

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

KAYNAK TEHDİDİ, DUYGUDURUM, SOSYAL
SORUMLULUK VE SOSYAL ADALET NORMUNUN
HAYIRSEVER DAVRANIŞ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

DOKTORA TEZİ

GAMZE UYKUCU ARMUTCUOĞLU

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Hamit Coşkun

BOLU, OCAK - 2023

KABUL VE ONAY SAYFASI

Gamze UYKUCU ARMUTCUOĞLU tarafından hazırlanan
“**KAYNAK TEHDİDİ, DUYGUDURUM, SOSYAL SORUMLULUK VE
SOSYAL ADALET NORMUNUN HAYIRSEVER DAVRANIŞ
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Psikoloji
Anabilim Dalı Doktora Tezi olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir. 12/01/2023

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Prof. Dr. Hamit COŞKUN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Cantürk AKBEN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Veysel Mehmet ELGİN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Bedirhan GÜLTEPE
Balıkesir Üniversitesi

.....

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Öznur GÖÇMEN
Sakarya Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin 24/01/2023 tarihinde Turnitin adlı intihal tespit programından enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 11 olarak tespit edilmiştir.

Bu çalışma için Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan Protokol No. 2021/273 sayısı ile etik izin alınmıştır.

.....

GAMZE UYKUCU ARMUTCUOĞLU

ÖZET

“KAYNAK TEHDİDİ, DUYGUDURUM, SOSYAL SORUMLULUK VE SOSYAL ADALET NORMUNUN HAYIRSEVER DAVRANIŞ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ”

DOKTORA TEZİ

GAMZE UYKUCU ARMUTCUOĞLU

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. HAMİT COŞKUN)

BOLU, OCAK - 2023

XII + 155 SAYFA

Olumlu sosyal davranışlardan olan hayırsever davranışlar, Sosyal Psikoloji literatüründe önemli bir konudur. Önceki çalışmalar incelendiğinde hayırsever davranışlar ile duygudurum ve sosyal normların ilişkisi konusunda araştırmalar olmasına rağmen kaynak tehdidi yaşanmasının hayırsever davranışlar üzerinde etkisi bilinmemektedir. Mevcut çalışmada; kaynak tehdidi, duygudurum ve sosyal normların hayırsever davranışlar üzerindeki doğrudan etkisi ve bu etkide değişkenlerin rolünün incelenmesi amacıyla üç deneysel çalışma gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın birinci deneyinde, duygudurumun ve kaynak tehdidinin hayırsever davranışlarda bulunma üzerindeki etkisi incelenmiştir ve kaynak tehdidi yaşamayanların daha fazla hayırsever davranışlarda bulunduğu ve bu etkide durumluk iyi olmanın ve bilişsel esnekliğin aracı, kişilerin mali durum algılarının düzenleyici rolü olduğu görülmüştür. Ayrıca; duygudurumu pozitif olan katılımcıların, daha fazla hayırsever davranışlarda bulunduğu ve bu etkide kişilerin belirsizliğe tahammülsüzlüklerinin düzenleyici rolü olduğu saptanmıştır. İkinci deneyde, sosyal adalet normunun hayırsever davranışta bulunma üzerinde etkileri incelenmiştir ve adaletli dağılım olduğunda hayırsever davranışların arttığı ve bu etkide, beklentinin ve sakin hissetmenin aracı rolü olduğu görülmüştür. Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide kişilerin paraya verdikleri önemin de düzenleyici bir rolü olduğu saptanmıştır. Üçüncü deneyde, sosyal sorumluluk normunun hayırsever davranışta bulunma üzerinde etkileri incelenmiştir ve kaynak tehdidi yaşamayanların daha fazla hayırsever davranışta bulunduğu ve bu etkide bireylerin hayırsever davranışta bulunmalarından kaynaklı olumlu duygularının aracı olduğu saptanmıştır. Ayrıca sosyal sorumluluk hissedildiğinde hayırsever davranışların arttığı ve bu etkide kişilerin kendi mali durumlarına yönelik algılarının düzenleyici bir rolü olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Çalışmalardan elde edilen tüm sonuçlar, ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır. Çalışmanın sonuçları hayırsever davranışlar üzerinde, kaynak tehdidi, duygudurum ve sosyal normların etkisine yönelik literatürdeki boşluğa ışık tutmaktadır.

ANAHTAR KELİMELE: Hayırsever Davranış, Kaynak Tehdidi, Duygudurum, Sosyal Normlar

ABSTRACT

THE IMPACT OF RESOURCE THREAT, MOOD, THE NORM OF SOCIAL RESPONSIBILITY AND SOCIAL JUSTICE ON CHARITABLE BEHAVIOUR

PHD THESIS

**GAMZE UYKUCU ARMUTCUOGLU
BOLU ABANT IZZET BAYSAL UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY
(SUPERVISOR: PROF. DR. HAMİT COŞKUN)**

BOLU, JANUARY 2023

XII + 155 PAGES

Charitable behavior, which is one of the positive social behaviors, is an important issue in the Social Psychology literature. When the previous studies are examined, although there are researches on the relationship between charitable behaviors and mood and social norms, the effect of the source threat on charitable behaviors is unknown. In the present study, three experimental studies were conducted to examine the direct effect of resource threat, mood and social norms on charitable behaviors and the role of variables in this effect.

In the first experiment of the study, the effect of mood and resource threat on doing charitable behaviors was examined, and it was seen that those who did not experience resource threat had more charitable behaviors, and in this effect, well-being and cognitive flexibility were the mediators and the moderator role of people's perceptions of financial status. In addition, it was determined that the participants with positive moods exhibited more charitable behaviors and that the intolerance of uncertainty had a moderator role in this effect. In the second experiment, the effects of the social justice norm on charitable behavior were examined, and it was observed that charitable behaviors increased when there was a fair distribution, and that expectation and feeling calm played a mediating role in this effect. It has been determined that the importance that people attach to money has a moderator role in the relationship between resource threat and charitable behavior. In the third experiment, the effects of the social responsibility norm on charitable behavior were examined, and it was found that those who did not experience a source threat had more charitable behavior and that this effect was the mediator of positive emotions of individuals due to their charitable behavior. In addition, it was found that charitable behaviors increased when social responsibility was felt, and in this effect, individuals' perceptions of their own financial status had a moderator role.

All the results obtained from the studies are discussed within the framework of the relevant literature. The findings of the study were discussed in line with the relevant literature and research findings. The results of the study shed light on the gap in the literature regarding the effect of resource threat, mood and social norms on charitable behaviors.

KEYWORDS: Charitable Behaviour, Resource Threat, Mood, Social Norms

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
GRAFİK LİSTESİ	x
TABLO LİSTESİ	xi
TEŞEKKÜR	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR	4
1.1 Hayırsever Davranış	4
1.2 Kaynakların Korunması Kuramı.....	9
1.3 Duygular ve Duygudurum	14
1.4 Bilişsel Esneklik ve Duygudurum	15
1.5 Belirsizliğe Tahammülsüzlük	17
1.6 Durumluk Kaygı	17
1.7 Normlar ve Normatif Davranış Odak Teorisi	18
1.7.1 Sosyal Sorumluluk Normu	20
1.7.2 Sosyal Adalet Normu	20
1.7.3 Sosyal Karşılıklılık Normu	21
1.8 Hayırsever Davranış ve Bireyin Beklentisi	22
1.9 Çalışmanın Amacı	22
İKİNCİ BÖLÜM	25
2. PİLOT ÇALIŞMALAR	25
2.1 Pilot Çalışma I	25
2.1.1 Yöntem	27
2.1.2 İşlem	29
2.1.3 Bulgular	30
2.1.4 Tartışma	32
2.2 Pilot Çalışma II.....	33
2.2.1 Yöntem	34
2.2.2 Bulgular	35
2.2.3 Tartışma	35
2.3 Pilot Çalışma III	36
2.3.1. Yöntem	36
2.3.2 İşlem	39
2.3.3 Bulgular	40
2.3.4 Tartışma	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	45
3.1 Yöntem	48
3.1.1 Katılımcılar ve Araştırma Deseni	48
3.1.2 Araçlar	49
3.2 İşlem	52
3.3 Bulgular	53
3.3.1 Manipülasyon Kontrolüne Yönelik Bulgular	53
3.3.2 Hayırsever Davranışta Bulunmaya Yönelik Bulgular	54
3.3.3 Hayırsever Davranışa İlişkin Regresyon Analizi	56
3.3.4 Aracılık Analizleri	58
3.3.5 Düzenleyicilik Analizleri	61
3.4 Tartışma	67
4. DENEY II	72
4.1 Yöntem	75
4.1.1 Katılımcılar ve Araştırma Deseni	75
4.1.2 Araçlar	75
4.2 İşlem	78
4.3 Bulgular	79
4.3.1 Manipülasyon Kontrolüne Yönelik Bulgular	80
4.3.2 Hayırsever Davranışta Bulunmaya Yönelik Bulgular	80
4.3.3 Hayırsever Davranışa İlişkin Regresyon Analizi	82
4.3.4 Aracılık Analizleri	84
4.3.5 Düzenleyicilik Analizleri	87
5. DENEY III	93
5.1 Yöntem	95
5.1.1 Katılımcılar ve Araştırma Deseni	95
5.1.2 Araçlar	96
5.3 Bulgular	99
5.3.1 Manipülasyon Kontrolüne Yönelik Bulgular	100
5.3.2 Hayırsever Davranışta Bulunmaya Yönelik Bulgular	101
5.3.3 Hayırsever Davranışa İlişkin Regresyon Analizi	101
5.3.4 Aracılık Analizleri	102
5.3.5 Düzenleyicilik Analizleri	104
5.4 Tartışma	106
ALTINCI BÖLÜM	110
6. SONUÇ	110
6.1 Genel Tartışma ve Sonuçlar	110
6.2 Katkılar	113
6.3 Doğurgular	113
6.4 Sınırlılıklar ve Öneriler	114
KAYNAKLAR	116
EKLER	129

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1. Duygudurum ve hayırsever davranışta bulunma arasında durumluk iyi olmanın aracılık etkisini gösteren model	58
Şekil 3.2. Kaynak Tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında durumluk iyi olmanın aracılık etkisini gösteren model	59
Şekil 3.3. Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında bilişsel esnekliğin (alternatif alt ölçeği) aracılık etkisini gösteren model	60
Şekil 3.4. Duygudurum ve hayırsever davranışta bulunma arasında kişilerin belirsizliğe tahammülsüzlüklerinin düzenleyici rolünü gösteren model	62
Şekil 3.5. Kaynak Tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında kişilerin mali durum algılarının düzenleyici rolünü gösteren model.....	64
Şekil 3.6. Kaynak Tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında kişilerin paraya verdikleri önemin düzenleyici rolünü gösteren model	65
Şekil 4.1. Sosyal Adalet ve hayırsever davranışta bulunma arasında hayırsever davranışa yönelik bireyin fayda beklentisinin aracılık etkisini gösteren model.....	84
Şekil 4.2. Sosyal Adalet ve hayırsever davranışta bulunma arasında öfke duygusu aracılık gösteren model	85
Şekil 4.3. Sosyal adalet ve hayırsever davranışta bulunma arasında mutluluk duygusu aracılık rolünü gösteren model	86
Şekil 4.4. Sosyal Adalet ve hayırsever davranışta bulunma arasında sakin hissetmenin aracılık rolünü gösteren model.....	86
Şekil 4.5. Kaynak Tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında kişilerin paraya verdikleri önemin düzenleyici rolünü gösteren model	87
Şekil 5.1. Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında hayırsever davranışta bulunmanın kişiye iyi hissettirmesi aracılık rolünü gösteren model.....	103
Şekil 5.2. Sosyal Sorumluluk ve hayırsever davranışta bulunma arasında beklentinin aracılık rolünü gösteren model.....	104
Şekil 5.3. Sosyal Sorumluluk ve hayırsever davranışta bulunma arasında kişilerin mali durum algılarının düzenleyici rolünü gösteren model	104

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa

Grafik 2.1. Gruplarda Kaynak Tehdidinin ve Duygudurumun Bağış Yapma Miktarına Etkisi.....	32
Grafik 3.1. Gruplarda Kaynak Tehdidinin ve Duygudurumun Hayırsever Davranışta Bulunmaya Etkisi.....	56
Grafik 3.2. Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Duygudurum ve Hayırsever Davranış Arasındaki İlişkide Düzenleyici Rolü	63
Grafik 3.3. Mali Durum Algısının Kaynak Tehdidi ve Hayırsever Davranış Arasındaki İlişkide Düzenleyici Rolü	65
Grafik 3.4. Paraya Verilen Önemin, Kaynak Tehdidi ve Hayırsever Davranış Arasındaki İlişkide Düzenleyici Rolü	67
Grafik 4.1. Gruplarda Kaynak Tehdidinin ve Sosyal Adaletin Bağış Yapma Miktarına Etkisi.....	82
Grafik 4.2. Paraya Verilen Önemin Kaynak Tehdidi ve Hayırsever Davranış Arasındaki İlişkide Düzenleyici Rolü	89
Grafik 5.1. Sosyal Sorumluluk ve Hayırsever Davranışta Bulunma Arasında Kişilerin Mali Durum Algılarının Düzenleyici Rolünü Gösteren Model	106

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Çalışmanın araştırma deseni ve katılımcı sayıları.....	27
Tablo 2.2. Kaynak tehdidi ve duygudurum değişkenlerine göre katılımcıların hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik ANOVA sonuçları.....	31
Tablo 2.3. Kaynak tehdidi ve duygudurum değişkenlerine göre katılımcıların hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik ANOVA sonuçları.....	35
Tablo 2.4. Araştırma deseni ve katılımcı sayıları.....	36
Tablo 2.5. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler.....	41
Tablo 2.6. Değişkenlere ait korelasyonlar	42
Tablo 2.7. Kaynak tehdidi, duygudurum ve hayırsever davranış regresyon ilişkisi	43
Tablo 3.1. Araştırma deseni ve katılımcı sayıları.....	49
Tablo 3.2. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler.....	53
Tablo 3.3. Kaynak tehdidi ve duygudurum değişkenlerine göre katılımcıların hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik ANOVA sonuçları.....	55
Tablo 3.4. Değişkenlere ait korelasyonlar	57
Tablo 3.5. Kaynak tehdidi, duygudurum ve hayırsever davranış regresyon ilişkisi	58
Tablo 3.6. Durumluk iyi olma değişkeninin etki değerleri	59
Tablo 3.7. Durumluk iyi olma değişkeninin etki değerleri	60
Tablo 3.8. Bilişsel esneklik değişkeni etki değerleri.....	61
Tablo 3.9. Belirsizliğe tahammülsüzlük değişkeninin düzenleyici etki bulguları	62
Tablo 3.10. Mali durum algısı değişkeninin düzenleyici etki bulguları.....	64
Tablo 3.11. Paraya verilen değişkeninin düzenleyici etki bulguları	66
Tablo 4.1. Araştırma deseni ve katılımcı sayıları.....	75
Tablo 4.2. Değişkenlere yönelik tanımlayıcı istatistikler.....	80
Tablo 4.3. Kaynak tehdidi ve sosyal adalet değişkenlerine göre katılımcıların hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik ANOVA sonuçları.....	81
Tablo 4.4. Değişkenlere ait korelasyonlar	83
Tablo 4.5. Kaynak tehdidi, sosyal adalet ve hayırsever davranış regresyon ilişkisi	84
Tablo 4.6. Beklenti değişkeninin etki değerleri.....	85
Tablo 4.7. Sakin hissetme değişkeninin etki değerleri.....	87
Tablo 4.8. Paraya verilen önem değişkeninin düzenleyici etki bulguları	88
Tablo 5.1. Araştırma deseni ve katılımcı sayıları.....	96
Tablo 5.2. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler.....	100
Tablo 5.3. Kaynak tehdidi ve sosyal sorumluluk değişkenlerine göre katılımcıların hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik ANOVA sonuçları.....	101
Tablo 5.4. Değişkenlere ait korelasyonlar	102
Tablo 5.5. Kaynak tehdidi, sosyal sorumluluk ve hayırsever davranış regresyon ilişkisi	102
Tablo 5.6. İyi olma hali değişkeninin etki değerleri.....	103
Tablo 5.7. Mali durum algısı değişkeninin düzenleyici etki bulguları.....	105

TEŞEKKÜR

Hayatımla ilgili hatırladığım ilk anılarımda var olan gözlem yapma hevesim, bilimsel çalışma merakım ve tüm bu süreçlerin sonucu olan Psikoloji alanı seçimimde doktora eğitimimi tamamlıyor olmak oldukça heyecan verici. Her alanımda olduğu gibi bu alanda da herhangi bir şeyi yapmak için “canımın istemesi” benim için her zaman yeterli bir motivasyondur ve tüm çalışmalarımın beni her zaman heyecanlandırdığını belirtmek isterim.

Bu tezin hazırlanma sürecine dair teşekkür etmek istediğim çok kişi var. Öncelikle lisans ve lisansüstü tüm süreçlerimde büyük emeği olan, yirmi yıl süresince tüm deneyim, bilgi ve becerilerini itina ile paylaşan, vizyonu, yaklaşımı ve hem akademik hem de bireysel yönleri ile gelişimim üzerinde kıymetli katkıları olan, öğrencisi olmaktan her zaman gurur duyduğum saygıdeğer hocam Sayın Prof. Dr. Hamit COŞKUN’a teşekkürlerimi sunuyorum. Tez izleme komiteleri kapsamında tezime dair süreçlere katkılarda bulunan Sayın Doç. Dr. Meral GEZİCİ YALÇIN’a, farklı bakış açıları sunarak her zaman desteğini hissettiren Sayın Dr. Öğr. Üyesi Bedirhan GÜLTEPE’ye ve değerli açıklamalarıyla bu teze önemli katkıları olan Sayın Dr. Öğr. Üyesi Cantürk AKBEN’e teşekkür ederim. Tez savunma sınavı sürecime değerli katkıları için Sayın Dr. Öğr. Üyesi Veysel Mehmet ELGİN ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Öznur GÖÇMEN’e teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca benden desteklerini esirgemeyen, bana her zaman güvendiklerini hissettiren aileme teşekkürlerimi sunarım. Varlığını hep hissettiğim, bana her zaman destek veren sevgili eşim Okay’a teşekkür ediyorum. Ve doğduğu ilk andan itibaren lisansüstü süreçlerimde benimle birlikte olan, bana her daim inanan ve güven veren, merakıyla ve sorduğu sorularla tez çalışmama katkıları yadsınamayacak kadar çok olan canım kızım Alya’m... Bu süreçte iyi ki tüm kalbinle yanımdaydın... Olmasaydınız, olmazdı... Son olarak tez yazım sürecimde yanımda olan tüm dostlarıma, bana güvendikleri ve tüm destekleri için teşekkür ederim.

GİRİŞ

Yardım etme davranışı ve olumlu sosyal davranışlar, Sosyal Psikoloji alanında yapılan araştırmalarda odak noktası haline gelen bir konudur. Son yıllarda maddi bağış yapma, kan bağışı yapma ve donörlük gibi davranışları da kapsayan hayırsever davranışlar; olumlu sosyal davranışlar kapsamında sıklıkla incelenmektedir. Olumlu sosyal davranışlar, “yardım etmek, rahatlatmak, paylaşmak, iş birliği yapmak, hayırseverlik ve toplum hizmeti gibi bir veya daha fazla kişiye fayda sağlamaya yönelik geniş kapsamlı eylemler” olarak tanımlanmaktadır (Batson, 2012). Olumlu sosyal davranış türü olan hayırsever davranışlar da, bir toplumun tümünü ilgilendiren gelişmelere ve toplumun kültürel gelişmelerine odaklanmaktadır ve sanatsal, eğitimsel konuların yanı sıra bireysel yardım durumları ile de ilgilenmektedir (Anderson, 2011). Hayırsever davranış; insanlara yardım etmeyi içermektedir ve bireyler için önemli sosyal ve psikolojik faydalar sağlamaktadır (Aknin ve diğerleri, 2013; Aknin, Dunn, Whillans, Grant ve Norton, 2013).

Bireylerin hayırsever davranış sergilemeleri farklı güdüleyicilerle açıklanmaktadır (Green, Shirk, Hanze ve Wanstrath, 1994). Rosso (2016), bağış yapma davranışını “vermenin sevincini öğretmenin nazik sanatı” olarak tanımlamaktadır. Hayırsever davranışlarda bulunma; bağışçının profesyonel mesleki kimliğinden (Shaker, Rooney, Bergdoll, Nathan ve Tempel, 2020), sosyal karşılaştırma –aşağı doğru karşılaştırma- bilgisinden (Van de Ven, Zeelenberg, ve Pieters, 2010), empati ve algılanan korkudan (Banks ve Raciti, 2018), hayırsever davranışta bulunulacak kuruma yönelik algılanan ihtiyaçtan (Arnett, German ve Hunt 2003; Fisher ve Ma, 2014) ve algılanan mesafeden (Toure - Tillery ve Fishbach, 2017) etkilenmektedir. Literatürde beş faktör kişilik yapısını ele alan ve hayırsever davranışlar ile ilişki olan çalışmada; deneyime açıklık, sorumluluk, duygusal denge faktörleri ile hayırsever davranışın ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Brown ve Taylor, 2015).

Bahsedilen araştırma bulgularının ışığında bireylerin hayırsever davranışta bulunmalarını çeşitli değişkenlerin etkilediği görülmektedir. Bu bağlamda; hayırsever davranış, son yıllarda özellikle üzerinde yoğun bir biçimde durulan konu olsa da, Türkiye’deki hayırsever davranışlar hakkında hala çok az şey

bilinmektedir. İlgili literatür araştırıldığında, bireylerin hayırsever davranışlarını etkileyen durumlar ile ilgili kültürümüzde çalışmaların yapılmadığı ve özellikle ülkemizde hayırsever davranışın hangi değişkenlerden etkilendiği ile ilgili kısımlarda çalışmaların eksik olduğu saptanmıştır. Bireylerin hayırsever davranışlarda bulunmaları ile ilgili literatürde çalışmalar mevcuttur ancak aşağıdaki açıklamalarda bahsedilecek olan; bireylerin kaynaklarına yönelik tehdit oluştuğunda, bireylerin duygudurumları değişimlendiğinde, normatif davranışların türleri belirlendiğinde ve bu durumları etkileyen aracı ve düzenleyici mekanizmalar ölçümlendiğinde hayırsever davranışın ne yönde olacağına ilişkin daha önce herhangi bir çalışma uygulanmamış ve bu konuda literatürde mevcut bir bilgi bulunamamıştır.

Yapılacak araştırmada bireylerde olumlu duygudurum oluşturan hayırsever davranışın; Hobfoll (1989) tarafından geliştirilen ve insanların temelde değer verdiği şeylere yönelik olarak, onları elde etmek, korumak ve güçlendirmeye yönelik motivasyonlarının olduğunu ve bu motivasyonla hareket ettiğini savunan “Kaynakların Korunması Kuramı” (Conservation of Resources - COR) kapsamında incelenmesi amaçlanmıştır. Sosyal Psikoloji literatüründe önemli stres modellerinden olan kurama göre; bireyler, kaynaklarının kaybına yönelik bir tehditte, kaynak kaybında ve kaynak yatırımı sonrasında kaynak kazancının yokluğunu içeren durumlarda psikolojik stres yaşamaktadır (Hobfoll, 1989). Bu açıklamalar kapsamında, mevcut çalışmada; kaynaklara yönelik kaybın oluşturduğu psikolojik stresin, bireylerin hayırsever davranışta bulunması üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Hayırsever davranışla ilgili literatürde çalışmaların mevcut olduğu saptanmıştır ancak, kaynak tehdidi durumunda ilgili davranışların nasıl şekilleneceği ile ilgili literatürde herhangi bir çalışma olmadığı görülmüştür. Hayırsever davranışlar ve kaynaklara yönelik tehdit algısı değişkenleri arasında mevcut olabilecek aracı veya düzenleyici mekanizmalar da literatürde daha önce araştırılmadığından bu mekanizmaların açıklanması önem arz etmektedir.

Bağışçılardan destek arayan hayır kurumlarının sayıları günden güne artmaktadır ve bu kuruluşlara yönelik bağışların çoğu bireysel bağışçılardan gelir. Hayır kurumlarının kampanyalarının etkinliğini, en üst düzeye çıkarması oldukça önemlidir ve hayırsever davranışlar üzerinde hangi durumların etkili olduğunun bilinmesinin de yapılan çalışmaların etkinliğini artıracakı düşünülmektedir. Hayırsever davranışlar ile ilgili olarak ele alınan bu konular bir sistem içerisinde

birçok faktörden etkilenir. Bu zamana kadar yapılan araştırmalar çeşitli faktörleri ayrı olarak incelese de değişkenlerin birlikte olma durumlarının incelenmediği dikkat çekmektedir.

Özetle, bu çalışmada temel olarak Kaynakların Korunması Kuramı perspektifinde; duygudurum, sosyal sorumluluk normu ve sosyal adalet normu literatüründen yararlanarak hayırsever davranışların çeşitli boyutlarda özelliklerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca; durumluk kaygı, durumluk iyi olma, bilişsel esneklik, beklenti, belirsizliğe tahammülsüzlük, duygular, bireyin paraya verdiği önem ve mali durum algısı değişkenlerini kapsayıcı modeller dâhilinde hayırsever davranışlar incelenmiştir. Çalışma, hayırsever davranışta bulunmayı etkileyen değişkenlerin aydınlatılması ile literatüre katkıda bulunmakta ve hayırsever davranış ile ilgili yapılacak çalışmalara yönelik bir kaynak oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın özgün bir çalışma olduğu düşünölmektedir. Çalışmada hayırsever davranışa yönelik müdahale çalışmaları ve eğitim programlarına katkı sağlayacak sonuçlara ulaşılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, çalışmalardan elde edilen bulgular konu ile ilgili ileride yapılacak araştırmalara yol göstermenin yanı sıra literatüre de katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

1.1 Hayırsever Davranış

Olumlu sosyal davranışlar, diğer bireylere yarar sağlama amacı ile bireyler tarafından gönüllü olarak yapılan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Staub, 1978). Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde, bireylerin genellikle farklı ortamlarda ve farklı motivasyonlarla gerçekleştirdikleri genel olumlu sosyal davranışlarının (Green, Shirk, Hanze ve Wanstrath, 1994) ya da maddi kapsamda para bağışı gibi davranışlarının (Ladd ve Profilet, 1996) araştırıldığı saptanmıştır. Carlo ve Randall (2001)'a göre olumlu sosyal davranışlar; kamusal, duygusal, özgeci ve itaatkâr olmak üzere dört şekilde tanımlanmaktadır. Diğer bireylerin ihtiyaçlarını ve iyi olma hallerini önemseme motivasyonu ile yapılan ve gönüllülük içeren yardımlar özgeci yardım; diğer bireylerden gelen ricalar karşısında yapılan yardım içerikli davranışlar itaatkâr yardım; duygusal içerikler ile ilgili yardım etme davranışı duygusal yardım; toplumdaki diğer bireylerin gözünde saygınlık kazanma, değer görme gibi motivasyonlar ile yapılan yardım ise kamusal yardım davranışı olarak tanımlanmaktadır.

Toplum yararına olumlu sosyal davranış biçimi olan hayırsever davranış, diğer bireylere yardım etme içeriklidir ve yardım eden kişiye önemli psikolojik ve sosyal faydalar sağlamaktadır (Aknin, Dunn, Sandstrom ve Norton, 2013). Odendahl'e (1990) göre olumlu sosyal davranışlar içeriğinde incelenen hayırsever davranışlar, toplumlardaki sosyal adaletsizlikler sonucunda ortaya çıkmıştır. Modern toplumlar için hayırsever davranışların önemi, sosyal kaynakların dengelenmesi kapsamında yararlı olduğundan dolayı giderek daha fazla öneme sahip olmaktadır (Henderson, Huang ve Chang, 2012). Hayırsever davranışlar çeşitli biçimlerde olabilmektedir; bireyler para bağışında bulunarak (Bekkers ve Wiepking, 2011), zaman ayırarak (Winterich, Mittal ve Aquino, 2013), toplum yararına gönüllülük içeren etkinlikler gerçekleştirerek (Wilson, 2012) ve toplum yanlısı harcamalarda bulunarak (Aknin ve diğerleri, 2013) hayırsever davranışlarda bulunabilirler. Frey ve Meier (2004), bir amaca yönelik olarak daha fazla sayıda insan tarafından katkıda bulunulmasının, diğerlerinin o amaca yönelik hayırsever davranışta bulunma ya da bağış yapma olasılığını arttırdığı bulgusuna ulaşmışlardır.

Olumlu sosyal bir davranış türü olan hayırsever davranışın kültürel farklılıklara göre değişimlerini inceleyen Winterich ve Zhang (2014), toplum içinde eşitsizliklerin olmasının normal bir durum olarak kabul edildiği yüksek güç mesafesinin (Hofstede 1980), başkalarına yardım etme sorumluluğunun daha zayıf algılanmasına yol açtığını ve bu durumun da hayırsever davranışları azalttığını ileri sürmektedir. Çalışmaya göre, yüksek güç mesafesinin olduğu kültürlerdeki bireyler, kendilerinden daha az şanslı olanlara yardım etmek zorunda hissetmemektedirler ve hayır kurumlarını azaltmaya çabalamaktadırlar. Aynı çalışmada bireycilik puanı yüksek olanların, toplulukçu puanı yüksek olanlara göre daha fazla hayırsever davranışta bulundukları saptanmıştır. Literatürde bireyci ve toplulukçu kültürler kapsamında hayırsever davranışları araştıran çalışmalar incelendiğinde; tutarsız bulguların olduğu görülmektedir. Bazı çalışmalar, toplulukçu kültürlerin toplumdaki iş birliğini arttırdığını ve bireyciliğin kişisel çıkarları ortaya çıkararak toplum yanlısı davranışlara yönelik güdülerini azalttığını savunmaktadır (Carlo, Roesch, Knight ve Koller, 2001; Mullen ve Skitka, 2009). Diğer yandan farklı çalışmalarda da bireyci kültürlerin bireysel sorumluluğu ve bireysel bağlılığı geliştirdiği, dolayısıyla hayırsever davranışta bulunmayı arttırdığı savunulmaktadır (Eisenberg ve Fabes ve Spinrad, 2006; Kimmelmeier, Jambor ve Letner, 2006). Türkiye kültüründe hayırsever davranışların nasıl şekillendiğine dair literatürde çok az sayıda çalışma mevcuttur. Türkiye’de bağışçılık ve hayırsever davranışlar ile ilgili 452 vakfın incelenmesine yönelik yapılan bir çalışmada; vakıf gelirlerinin %75’inin bireysel, %17’sinin şirketler, %2’sinin hizmetler, %1’inin devlet ve %1’inin yurtdışı kuruluşlar olduğu saptanmıştır (Çarkoğlu, 2006). Aynı çalışmada, Türkiye’deki bireysel ve doğrudan – aracı bir kurum olmaksızın- yapılan bağışların, sosyal değerlere yönelik uygulamaları kapsadığı ifade edilmektedir. Türkiye’de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik Raporu’na (2019) göre hayırsever davranış ile ilgili görüşülen bireylerin %67’si, kendi maddi durumlarına atıfta bulunarak, daha fazla maddi kaynaklarının olmasının bağış yapma davranışlarını teşvik eden bir durum olacağını belirtmişlerdir.

Hayırsever davranışta bulunma üzerinde bağış yapılacak kuruma yönelik ihtiyaç algıları da hayırsever davranışları etkilemektedir (Arnett, German ve Hunt 2003). İhtiyaç algısı; olumlu sosyal davranışlar için önemli bir güdüleyicidir. Araştırmalara göre; bağış yapılacak yere yönelik olarak algılanan ihtiyacın fazla olması, yapılacak bağışı olumlu yönelimde etkilemektedir (Brady, Noble, Utter ve

Smith, 2002; Diamond, Andreoni ve Kashyap, 1997). İhtiyaç algısı ile ilgili olarak; Fisher ve Ma (2014), hayırsever davranışta bulunma ile ilgili yaptıkları çalışmalarında; hayırsever davranışa ilişkin çekici olmayan çocuk resimlerinin gösterilmesinin, çekici olan resimleri göstermekten daha fazla hayırsever davranışa yol açtığı bulgusuna ulaşmışlardır.

Hayırsever davranışta bulunma kapsamında bağış yapma davranışını cinsiyet kapsamında inceleyen çalışmalarda, kadınların bağış yapma oranının daha yüksek olduğu, ancak miktar olarak erkeklerin daha fazla miktarlarda bağış yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır (Andreoni, Brown ve Rischall, 2003; Bekkers ve Wiepking, 2006; Lyons ve Nivison-Smith, 2006; Lyons ve Passey, 2005). Aktif olarak bağış yapma dışında, sadece bağış yapma olasılığında ise, kadınların bağış yapma olasılığı erkeklerden daha yüksektir (Feldman, 2007; Reed ve Selbee, 2002).

Hayırsever davranış kapsamında ele alınan davranışlardan olan bağışta bulunma davranışı, beynin ödül ile ilgili bölgesini etkinleştirmektedir (Harbaugh, Mayr ve Burghart, 2007). Bu kapsamda Dunn, Aknin ve Norton (2008) tarafından yapılan çalışmada, çalışmaya katılan gruplara içinde para olan zarf verilmiştir. Çalışmada; bir grup, parayı sadece kendileri için harcamalarına yönelik yönlendirilirken, diğer grup ise parayı başkaları için harcamalarına yönelik yönlendirilmiştir. Çalışma sonunda parayı başkaları için harcamaya yönlendirilen insanların daha mutlu oldukları bulgusuna ulaşılmıştır (Dunn, Aknin ve Norton, 2008). Hayırsever davranışlar kapsamında yapılan bir diğer çalışmada, kan bağışında bulunma teklifi ile karşı karşıya kalan bireyler tarafından; teklif sonrasında bağışta bulunmanın kendisi için oluşturacağı yararların (örn, yardım etmenin iyi hissettirmesi, ücretsiz içecek vb.) ve bağışta bulunulmadığında hissedilenlerin (rahatsızlık, korku vb.) karşılaştırıldığı ve bireylerin Sosyal Değiş – Tokuş Kuramı kapsamında yapılan bu karşılaştırma sonrasında yardım edip etmeme kararı verdiği saptanmıştır (Piliavin, 2003; Piliavin, Callero ve Evans, 1982). Bireyler, hayırsever davranışta bulunmaları sonrasında; bağışın “insana kendini iyi hissettirdiği”, “kendinden hoşnutluk duygusu verdiği” gibi içsel olarak ödüllendirildiklerine yönelik geribildirim vermektedirler (Piliavin, 2003). Hayırsever davranışların bireylerin olumlu duygudurumuna katkıda bulunduğu bulgusuna literatürde yapılan çalışmalarda ulaşılmıştır; geçmişte hayırsever bir davranışla ilgili anılarını hatırlayan bireylerin ya da hayırsever davranışlarda bulunan bireylerin, kontrol grubundaki bireylerden daha mutlu olduğu bulgusu

mevcuttur (Layous, Nelson, Oberle, Schonert-Reichl ve Lyubomirsky, 2012). Kişilerin öznel olarak iyi olma hali ve hayırsever davranışlar arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur ve toplum yanlısı hayırsever davranışta bulunmak, hem çocuklarda hem de yetişkinlerde duygusal olarak iyi olma halini ortaya çıkarmaktadır (Choi ve Kim, 2011). Bireyler, sosyal ilişki kurma ihtiyaçları karşılandığında hayırsever davranışlardan daha fazla duygusal ödül almaktadırlar (Aknin, Sandstrom, Dunn ve Norton, 2011). Hayırsever davranışta bulunma sonrasında daha fazla duygusal ödül alan bireylerin, toplum yanlısı davranışlarda bulunmak için içsel motivasyonlarının daha yüksek olduğu bildirilmektedir (Koestner ve Losier, 2002).

Olumlu duygulanım, hayırsever davranış ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide aracıdır ve başkalarına yardım eden bir bireylerin, yardım etme davranış göstermeyenlere göre daha olumlu duygular hissetmelerini sağladığını göstermiştir (Aknin ve diğerleri, 2012). Çalışmada araştırmacıların elde ettiği bir diğer sonuç ise, olumlu sosyal davranışlar kapsamında yapılan harcamalar bireylerin mutluluğunu arttırmaktadır ve bu da olumlu sosyal davranışlar kapsamında yapılan harcamaları teşvik etmektedir. Araştırmacılar (Aknin ve diğerleri, 2012) bu karşılıklı etkileşimin, sürdürülebilir mutluluğa giden potansiyel bir yol sunduğu görüşünü savunmaktadır. Song, Gu ve Zuo (2019) tarafından Çin örneklemini üzerinde yapılan çalışmaya göre, daha sık yardımsever davranışta bulunmak, yaşam doyumunun daha fazla olması ile pozitif ilişkilidir. Ayrıca aynı çalışmada, kendini kabul etme ve olumlu duygudurumun, hayırsever davranış ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Hayırsever davranışın olumlu duygudurum ile ilişkisi bağlamında yapılan kültürlerarası bir çalışmada; hayırsever davranışın olumlu duygusal etkilerinin doğu ve batı kültürlerinin her ikisinde de etkili olduğu saptanmıştır (Mellor ve diğerleri, 2008).

Online işlemlerin son dönemlerde artışı ile hayırsever davranışın ve bu bağlamda yapılan bağışların da online işlemler aracılığı ile yapıldığına dair literatürde çalışmalar mevcuttur. MacLaughlin (2014, 2017), yaptığı çalışmalarda çevrimiçi bağışta bulunmanın istikrarlı bir şekilde arttığı bulgusuna ulaşmıştır. Li (2017), tarafından yapılan çalışmada; çevrimiçi bağış ve gelir seviyesi arasında pozitif korelasyon olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle internet kullanımı, geleneksel bağış yapma yöntemini değiştirmiştir ve sosyal yardımın ve çevrimiçi hayırsever davranışın popüleritesini büyük ölçüde

arttırmıştır (Huang, 2014). Çevrimiçi bağış, çok sayıda insanın hayırsever davranışa yani sosyal katkıya katılmasına ve anında ödeme yapılmasına olanak sağlamaktadır (Chao, 2014).

Hayırsever davranışı arttırmaya yönelik yapılan çalışmaların bulguları incelendiğinde, hayırsever davranışta bulunulacak durum ile ilgili somut ayrıntılar sağlamanın önemi vurgulanmaktadır (Cryder, Loewenstein ve Scheines, 2013). Bu kapsamda araştırmacılar (Cryder ve diğerleri, 2013) tarafından yapılan çalışma, bireylerin bağışlarının algılanan etkisinin artmasına paralel olarak hayırsever davranışlarının artırabileceğini göstermektedir. Bendapudi, Singh ve Bendapudi (1996), yardım etme davranışına ilişkin yaptıkları çalışmalarında, hayır kurumlarının tek bir yarar için bağış toplamaya odaklanmayı tercih edebileceğini, çünkü bu şekilde belirlenen hedeflerin bireylerdeki öz-yeterlik algılarını daha yüksek bir biçimde tetikleyebileceğini öne sürmektedir.

Hayırsever davranışta bulunma ile bireylerin gelir düzeyleri ve finansal kaynaklarını da içeren çalışmalar bulunmaktadır. Gelir düzeyi, bireylerin hayırsever davranışta ve bağışta bulunma düzeyiyle pozitif bir ilişkiye sahiptir (Bekkers ve Schuyt, 2008; Bielefeld, Rooney ve Steinberg, 2005; Feldstein ve Clotfelter, 1976; Lunn, Klay ve Douglass, 2001; O'Neill, Steinberg ve Thompson, 1996; Schwartz, 1970). Cowley, McKenzie, Pharoah ve Smith (2011) tarafından yapılan çalışmada, bireylerin gelir düzeyleri ve bağışta bulunma davranışlarının pozitif ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca hayır kurumlarına bağışlanan miktar ve gelir seviyesi arasında pozitif bir ilişki mevcuttur (Auten, Sieg ve Clotfelter, 2002). Diğer yandan, Wiepking (2007) tarafından yapılan çalışmada, bu bulguların aksine, gelir düzeyinin yüksek olmasının, bağış yapma sıklığını yordamadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bireylerin gelir düzeylerindeki artışlar hayırsever davranış üzerinde etkili midir? sorusuna cevap aramak için McClelland ve Brooks (2004) tarafından yapılan çalışmada; gelir düzeyindeki artışın hayırsever davranıştaki artışı etkilediği; gelir düzeyinde artışla birlikte bireylerin bağışlarını da artırdığı, ancak bağış artışı düzeyinin, gelirdeki artıştan daha düşük olduğu bulgusu saptanmıştır. Bireylerin finansal kaynaklarına ilişkin algıları da hayırsever davranış üzerinde önemlidir ve gelir durumlarına yönelik algıları daha olumlu olan bireyler daha cömert bağışçılardır (Wiepking ve Breeze, 2012) ve endilerini finansal kaynak olarak diğer birçok insandan daha iyi durumda olarak algılayanlar daha fazla hayırsever davranışta bulunmaktadır (Bennett ve Kottasz, 2000).

Hayırsever davranışta bulunma gibi isteğe bağlı olarak gelişen davranışlar; bireylerin kişisel kaynaklarının düzeyinden etkilenmektedir (Halbesleben ve Bowler, 2007). Kaynaklar; bireylerin kişisel özellikleri, sahip oldukları nesneleri, koşullar ya da enerjilerini de içeren ve bireylerin değer verdikleri varlıklar olarak tanımlanmaktadır (Hobfoll, 1989). Bunun yanı sıra kaynaklar, iyimserlik ve değerli olma hissi gibi psikolojik ve sosyal (örneğin, sosyal destek, yakın ilişkiler) temelli olabilmektedirler. Bireyler kaynaklarını herhangi bir tehdit varlığında koruma, tehdit yokluğunda ise maksimize etme yönelimi sergilemektedirler (Hobfoll, 2001, 2002). Yardım etme davranışı da psikolojik ve sosyal açıdan kaynak arttırmaktadır (Liu, He ve Zhu, 2020) ve yardım etme kapsamında hayırsever davranışlar, bir kaynak yatırımı davranışdır (Halbesleben ve Wheeler, 2015). Önceki çalışmalar, yardım etme davranışlarının bireylerin kaynak kazanmasına yardımcı olabileceğini göstermektedir (Bolino, Varela, Bande ve Turnley, 2006; Van Scotter, Motowidlo ve Cross, 2000).

1.2 Kaynakların Korunması Kuramı

Sosyal Psikoloji literatüründe önemli stres modellerinden biri olan Kaynakların Korunması Kuramı'na göre; bireyler kaynaklarına yönelik kayıp tehdidi ile karşılaştıklarında, kaynaklarının kaybı durumunda ve kaynaklarına yönelik yaptığı yatırımlar sonrasında kaynak kazancının yokluğu durumlarında psikolojik stres yaşamaktadır. Hobfoll (1989) tarafından geliştirilen Kaynakların Korunması Kuramı'na göre bireylerin değer verdikleri şeyler kaynaklar olarak isimlendirilmektedir ve kuram bireylerin değer verdikleri şeyleri elde etmeye, elinde tutmaya, kaybetmemeye, korumaya, geliştirmeye ve güçlendirmeye yönelik motivasyonlarının olduğunu savunmaktadır. Bir motivasyon teorisi olarak önerilen Kaynakların Korunması Teorisi, bireysel davranışların; bireylerin hedefe ulaşmak için gerekli olan değerli kaynakları koruma ve elde etme arzusuyla anlamlı bir şekilde açıklanabileceğini öne sürmektedir (Hobfoll, 1989, 1998; Hobfoll ve Freedy, 1993). Kurama göre, psikolojik stres; kaynak kaybına yönelik tehditle karşılaşılması, kaynakların kaybedilmesi ve kaynak kazanımına yönelik çaba sergilenmesine rağmen kaynak kazanımında başarısız olunmasından kaynaklanmaktadır (Hobfoll, 1989). Lazarus ve Folkman (1984) tehdidi, henüz gerçekleşmemiş ancak gerçekleşmesi beklenen zarar ve kayıplar olarak tanımlamışlardır. Gelecekteki olaylara yönelik önceden tahminde bulunabilmek, bireylerin stresle baş etmelerini sağlayabilecektir. Hobfoll (1989) tarafından

geliştirilen Kaynakların Korunması Kuramı da bu kapsamda bireylerin beklentilere dair stres tepkileri hakkında bilgiler sunmaktadır. Kuramda kaynaklar, bireyler tarafından değerli görülen nesneler olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin aktif bir biçimde elde etmeye, korumaya ve kaybına yönelik kazanım sağlamaya çalıştığı kaynaklar dört başlıkla incelenmektedir ve bunlar; nesne kaynakları, durumlar ile ilgili kaynaklar, kişisel özellikler ve enerjilerdir (Hobfoll, 1990). Kurama göre nesne kaynakları, bireyler için fiziksel kaynakları içermektedir ve sosyoekonomik durumlar ile ilgili kaynak türlerindendir. Bireylerin sahip olduğu; ev, araba, konut vb. bu kaynaklara verilebilecek örneklerdendir. Aynı zamanda nesne kaynakları bireylere ikincil statü değeri de oluşturduğundan dolayı değerli bulunmaktadır. Kişisel kaynaklar, kişisel özellikleri ve kişisel becerileri içeren kaynaklardır ve bireylerin liderlik özelliği, öz saygıları, öz yeterlikleri (Bandura, 1994) ve iyimserlikleri bu kaynak türü dâhilinde değerlendirilmektedir. Durumsal kaynaklar; diğer kaynaklara ulaşım için ortam hazırlayıcı kaynaklardır ve bu kaynaklara ulaşmaya yönelik harcanan çaba ile paralel olarak kaynak olarak değerlendirilmektedir. İş güvenliği, kıdem, medeni durum ve sosyo-demografik değişkenleri de kapsamaktadır. Enerji kaynakları ise eğitim, bilgi, para gibi kaynakları içermektedir. (Hobfoll, 1989, 1990).

Kaynakların Korunması Kuramı'na göre, bireyin maddi kaynakları, parası, zamanı ya da bilgisi bireye avantaj sağlamaktadır ve bu nedenle değerli kaynaklardandır. Aynı zamanda bu kaynaklar, bireylerin diğer kaynaklarını elde etmek için sahip olduğu enerjiler olarak da tanımlanmaktadır (Hobfoll, 1989; Hobfoll, 2001; Hobfoll ve Lilly, 1993). Kuram kapsamında değerlendirildiğinde bireysel farklılıklar da kaynak olarak görülmektedir. Çünkü bireysel olarak var olan farklılıklar stresle ve tükenmişlikle baş etme açısından önemlidir (Grandey ve Cropanzano, 1999; Wright ve Hobfoll, 2004). Aynı zamanda sahip olunan kaynakların değeri bireyler arasında değişim göstermektedir ve bireylerin kişisel deneyimlerine ve durumlarına bağlıdır (Hobfoll, 1990). Örnek olarak, arkadaşlar ile geçirilen zaman bir kişi için değerli kaynak olarak değerlendirilirken, başka bir kişi tarafından değerli olarak görülmeyebilir. Dolayısıyla bir birey tarafından değerli olarak görülen bir kaynak durumu, başka bir birey tarafından değersiz kaynak ya da tehdit olarak değerlendirilebilir (Hobfoll, 1988).

Kaynakların Korunması Kuramı'nı diğer stres içerikli açıklamalardan farklı kılan, bireylerin ortada mevcut bir stresör olmadığı durumlarda bile kaynak

oluşturmak için çaba sarfettiklerini belirtmesi açıklamasıdır ve bireyler karşılaşılacakları kayba yönelik ihtimalleri değerlendirerek kaynaklarını geliştirmeye çabalamaktadırlar (Hobfoll, Freedy, Lane ve Geller, 1990). Ayrıca bireyler daha sonra oluşabilecek kayıplarını da önlemeye yönelik kaynaklarına yatırım yaparlar (Hobfoll, 1989). Bu açıklamalar kapsamında değerlendirildiğinde, Kaynakların Korunması Kuramı, insanların hayatta kalmak için kaynak elde etme ve korumaya yönelik motivasyonlarının olduğunu ve bunu evrimsel temelli bir ihtiyaç olan yaşamı sürdürmeye yönelik ihtiyaçlarını karşılama isteği ile yaptıklarını savunan bir motivasyon kuramı olarak da değerlendirilmektedir (Hobfoll, 1989).

Kaynaklara verilen değerle ilgili olarak Hobfoll'un (1989) kaynak tanımını kullanan araştırmalardaki temel endişelerden biri, birisi için değer taşıyan her şeyin birey tarafından kaynak olarak kabul edilebilmesidir (Gorgievski, Halbesleben ve Bakker, 2011). Ancak genel olarak değerli görülen bazı kaynaklar, belirli bir bağlamda ya da durumda bireyler için değer taşımayabilir veya ters etki yapabilir (Winkel, Wyland, Shaffer ve Clason, 2011). Bu nedenle, bireylerin kaynaklara dair değeri nasıl belirlediği konusu da oldukça önemlidir. Bu kapsamda Morelli ve Cunningham (2012), kişisel olarak değer verilen kaynakların, kültürel değerlerle şekillendiğini ve kültürel etkilerle şekillenen kişisel değerlerin kaynaklara verilen değeri etkilediğini savunmuşlardır. Bu açıklamadan yola çıkarak, kültür içindeki bireyler arasında kaynaklara verilen değerler benzer olabilmektedir, ancak bireysel değerlerdeki farklılıklar, kültür içindeki farklılığı da açıklamaktadır. Paraya karşı tutumun hayırsever davranışta bulunma ile olan ilişkisi üzerine çalışan Jonas, Sullivan ve Greenberg (2013), çalışmalarında; paraya verilen önem ne kadar fazla ise katılımcıların o kadar az hayırsever davranış içerikli bağış yapma davranışında bulundukları bulgusuna ulaşmışlardır. Ancak kaynak tehdidine yönelik bu kapsamda literatürde herhangi bir açıklama olmadığı görülmektedir.

Kurama göre psikolojik stres, birey kaynakları tükendiğinde, tehdit edildiğinde, kaynaklara dair yatırım sonrasında kaynak elde edemediğinde ortaya çıkmaktadır (Hobfoll, 1989). Kaynaklarını kaybeden bireylerin fiili olarak stres yaşadıkları göz önüne alındığında, herhangi bir kaynak kaybı yaşamadan, bireylerin kaynakları yalnızca tehdit altında olduğunda da bireyler stres yaşayacaklardır (Hobfoll, 2001). Literatürde yapılan çalışmalarda, bireylerin işyerinde kaynaklarına yönelik kayıp yaşadıklarında depresyon (Kessler, Turner ve House, 1988) ve

tükenmişlik (Shirom, 1989) yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda Hobfoll (2001), kaynakların kaybına yönelik bir tehdidin, gerçekte somut bir biçimde kayıptan kaynaklanan sonuçlar kadar benzer olumsuz sonuçlara yol açabileceğini belirtmiştir. Ayrıca bireysel ve sosyal kaynakların yoğun olduğu ortamda bireylerin karşılaştığı zorlu durumlarda kaynak paylaşımı yolu ile bireylerin psikolojik sağlamlıklarını artırabilecekleri öne sürülmektedir (Hobfoll, Stevens ve Zalta, 2015).

Kuramın kaynakların elde edilmesi, elde tutulması, kaybedilmemesi gibi ilkelerinin yanı sıra farklı temel ilkeleri de vardır (Hobfoll, Halbesleben, Neveu ve Westman, 2018). Bu ilkelerden ilki, kayıp ya da zararın önceliği ilkesidir. Bu ilkeye göre kaynaklara yönelik yaşanan kayıp, bilişsel olarak daha aşırı bir biçimde önemsenmektedir ve kaynak kazancından daha etkilidir. Bireyler kaynak kaybını, kaynak kazancına oranla daha belirgin olarak algılamaktadır. Diğer yandan kaynakların kazanımı ise bireyler tarafından önemsiz görülmektedir. Kuramın diğer ilkesi, kaynak yatırımı ilkesidir ve bu ilke paralelinde bireyler, kendini kaynak kaybına karşı korumak, kaynaklara yönelik kayıplarından kurtulmak ve yeni kaynakları sağlayabilmek için kaynaklara yönelik yatırım yapmalıdır. Bu kapsamda; Halbesleben ve Bowler (2007) tarafından yapılan çalışmada, duygusal olarak tükenmenin iş performansında düşüşe neden olduğu ancak iş arkadaşlarına karşı örgütsel vatandaşlık davranışlarına daha fazla yatırım yapılmasını sağladığı bulgusuna ulaşılmıştır. Kuramın üçüncü ilkesi olan Kazanç Paradoksu İlkesi'ne göre, kaynak kaybının olduğu bağlamda kaynak kazanımları daha önemli hale gelir yani, kaynaklara yönelik kazanımın değeri kaynak kayıpları paralelinde artmaktadır. Kuramın son ilkesi ise, umutsuzluk ilkesi olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin kaynaklarının azaldığı ya da yok olduğu durumlarda, bireyler umutsuzluk yaşamaktadır ve bireylerin benlik değerlerini korumak amacıyla saldırgan içerikli ya da savunmacı davranışlar sergileyebileceklerini açıklamaktadır (Hobfoll, Halbesleben, Neveu ve Westman, 2018).

Kaynakları Koruma Kuramı'na yönelik çalışma sonuçları kapsamında yapılan değerlendirmelere göre, elde edilen çeşitli sonuçlar mevcuttur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde; daha fazla kaynağa sahip olan bireylerin, kaynak kazanımı konusunda daha yetenekli oldukları ve kaynak kayıplarına karşı daha az savunmasız oldukları, diğer yandan kaynakları olmayan bireylerin kaynak kazanımı konusunda daha az yetenekli olduğu ve kaynak kaybına karşı daha fazla

savunmasız olduğu yönündedir (Hobfoll ve diğeri, 2018). Daha önce de belirtildiğı gibi kaynak yapısının temelleri üzerine yapılan kurama göre, bireyler tarafından olumlu olan her şey kaynak olarak kabul edilebilir niteliktedir (Gorgievski ve diğeri, 2011). Literatürde yapılan çalışmalarda; ödülleri (Shin, Taylor ve Seo, 2012), özerkliğinin ve sosyal desteğinin (Chen, Westman ve Eden, 2009), duygusal zekanın (Winkel ve diğeri, 2011), öz-yeterliğinin ve benlik saygısının (Chen ve diğeri, 2009), kaynak olarak ele alındığı görülmektedir. Bu kapsamda kaynak tanımlaması yapılırken bazı sorunlarla karşılaşabilmektedir (Gorgievski ve diğeri, 2011; Thompson ve Cooper, 2001) ve bunlardan ilki kaynaklara yönelik "değer" ifadesinin kullanımı ile ilgilidir. Değer, kaynağın bir kaynak olabilmesi için olumlu bir sonuca götürmesi gerektiğı anlamına gelir ancak bu durum, kaynağın olası gerçekleşen sonuçlar ile karışmasına neden olabilir. Bu da kaynak tanımı ile ilgili karıştıracı bir durumdur, çünkü yapılan çalışmalar, olumlu şeylerin bazı durumlarda kötü sonuçlara yol açabileceğini işaret etmektedir. Bu kapsamda Halbesleben, Harvey ve Bolino (2009) tarafından yapılan bir çalışmada, yüksek düzeyde işe bağlılıkla, işe yönelik kaynaklara sahip olmanın, bireyde iş-aile çatışmasına neden olabileceğı bulgusuna ulaşılmıştır. Kaynakların tanımı başlangıçta kişi için değer taşıyan herhangi bir şey (Hobfoll 1989, 2002) olarak tanımlanırken, daha sonra kişisel özellikler, koşullar ve çevre de dâhil olmak üzere bireyin hedeflerine ulaşmaya yardımcı olan ve kişi tarafından algılanan her şey olarak yeniden düzenlenmiştir (Halbesleben ve diğeri, 2014; Hobfoll 2002; Gorgievski ve diğeri, 2011).

Kaynakların Korunması Kuramı'na göre, kaynaklar arasında karşılıklı bir ilişki mevcuttur (Hobfoll, 2011a). Örnek olarak; benlik saygısı, iyimserlik ve öz yeterlik, ortak çevresel ve gelişimsel koşullardan ortaya çıkmaktadır ve bu nedenle yüksek oranda birbirleri ile ilişkilidir. Hobfoll (1998, 2001), genel bir psikolojik iyilik halini yansıtabilecek şekilde (örneğin; iyimser hissetmek, umutlu olmak, kendini başarılı olarak algılamak ve kişinin yaşamı üzerinde kontrol sahibi olmak vb.) 74 kaynağı içeren kapsamlı bir kaynak kümesi listelemiştir. Bireylerin psikolojik durumları ile ilişkili olarak; negatif duygudurumdaki bireylerin, psikolojik kaynakların daha düşük seviyelerine sahip oldukları ve daha fazla olumsuz ve daha az olumlu duygu deneyimleme eğiliminde oldukları bulgusuna ulaşılmıştır (Gable, Reis ve Elliot, 2000). Bu bulgudan yola çıkarak, olumsuz duyguduruma sahip olan bireyler; başkalarına yardım etmek için beceri, bilgi veya zaman gibi nesnel

kaynaklardan yoksun olmasalar da, önemli psikolojik ve kişilerarası kaynaklardan ve kaynaklarını maksimize etme becerilerinden yoksun olabilirler. Dolayısıyla olumsuz duyguduruma sahip olan bireylerin, olumlu duyguduruma sahip olan bireylere kıyasla; kaynakların korunmasına daha güçlü bir şekilde yöneldiği ve bu durumun da bireylerin hayırsever davranışta bulunma eğilimlerinin genel olarak düşmesine neden olabileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda ilgili alan yazın incelendiğinde; bireylerin kaynak tehdidinin yanı sıra o an hissettikleri mevcut duygudurumlarının hayırsever davranışta bulunma üzerinde etkisi ile ilgili literatürde herhangi bir açıklama olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda, Kaynakların Korunması Kuramı'nın yanı sıra temel değişken olarak duygudurumun hayırsever davranışlar üzerindeki etkisi araştırılmasına ihtiyaç duyulduğu göze çarpmaktadır.

1.3 Duygular ve Duygudurum

Duygular, duygudurum ve olumlu sosyal davranışlar birbirleri ile ilgili konulardır. Bireyler olumlu duygudurumda, olumlu davranışlar sergilemeye eğilimlidir (George, 1992) ve olumsuz duygudurum da olumlu sosyal davranışları etkilemektedir (Roos, Hodges ve Salmivalli, 2014). Olumlu sosyal davranışlar olumlu duygudurumu ve iyi olma halini de arttırmaktadır (Snippe, 2017). Olumsuz duygudurum kapsamında; suçluluk duygusu, olumlu sosyal davranışlara yol açarken, korku duygusunun olumlu sosyal davranışlara yol açmadığı saptanmıştır (Ketelaar, 2003; Nelissen, 2007).

Duygular, evrensel bir biçimde varlığını sürdüren ve karmaşık süreçler sonucunda ortaya çıkan tepkilerdir (Ekman, 1992). Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim" olarak tanımlanan duygu kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde, duyguların tanımlanması konusunda kavramsal olarak net bir tanımlamaya ulaşılamadığı görülmektedir (Er, Ergün, Hoşrik ve Şerif, 2008). Duygunun nedenleri, hissedilme yoğunluğu ve süresi gibi öznel olan nedenlerden dolayı bireysel farklılıklar mevcuttur ve bu durumlar da duygulara yönelik tanım konusunda fikir birliğine ulaşılamaması nedenlerindendir (Er ve diğerleri, 2008).

Ekman'a (1992) göre, evrensel olarak tüm insanlarda olduğu varsayılan temel duygular; mutluluk, üzüntü, öfke, korku, şaşırma ve tikslenme'dir. Duygular ile bağlantılı olan duygudurum ise, duygulara göre daha kalıcıdır. Duygular, süreç içerisinde duyguduruma dönüşerek daha kalıcı bir hal almakta ve bireylerin olumlu

ya da olumsuz duygulanımda olma durumlarını tanımlamaktadır (Barsade ve Gibson, 2007). Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde, duyguların negatif ve pozitif duygudurum şeklinde kategorize edilebileceği ve çeşitli duyguların bu iki ekseninde değerlendirilebileceği önerilmiştir (Watson ve Tellegen, 1985).

Duygular ile ilgili birçok kuram mevcuttur. Duygular ve fizyolojik değişiklikler arasında bir ilişki vardır ve bu ilişki kapsamında geliştirilen James – Lange Kuramı’na (1894) göre fizyolojik davranışlarımız meydana gelen olaylar sonrasında ortaya çıkmaktadır. Bu olaylar sonrasında ortaya çıkan davranışlarımız ise, duygularımızı ortaya çıkarmaktadır yani duygular, çevreden gelen dışsal bilgilere karşı oluşan bilişsel yanıtlarımızdır. James Lange Kuramı’na alternatif olarak geliştirilen bir diğer kuram olan Canon – Bard Kuramı’na (Bard, 1934) göre duygular, fizyolojik değişkenlerin yanı sıra beynin bilgi işleme sürecinden etkilenmektedir. Hissedilen duygunun olumlu ya da olumsuz olması kişinin durumlara yönelik düşüncelerinden etkilenmektedir. Bilişsel Ayarlama Modeli’ne göre (Schwarz, 1994), duygudurumun negatif olması durumunda birey içinde bulunulan ortamda olumsuz bir durum ya da problem olduğunu ve bu problemin çözümlenmesi gerektiğini, diğer yandan duygudurumun pozitif olması durumunda ise birey içinde bulunulan ortamda olumsuz bir durum olmadığını düşünmektedir. Bu durum da bireyin bilişsel olarak daha kestirme düşünmesine neden olmaktadır. (Clore, Schwarz ve Conway, 1994). Bu bağlamda literatürde yapılan araştırmalar, pozitif duygudurumun kestirme ve derinlemesine olmayan şekilde düşünmeye, negatif duygudurumun ise daha çözüm içeren ve derin düşünmeye motive ettiğini göstermektedir (Sinclair ve Mark, 1995). Negatif duygudurumdaki bireylerin dikkatlerinin daha kısıtlı olduğu bulunmuştur (Rowe, Hirsh ve Anderson, 2007). Diğer yandan; araştırmalar negatif duygudurumda olanların ve nevrotik olanların daha derin düşündüklerini öte yandan pozitif duygudurumda olanların ve kültüre açık olanların ise bilişsel olarak daha esnek olduklarını rapor etmektedir (Baas, Roskes, Sligte, Nijstad ve de Dreu 2013; Nijstad, de Dreu, Rietzschel ve Bass 2010).

1.4 Bilişsel Esneklik ve Duygudurum

Bilişsel esneklik kavramı, karmaşık olarak tanımlanabilecek davranışlardaki değişimler ile ilgilidir (Canas, Quesada, Antoli ve Fajardo, 2003). Bilişsel esneklik; farklı birçok kavramdan orijinal fikirler üretebilmeyi, kavram ya da kategoriler arası farklı yeni bağlantılar kurabilmeyi ve daha uzak olan

kavramlardan çağrışım yaparak orijinal fikirler ortaya çıkarabilmeyi içermektedir (Nijstad ve Stroebe, 2006). Yapılan çalışmalarda esneklik, pozitif duygudurum ile ilişkilendirilmektedir (Biss, Hasher ve Thomas, 2010). Ayrıca bireyler yaşamları süresince gelişimleri esnasında artan bir şekilde maruz kaldıkları uyarıcılarla baş etmeyi de öğrenmektedirler ve uyarıcılar ile başedebilme stratejileri geliştirmek de bilişsel esneklik ile birebir ilgilidir (Crone, Ridderinkhof, Worm, Somsen ve Molen, 2004). Diğer bir deyişle; bilişsel esneklik, farklılaşan çevresel uyarıcılara uyum sağlayabilmek amacıyla bireyin bilişsel yapılarını değişimleyebilme becerisi olarak da tanımlanmaktadır (Dennis ve Vander Wal, 2010). Meydana gelen değişimleri tanımlamak ve ortaya çıkabilecek değişimlere hazırlıklı olabilmek amacı ile çeşitli stratejiler geliştirme ve çevresel ipuçlarını araştırma becerisi olan bilişsel esnekliğe sahip olan bireyler (Gurvis ve Calarco, 2007) ile ilgili yapılan çalışmalar; bilişsel esnekliğin, psikolojik iyi olma hali ile pozitif yönde ilişkili olduğu, diğer yandan kaygı ile negatif yönde ilişkili olduğu sonucunu göstermektedir (Cardom, 2016; Fu ve Chow, 2017). Bu bulgular ile paralel olarak; bilişsel esneklik, duygu düzenleme üzerinde de etkilidir ve bilişsel esneklik ile ilgili becerilerin olmaması durumunda kaygı ve kaygı bozuklukları ile ilgili sorunlar ortaya çıkmaktadır (Gabrys, Tabri, Anisman ve Matheson, 2018). Duyguların esneklik üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar, pozitif duyguların esnekliği arttırdığını işaret etmektedir (Baas, De Dreu ve Nijstad 2011; Göritz ve Moser, 2003). Bu bulgu ile ilgili olarak pozitif duygular ve esneklik ilişkisini açıklayan Genişletme ve İnşa Etme Kuramı'na göre (Fredrickson, 2001), geniş bir dikkat ve hareket alanı sağlayan pozitif duygular, bireylerin çevrelerine yönelik farkındalığını arttırarak bireyler için etkileşim olanağı sağlar. Diğer taraftan olumsuz duygular, bireye çevresel olarak uyarıcıdır ve bireyler kendilerini korumak için dış çevredeki olumsuz durumdan kaçınma davranışı sergilerler (Gallan, Jarvis, Brown ve Bitner, 2013) ve dikkatlerini sınırlandırarak sistematik ve daha dar çerçevede düşünme eğilimi sergilemektedirler. Duygudurum ile ilgili önerilen modellerden son yıllarda yapılan çalışmalarda sıklıkla kullanılan bir diğer model, Çift Yönlü Yaratıcılık Modeli'dir (Nijstad ve diğerleri, 2010). Bu modele göre, pozitif duygudurum bireyde esnekliğe -bireyin birbirinden farklı kategorilerde düşünmesi- yol açarken negatif duygudurum ise derin düşünmeye neden olmaktadır. Bu kapsamda mevcut çalışmada duyguların pozitif ya da negatif olması ile ilgili olarak bireylerin

hayırsever davranışta bulunmalarında etki eden aracı ya da düzenleyici mekanizmaların farklılaşacağı öngörülmektedir.

1.5 Belirsizliğe Tahammülsüzlük

Daha önce bahsedildiği gibi kaynak kaybı, bireylerde stres oluşturmaktadır (Hobfoll, 1989). Kaynak kaybı yaşayacağına yönelik bilgi alan bireylerin stres yaşamaları ve durum karşısında belirsizlik hissetmeleri ve duruma yönelik kaygı hissetmeleri de olası bir sonuç olarak düşünülmektedir. Bilişsel modeller kapsamında duygu ve duygudurumun, o anda mevcut olan durum ya da uyarıcıya ilişkin bireyin inançları ve o konu hakkındaki bilişleri nedeni ile ortaya çıktığı açıklaması mevcuttur ve belirli bilişsel durumlar, belirli duygu ve duygudurumları ortaya çıkarmaktadır (Reuman, Jacoby, Fabricant, Herring ve Abramowitz, 2015). Bireyler, mevcut ya da olası bir tehditle karşılaştıklarında; algıladıkları durumla ilgili yeterli bilgiye sahip ise, tehditi daha tanınır hale getirebilmektedir. Mevcut durum ile ilgili yeterli bilgiye sahip olunmadığında, tehdit durumunun tanımlanması da güçleşmekte ve belirsizlik durumu ortaya çıkmaktadır (Carleton ve diğerleri, 2012). Belirsizlik; bilişsel bir durumdur ve bireylerin yaşadıkları durumların anlamlarını açıklamada yetersiz kalması ile ilişkili bir olgudur (Crigger, 1996). Belirsiz durumlar karşısında bireylerin oluşturdukları algı ve davranışsal tepkiler farklılıklar gösterebilmektedir ve bireylerin belirsiz durumlara yönelik olarak bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak olumsuz tepki verme yönelimi “Belirsizliğe Tahammülsüzlük” olarak tanımlanmaktadır (Liao ve Wei, 2011). Belirsizlik ile ilgili olarak, Krohne (1993) tarafından ortaya atılan Başa Çıkma Teorisi’ne göre; bireylerin öncesinde tahmin edemediği ve karmaşık özellikleri olan durumların ve olayların bireyler tarafından tehdit edici olarak algılandığı ve bu bağlamda belirsizliğin duygudurumu da etkilediği savunulmaktadır. Belirsizliğe tahammülsüzlük seviyesi düşük bireyler, belirsiz olan duruma ilişkin daha çok stres ve kaygı kaynağı olarak atıfta bulunmaktadır ve bununla paralel olarak olumsuz duygudurum ortaya çıkmaktadır (Liao ve Wei, 2011).

1.6 Durumluk Kaygı

Bireylerin kaynak kaybı durumunda, belirsizliğin yanı sıra aynı zamanda o anda durumsal bir kaygı oluşturacağı da öngörülmektedir. Kaygı, bireylerde tehdit ya da tehlike ile ilgili durumlar oluştuğunda ortaya çıkan ve fizyolojik tepkilerin de eşlik ettiği olumsuz bir duygulanım olarak tanımlanmaktadır (Lewis, 1970). Kaygı, Spielberger (1966) tarafından geliştirilen İki Etmenli Kaygı Teorisi’ne göre,

Durumluk ve Sürekli Kaygı olarak ikiye ayırmaktadır. Durumluk kaygı; stres ya da tehdit ve tehlike durumlarında bireylerin verdiği geçici olan duygusal tepkiler olarak tanımlanmaktadır. Bireyler, değerlerinin tehdit altında olduğunu düşündüklerinde ve mevcut durumlarını stres verici olarak yorumladıklarında kaygı duymaktadırlar (Spielberger, 1972). Bu kapsamda da mevcut çalışmada negatif duygudurum koşulunda bireylerin kaynakları tehdit edildiğinde hayırsever davranışta bulunmasını durumluk kaygı seviyelerinin etkileyebileceği öngörülmektedir.

Kaynaklara yönelik bir tehdit olması durumunun hayırsever davranışlar üzerinde bireysel bir değişken olan duygudurumla ilişkili olması kadar aynı zamanda ortamsal etkenlerin de hayırsever davranışta bulunmayı etkileyeceği düşünülmektedir. Literatürde belirli bir ortamda sergilenen herhangi bir davranışın kişiye bağlı olduğu kadar içinde bulunulan ortama bağlı olduğunu da açılan çalışmalar mevcuttur (Ajzen ve Fishbein, 1980; Cialdini, Kallgren ve Reno, 1991; Cialdini, Reno ve Kallgren, 1990). Davranışlarımız diğerlerinin gerçekte ne yaptığına dair algımız ve diğerlerinin neyi onayladığına dair algımızla ilgili olan sosyal normlardan etkilenmektedir (Cialdini, 2007). Toplumsal davranışların belirleyicisi olan sosyal normların, hayırsever davranışlar ile ilişkisini inceleyen bir çalışmada; bireyin üzerinde hissettiği sosyal baskıyı azaltmanın, bağış yapma kararı vermeden önce veya sonra başkalarının katkıda bulunduklarını öğrenmenin, hem bağış yapma olasılığını hem de sonraki bağış yapma kararını etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır (DellaVigna, List ve Malmendier, 2012). Hayırsever davranışta bulunma konusunda normatif davranışlarımız belirleyicidirler ancak normun türü değiştiğinde hayırsever davranışın ne yönde değişimleneceği bilinmemektedir ve Cialdini ve diğerleri (1991) tarafından geliştirilen Normatif Davranış Odak Teorisi, ilgili konu kapsamında temel sağlamaktadır. Bu kapsamda çalışmada, Normatif Davranış Odak Teorisi kapsamında toplumsal davranışların belirleyicisi olan sosyal norm türlerinden olan; sosyal adalet normu ve sosyal sorumluluk normu, hayırsever davranışlar üzerinde temel etkisi incelenecek diğer temel değişkenlerdir.

1.7 Normlar ve Normatif Davranış Odak Teorisi

Bireyler, toplum içinde sergiledikleri davranışlarını ve toplumsal rollerini, toplumun var olan normlarına uyma ve toplumun beklentilerine uygun olarak şekillendirmeye yönelik düzenlemektedirler (McShane ve Von Glinow, 2016).

Bireylerin sosyal bağlamlar dahilinde davranışlarında düzenlemeler yaptıklarını Ciladi (1990; 1991) tarafından geliştirilen Normatif Davranış Odak Teorisi açıklamaktadır. Normatif Davranış Odak Teorisi'ne göre; normlar veya standartlar, bireyin dikkati onlara odaklandığı ölçüde davranışları yönlendirme olasılığı taşımaktadır. Bir norm odağı, insanlar eğilimsel olarak bir norma dikkat ettikleri için veya belirli durumsal koşullar belirli bir normu öne çıkardığı için aktif olabilir. Davranışlarımız diğerlerinin gerçekte ne yaptığına dair algımız ve diğerlerinin neyi onayladığına dair algımızla ilgili olan sosyal normlardan etkilenmektedir (Cialdini, 2007). Normlar, önleyici ve tanımlayıcı normlar olarak iki kavram şeklinde incelenmiştir (Cialdini ve diğerleri, 1990). Tanımlayıcı normlar; özgül durumlarda diğer bireyler tarafından gösterilmesi beklenen davranışlar ile ilgili bireyin algısıdır ve bireyler sosyal ortamlardan dışlanmamak ve diğer bireyler tarafından kabul görebilmek adına diğer bireyler ile senkron bir biçimde davranacaktır. Dolayısıyla belli durumlarda hangi davranışın uygun olduğunun belirlenmesi konusunda etkin rol oynayan tanımlayıcı normlar aracılığı ile bireylerin davranışları etkilenmektedir (Cialdini ve diğerleri, 1990). Önleyici normlar ise, bireyin herhangi bir durumda davranışlarının çevresindeki bireyler tarafından onaylanıp onaylanmamasına yönelik algısı ile ilişkilidir. Önleyici normlar, davranışların sonuçlarının ödül (diğer bireylerden övgü almak, kabul görmek) ya da yaptırım (sosyal dışlanma, olumsuz eleştiriye maruz kalma) olması kapsamında bireylerin davranışlarını etkilemektedir (Cialdini ve diğerleri, 1990). Tanımlayıcı ve önleyici normlar ile ilgili geri dönüşüme yönelik yapılan bir çalışmada, her iki norm türünün de bireylerin geri dönüşüme yönelik davranışları üzerinde etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Ruepert, Steg ve Keizer, 2015). Bu kapsamda Bem (1972) tarafından ortaya atılan Kendini Algılama Teorisi'ne göre, bireyler davranışlarını bireysel açıklamaların yanı sıra sosyal kapsamda da açıklamaktadır. Teoriye göre, birey hareketlerini düzenlerken aynı zamanda sosyal bağlamdan etkilendiği şekilde düzenlemektedir (Bem, 1972).

Toplumsal davranışların belirleyicisi olan sosyal normların, hayırsever davranışlar ile ilişkisini inceleyen bir çalışmada; bireyin üzerinde hissettiği yüz yüze etkileşimi azaltarak sosyal baskıyı azaltmanın, bağış yapma kararı vermeden önce veya sonra başkalarının katkıda bulunduklarını öğrenmenin hem bağış yapma olasılığını hem de sonraki bağış yapma kararını etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır (DellaVigna ve diğerleri, 2012). Cialdini ve diğerlerine (1990) göre, potansiyel bir

bağışçı, diğer insanların çoğunun hayır amaçlı bağışta bulunduğunu öğrendiğinde bağışta bulunacaktır, çünkü otomatik olarak bunun o durumda etkili ve uygun bir hareket tarzı olacağını varsayacaktır. Bireylerin sosyal normlara uyması ile ilgili yapılan çalışmalar; bireylerin geri dönüşüme uyma, ışıkları söndürme ve çöp atmaktan kaçınma gibi topluma faydalı alanlarda başkalarının davranışlarının temsili olan sosyal normları takip ettiğini göstermiştir (Fisher ve Ackerman, 1998; White ve Simpson, 2013). Yardım etme davranışı kapsamında yapılan çalışmalarda, özgeci davranışları üç normun şekillendirdiği düşünülmektedir; sosyal sorumluluk normu, sosyal adalet normu ve sosyal karşılıklılık normu.

1.7.1 Sosyal Sorumluluk Normu

Berkowitz ve Daniels (1964), bireylerin kendileri ile ilişki içinde olan diğerlerine yardım etme davranışı sergileyeceklerine yönelik motivasyonlarının olduğunu ve bu yardımın da “sosyal sorumluluk normu” tarafından yönetildiğini savunmaktadır. Sosyal sorumluluk normu kapsamında insanlar, yardıma ihtiyacı olanlara anlık ya da geleceğe ilişkin bir karşılık beklemezsizin yardım etme inancı ile davranırlar. Sosyal sorumluluk normu, bireyin bilişsel şemalarından ve inançlarından kaynaklanır ve bu norma göre yardım ihtiyacı olan bireylere karşılık beklemezsizin yardım etme davranışında bulunmaktadır (Cialdini, 1990). Sosyal sorumluluk içeren davranışların, bireyin davranışı sonrasında kazanacağı çok az sosyal veya maddi ödül olsa bile ortaya çıktığı savunulmaktadır (Berkowitz ve Daniels, 1963). Karşılık vermesi mümkün olmayan bireylere herhangi bir karşılık beklemeden yardım etmeye motive eden Sosyal Sorumluluk Normu’na göre; insanların, gelecekteki alacaklarını ya da vereceklerini düşünmeden yardıma ihtiyacı olan bireylere ya da kuruluşlara yardım etmesi gerektiğine yönelik inanışları vardır (Berkowitz, 1972).

1.7.2 Sosyal Adalet Normu

Toplumdaki sosyal etkileşim motivasyonlarından olan adalet ve toplumsal eşitlik duygusuna göre; insanlar, kendi sergiledikleri çabaları, becerileri paralelinde hak ettiklerini almaları gerektiği düşüncesindedir (Cialdini, 1990). Sosyal adalet normu kapsamında, kaynakların dağıtımı esnasında adaletsizlik ile ilgili bir durum mevcut ise ve bu durumu gözlemleyen bir birey var ise, gözlemleyen birey, haksızlığa uğrayanın zararının bir kısmını ona vermek isteyebilir (Cialdini, 1991). Jonas, Sullivan ve Greenberg (2013) tarafından yapılan çalışmada, ölüm

belirginliğinin arttırıldığı sosyal adalet normu koşulunda, bireylerin bağış konusunda daha cömert olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

1.7.3 Sosyal Karşılıklılık Normu

Normatif Davranış Odak Teorisi kapsamında bahsedilen karşılıklılık normu ise, bize yardım edenlere yardım etmemiz yöneliminde olduğumuzu açıklamaktadır. Gouldner (1960), tüm toplumlarda karşılıklılık normunun var olduğunu savunmaktadır ve bu norma göre bireyler, kendilerine yardım edene yardımla ederek karşılık verirler. Karşılıklılık normu çoğu kültürde geçerlidir (Gergen, Ellsworth, Maslach ve Seipel, 1975) ve araştırmalarda, bireylerin kendilerine yardım edenlere daha fazla yardım etme eğilimi sergiledikleri bulgusuna ulaşılmıştır (Cialdini ve diğerleri, 1975). Simpson ve Willer (2008), tarafından gerçekleştirilen çalışma, kamusal olumlu sosyal davranışların, özel olumlu sosyal davranışlara göre daha az karşılık bulduğunu ve olumlu sosyal davranışlarda bulunma üzerinde bireyin karşılıklılık beklentisinin etkili olduğunu göstermektedir. Goranson ve Berkowitz (1966), yaptıkları çalışmalarında katılımcıların kendilerine yardım eden kişiye yardım etmeyi, herhangi birine yardım etmekten daha çok tercih ettikleri bulgusuna ulaşmışlardır.

Hayırsever bağış alanında, sosyal normların etkisi üzerine yapılan çok az deneysel çalışma vardır. Tanımlayıcı norm algılarıyla ilgili sosyal bilgilerin manipüle edilmesinin, birkaç kamu radyo istasyonu ile iş birliği içinde yapılan bir dizi saha çalışmasında, bağışlanan miktar üzerinde önemli bir olumlu etkiye sahip olduğuna yönelik bulgulara ulaşılmıştır (Croson, Handy ve Shang, 2009). Frey ve Meier (2004), sosyal norm ile ilgili manipülasyonların bir kişinin bir üniversitenin bağış toplama kampanyasında bağış yapıp yapmadığı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu bulmuştur. Martin ve Randal (2011), bir müze bağış kutusu kullanarak gerçekleştirdikleri deneysel çalışmalarında; normları manipüle ederek hem bağış yapma isteğinin hem de bağışlanan miktarın artırılabilirliğini veya azaltılabilirliğini bulgusuna ulaşmışlardır. Normlar ve hayırsever davranışlar ile ilgili Agerström, Carlsson, Nicklasson, ve Guntell (2016) tarafından yapılan çalışmada, bireylere açıklayıcı sosyal normları aktarmanın (örneğin, "çoğu insanın yaptığı şey budur") hayırsever bağışları artırıp artırmadığı incelenmiştir. Çalışma sonuçlarında, insanlara tanımlayıcı normlar sağlamanın, hayırsever bağışları önemli ölçüde artırdığı saptanmıştır. Ayrıca aynı çalışmada; bireylere kendi yakın

çevresinin yerel normları hakkında bilgi aktarmanın, hayırsever bağışları artırmada küresel normları iletmekten daha etkili olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Normlara ilişkin olarak çevresel koşulları ve sonuçları gözlemleme ve düzenlemeyi kapsayan çevresel öz-düzenleme becerisi ve bireylerin hayırsever davranışta bulunmasına ilişkin beklentilerinin de bireylerin sergiledikleri normatif davranışlar kapsamında hayırsever davranışta bulunma ilişkisini etkileyeceği düşünülmektedir.

1.8 Hayırsever Davranış ve Bireyin Beklentisi

Olumlu sosyal davranışlar, davranışta bulunan bireyin, diğer bireyi hedef olarak ya da diğer bireye yararının dokunması beklentisi ile gerçekleştirdikleri davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Pancer, 1982). Literatürde, bireylerin diğer bireylere yönelik olumlu sosyal davranışları içsel (bireysel normlar, hoşlanma, empati, prensip) ve dışsal (diğer bireyler tarafından onaylamak, ödüllendirilmek vb.) motivasyonlarla yaptıkları bulgusu mevcuttur (Eisenberg ve Fabes, 1998). Clayton ve Myers (2015), olumlu sosyal davranışları; koşulsuz olarak yapılan ve beklenti ile yapılan yardım şeklinde iki başlıkta sınıflandırmıştır. Beklenti; bireylerin, içinde bulunduğu ortam ya da koşullarda algıladıkları ipuçlarının hangi sonuçlara ya da durumlara yol açacağı konusundaki bekleyiş olarak tanımlanmaktadır ve beklentiler günlük yaşamın temel öğelerindendir (Jussim, 1991). Herhangi bir konu ile ilgili davranışın yapılma olasılığı, davranışın sergilenmesinin ardından ortaya çıkacak değer beklentisi ile paraleldir (Brophy, 1999). Böylece konu ilgili beklentinin ve konuya ilişkin atıfta bulunulan değer algısının birbirini destekleyici olması da normatif davranış odağı boyutunda hayırsever davranışta bulunmayı etkileyeceği düşünülen ve aydınlatılması gerektiği düşünülen diğer bir durumdur.

Kaynak Tehdidi, duygudurum ve normatif davranışın bileşimi ile ilgili olarak bireylerin hayırsever davranışlarda bulunmaları ile ilgili mevcut aracı veya düzenleyici mekanizmalar bilinmemektedir ve bu mekanizmaların açıklanması da ayrıca önem arz etmektedir. Yapılacak olan çalışmalar ile hayırsever davranışta bulunma süreci ile ilişkili olabilecek durumların açıklığa kavuşturulması hedeflenmiştir.

1.9 Çalışmanın Amacı

Hayırsever davranışların öncüllerine ilişkin literatürde birçok çalışma ve inceleme olmasına rağmen (Bekkers ve Wiepking, 2011a, 2011b; Proper ve Caboni,

2014; Wiepking ve Bekkers, 2012), kaynaklara yönelik tehdit varlığında bireylerin kaynaklarını koruma yönelimleri ile birlikte kaynaklarını maksimize etmesine yarayan hayırsever davranışta bulunma davranışının nasıl değişimleneceğine yönelik bir açıklama mevcut değildir. Bu doğrultuda mevcut araştırmada, bireylerin hayırsever davranışta bulunmasının bireylerin kaynaklarına yönelik tehdidinin olduğu durumlarda çeşitli aracı ve düzenleyici mekanizmalar ölçülünerek araştırılması hedeflenmektedir. Diğer yandan duygular, duygudurum ve olumlu sosyal davranışlar birbirleri ile ilgili konulardır ve bireyler olumlu duygudurumda, olumlu davranışlar sergilemeye eğilimlidir (George, 1992) ve olumsuz duygudurum da olumlu sosyal davranışları etkilemektedir (Roos, Hodges ve Salmivalli, 2014). Bu bağlamda duygudurumun pozitif, negatif ve nötr olması koşullarında bireylerin hayırsever davranışlarının nasıl değişimleneceği ve bu etkideki çeşitli aracı ve düzenleyici mekanizmaların ölçülünerek araştırılması çalışmadaki bir diğer amaçtır.

Diğer yandan sosyal normlar hayırsever davranışlar ile ilişkilidir (DellaVigna, List ve Malmendier, 2012) ancak normun türü değişimlendiğinde hayırsever davranışın nasıl şekilleneceği bilinmemektedir ve Cialdini ve diğerleri (1991) tarafından geliştirilen Normatif Davranış Odak Teorisi kapsamında bu değişimin temel etkisinin ve bu etkideki çeşitli aracı ve düzenleyici mekanizmaların ölçülünerek araştırılması çalışmada amaçlanan bir diğer konudur.

Daha ayrıntılı olarak ifade edildiğinde, mevcut çalışmada gerçekleştirilen deneylerde; kaynak tehdidi, duygudurum ve sosyal normların (sosyal adalet, sosyal sorumluluk) hayırsever davranışlar üzerindeki etkisi incelenmiştir ve bu kapsamda toplamda üç adet pilot çalışma ve üç adet deney yapılmıştır. Deneylerden önce, kullanılacak manipülasyonlar, manipülasyonların sunum biçimleri, öncelik ve sonralık etkisi, hayırsever davranışta bulunma ölçümüne yönelik miktar belirlenmesi, hayırsever davranışta bulunma ölçümünün düzenlenmesi gibi konular yapılan üç pilot çalışma ile belirlenmiştir. Başka bir deyişle, yapılan pilot çalışmalar, çalışmanın ana deneylerine yönelik araştırma koşullarını düzenlemek ve uygun manipülasyonları elde etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. I. Deneyde kaynak tehdidi ve duygudurumun hayırsever davranış üzerindeki etkileri ve ilgili ilişkide düzenleyici ve aracı değişkenler konusunda çalışılmıştır. II. Deneyde Sosyal Adalet Normu ve kaynak tehdidinin hayırsever davranış üzerindeki etkileri ve ilgili ilişkide düzenleyici ve aracı değişkenler konusunda çalışılmıştır. Son

olarak gerçekleştirilen III. deneyde ise Sosyal Sorumluluk Normu ve kaynak tehdidinin hayırsever davranış üzerindeki etkileri ve ilgili ilişkide düzenleyici ve aracı değişkenler konusunda çalışılmıştır.

Bu araştırmanın daha önce gerçekleştirilen araştırmalardan farklılaştığı nokta, hayırsever davranışa yönelik kaynak tehdidi, duygudurum ve sosyal normların temel etkisinin yanı sıra varolduğu dşnlen ilişkideki aracı ve dzeneleyici değişkenlerin ilk defa test edilecek olmasıdır. Bu bağlamda, bahsedilen kuramlar aracı ve düzenleyici değişkenler ile birlikte ilk defa hayırsever davranış kapsamında deneysel olarak araştırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. PİLOT ÇALIŞMALAR

2.1Pilot Çalışma I

Gerçekleştirilen birinci pilot çalışmada, çalışmanın ana deneylerinde kullanılacak olan manipülasyonların hazırlanması ve en uygun manipülasyonun seçilmesi amaçlanmıştır. Diğer yandan kaynak tehdidi ve duygudurumun hayırsever davranışlar üzerindeki etkisi incelenmektedir. Bireylerin kaynak tehdidi yaşadığında hayırsever davranışların nasıl değişimleneceğine ilişkin Kaynakların Korunması Kuramı bir öngörude bulunmamaktadır. Hayırsever davranışları da içinde barındıran olumlu sosyal davranışlar; psikolojik ve sosyal açıdan kaynak arttırmaktadır ve kaynak yatırımdır (Liu ve diğerleri, 2020, Halbesleben ve Wheeler, 2015, Van Scotter, ve diğerleri, 2000) ve kaynak tehdidi şimdiye kadar sosyal bağlamda hiç incelenmemiştir. Özellikle bireyler kaynaklarına yönelik olarak bir kayıp algıladıklarında oluşan psikolojik stres bireylerin hayırsever davranışta bulunmaları üzerinde etkili midir? sorunsalının cevaplanması bu kapsamda önemlidir. Çünkü kaynak kaybı ile karşılaşan bireylerin; kaynaklarını koruma yönelimleri ile birlikte kaynaklarını arttırmasına yarayan yardım etme davranışları nasıl şekillenecektir? sorusunun cevabı henüz araştırılmamıştır.

Öncelikle çalışmanın kaynak tehdidi ve duyguduruma yönelik ölçümlerin alınabilmesi için manipülasyonlar hazırlanmıştır. Kaynak tehdidine yönelik yapılan literatür araştırmasında herhangi bir manipülasyon metnine rastlanmadığından dolayı kuramın sunduğu görüşlere paralel olarak kaynak tehdidi manipülasyonu hazırlanmıştır. Hobfoll (2001), kaynakların kaybına yönelik bir tehdidin, gerçekte somut bir biçimde kayıptan kaynaklanan sonuçlar kadar benzer olumsuz sonuçlara yol açabileceğini belirtmiştir ve manipülasyon metni hazırlanırken kaynak kaybına yönelik unsurlar ön plana çıkarılmıştır. Diğer yandan duygudurum manipülasyonuna ilişkin olarak yapılan literatür araştırmasında, katılımcıların duygudurumlarını belli bir seviyeye getirmek için farklı yöntemler kullanılmaktadır. Katılımcıların geçmişlerinde deneyimledikleri olumlu / olumsuz ya da nötr bir olayı yazmaları ya da olay hakkında konuşmaları (Grawitch, Munz ve Kramer 2003; De Dreu, Baas ve Nijstad 2008), duygusal içerik bakımından

yoğun olan bir metni okuyup kendilerini metnin içindeki durumda hayal etmeleri (Grawitch ve diğerleri, 2003), duygusal içerikli kısa filmler izlemeleri (Forgeard 2011), duygusal içerikli fotoğraf incelemeleri (Bradley ve diğerleri, 1992) literatürde kullanılan yöntemlerdendir. Bu kapsamda incelendiğinde; duygudurum manipülasyonuna yönelik olarak katılımcılardan duygudurum koşulu kapsamında fotoğraf eşliğinde geçmişte yaşadıkları bir olayı hatırlamaları istenmiştir. Hayırsever davranışta bulunma ile ilgili düzenlenen manipülasyon metni yanı sıra hayırsever davranışta bulunulmasına yönelik uygun miktar 100 TL olarak belirlenmiştir ve hipotetik olarak katılımcılara -size 100 Türk lirası (TL) bir bütçe verilse- bilgisi ile hayırsever davranışa yönelik ölçüm alınmıştır. Tüm deney koşullarına yönelik oluşturulan manipülasyonlar için görsel (ekran görüntüsü) ve işitsel (spiker ses kaydı) uyaranların video kayıtları yapılmış ve online ortama aktarılmıştır.

Çalışmanın hipotezleri şu şekildedir:

H1: Kaynaklar için tehdidin olmadığı koşuldaki katılımcılar daha fazla hayırsever davranış sergiler.

Kaynakların Korunması Kuramı'na göre, bireyin maddi kaynakları, parası, zamanı ya da bilgisi sağladığı avantajlı durumlar kapsamında birey için değerli kaynaklardandır ve diğer kaynakları elde etmek için bireylerin enerjileridir (Hobfoll, 1989; Hobfoll ve Lilly, 1993; Hobfoll, 2001). Kurama göre psikolojik stres; kaynak kaybına yönelik tehditle karşılaşılması, kaynakların kaybedilmesi ve kaynak kazanımına yönelik çaba sergilenmesine rağmen kaynak kazanımında başarısız olunmasından kaynaklanmaktadır (Hobfoll, 1989). Bu bağlamda Hobfoll (2001), kaynakların kaybına yönelik bir tehdidin, gerçekte somut bir biçimde kayıptan kaynaklanan sonuçlar kadar benzer olumsuz sonuçlara yol açabileceğini belirtmiştir. Hayırsever davranışta bulunma ile kaynak kaybı tehdidi arasındaki ilişkinin bu bağlamda aydınlatılmasına ihtiyaç vardır.

H2: Duygudurumu pozitif olan katılımcılar, duygudurumu negatif olan olan katılımcılara göre daha fazla hayırsever davranış sergiler.

Goenka ve Van Osselaer (2019) tarafından yapılan çalışmada, olumlu duyguların hayırsever davranış üzerinde etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Literatürde hayırsever davranışın sonuç olarak pozitif duygudurum ortaya çıkardığı ile ilgili çalışmalar mevcut olsa da (Choi ve Kim, 2011; Layous, ve diğerleri, 2012) olumlu duygudurum ortaya çıkarmanın hayırsever davranışı nasıl etkilediği ile ilgili

deneysel çalışmalar ve aracı ve düzenleyici mekanizmaların aydınlatılmasına ihtiyaç vardır.

H3: Kaynak tehdidi ile duygudurum arasında hayırsever davranış üzerinde ortak bir etki beklenmektedir, başka bir deyişle, kaynaklar için tehdidin olmadığı ve duygudurumun pozitif olduğu koşuldaki katılımcılar daha fazla hayırsever davranış segiler.

Çalışmanın bağımlı değişkeni, hayırsever davranış olarak belirlenmiştir. Diğer yandan çalışmanın bağımsız değişkeni, kaynak tehdidi (var / yok) ve duygudurum (pozitif / negatif / kontrol) olarak belirlenmiştir.

2.1.1Yöntem

2.1.1.1 Katılımcılar ve Araştırma Deseni

Araştırmanın ilk pilot çalışmasının örneklemini; Bartın Üniversitesi'nde çeşitli bölümlerde okuyan 138 öğrenci oluşturmuştur. Katılımcılar, araştırma koşullarına seçkisiz olarak atanmışlardır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve katılım sağlamak isteyen katılımcılara ön bilgilendirme yapılarak araştırma ile ilgili online Araştırma Onam Formu sunulmuştur.

Araştırma deseni Tablo 2.1.'de ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Tablo 2.1. Çalışmanın araştırma deseni ve katılımcı sayıları

	Kaynak Tehdidi Var	Kaynak Tehdidi Yok
Pozitif Duygudurum	21	22
Negatif Duygudurum	24	24
Kontrol	26	21

2.1.1.2 Araçlar

2.1.1.2.1 Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

Araştırmanın katılımcılarına araştırmanın başında, Online Form olarak oluşturulan Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu sunularak katılımcıların onayları alınmıştır. İlgili formda araştırmacının iletişim bilgileri, araştırmanın hangi kişilerce yürütüldüğü, araştırmanın amacı, araştırma süreci ve çalışmanın hangi kısımlardan oluştuğu, çalışmanın nasıl sürdürüleceği ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Ayrıca katılımcılara formda, katılım göstermek istemeyen bireylerin araştırmadan istedikleri zaman ayrılacakları bilgisi sunulmuştur.

Bilgilendirme sonrasında katılımcılardan araştırmaya katılmaya gönüllü olduklarına dair sekmeyi işaretlemeleri istenmiştir (bk. Ek – 1).

2.1.1.2.2 Manipülasyon Öncesi Nötralizasyon Görevi

Araştırmanın başlangıcında manipülasyon öncesi katılımcıların mevcut durumlarını nötr hale getirmek için katılımcıların günlük hayatlarına dair bir paragrafı zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir ve akabinde zihinlerinde canlandırdıklarına dair onay sekmesini işaretlemeleri istenmiştir (bk. Ek – 2). Manipülasyon öncesi nötralizasyon görevi, katılımcıların duygudurumlarını nötrlemekte ve her bir katılımcının duygudurumunu birbirleri ile yakın seviyeye getirmektedir (Göçmen ve Coşkun, 2019; Gültepe ve Coşkun, 2016).

2.1.1.2.3 Anlık Duygudurum Bilgisi

Katılımcıların duygudurum nötralizasyonlarının kontrolüne yönelik olarak 5’li Likert tipi ölçek ile anlık duygudurumları ölçümlenmiştir (bk. Ek – 3).

2.1.1.2.4 Kaynak Tehdidi Manipülasyonu

Katılımcılara kaynak tehdidinin olduğu koşul dahilinde kaynaklarına yönelik tehdit durumuna ilişkin bir manipülasyon yönergesi sunulmuştur. Kaynak tehdidinin olmadığı koşuldaki katılımcılara da kaynak tehdidi olmamasına yönelik yönerge sunulmuştur. Araştırmacı tarafından hazırlanan manipülasyon yönergeleri, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir. Miller (1956) tarafından geliştirilen Bilgi İşleme Kuramı’na göre aktivasyon için duyuşal bilginin türü ve içeriği önemlidir (bk. Ek – 4).

2.1.1.2.5 Kaynak Tehdidi Manipülasyon Kontrol Anketi

Katılımcıların kaynakları ile ilgili ne kadar tehdit algıladıklarına yönelik bilgi sahibi olmak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 4 maddelik manipülasyon kontrolüne yönelik anket sunulmuştur (bk. Ek – 5).

2.1.1.2.6 Duygudurum Manipülasyon Yönergesi

Duygudurum manipülasyonu için katılımcılara mutlu / mutsuz / nötr yüz ifadesi olan resimler gösterildikten sonra geçmişte yaşadıkları pozitif / negatif / nötr bir durumu düşünmeleri ve bu konudaki düşünce ve duyguları kısaca yazmalarına yönelik yönerge verilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan manipülasyon yönergeleri, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir (bk. Ek – 6).

2.1.1.2.7 Duygudurum Manipülasyon Kontrol Anketi

Duyguduruma ilişkin manipülasyon sonrasında katılımcılara araştırmacı tarafından geliştirilen 7 sorudan oluşan 11’li Likert (0 = Hiç, 7 = Çok fazla) tip bir kontrol anketi sunulmuştur (bk. Ek – 7).

2.1.1.2.8 Hayırsever Davranış Manipülasyonu

Katılımcılara hayırsever davranışta bulunacakları hedef yararlanıcıya yönelik bilgilendirme metni manipülasyonu sunulmuştur. Araştırmacı tarafından hazırlanan Hayırsever Davranış Manipülasyonu, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir (bk. Ek – 8).

2.1.1.2.9 Hayırsever Davranışta Bulunma Ölçümü

Katılımcıların hedef yararlanıcıya yönelik ne kadar hayırsever davranışta (bağış) bulunacağına yönelik araştırmacı tarafından oluşturulan ve 7 sorudan oluşan bir anket verilmiştir (bk. Ek – 9).

2.1.1.2.10 Demografik Bilgi Formu

Katılımcılara demografik bilgilerini içeren Demografik Bilgi Formu sunulmuştur. Formun içerisinde, katılımcının yaşı, cinsiyeti, bölümü, sınıfı, sosyoekonomik durumu, kendi mali durumuna yönelik algısı, yaşanılan yer ve yaşanılan şehir bilgisi, daha önce bağış deneyimi olup olmadığı gibi sorular bulunmaktadır. (Ek – 15).

2.1.1.2.11 Araştırma Sonu Bilgilendirme Metni

Katılımcılar hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik olarak hayırsever davranışından ellerinde kalan miktar ile çekilişe katılabilecekleri bilgisini almışlar ve çekilişe katılmak isteyenler e-posta adreslerini ilgili kısma yazmışlardır. Son olarak araştırmaya katılımları için teşekkür edilmiştir. (Ek – 16).

2.1.2 İşlem

Çalışma Google Forms üzerinden online bir biçimde eş zamanlı gerçekleştirilmiştir ve araştırmaya gönüllü bir biçimde katılımı kabul eden ve koşullara seçkisiz atanan katılımcılara Google Forms uygulaması üzerinden araştırmanın linki iletilmiştir. Online oturumlar esnasında katılımcılara araştırma hakkında ön bilgilendirme yapıldıktan sonra Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu’nun okunması istenmiş ve araştırmaya katılmayı onaylama ile ilgili alanı işaretlemeleri istenmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcıların mevcut durumlarını nötralize etmek amacıyla, günlük hayata dair bir paragrafı okumaları ve zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir. Nötralizasyon görevinin

tamamlanmasının ardından katılımcılar, anlık duygudurumları ile ilgili 5 seçenekten kendilerine en uygun olanı işaretlemişlerdir ve sonrasında seçkisiz bir biçimde atandıkları deney koşullarına göre kaynak tehdidi ile ilgili deney koşulu kapsamında kaynak tehdidine (kaynak tehdidi var / yok) yönelik araştırmacı tarafından hazırlanan görsel ve işitsel uyarıcı içeren sunumu içeren manipülasyon yönergesi verilmiştir. Ardından katılımcılar kaynak tehdidi manipülasyon kontrol anketini doldurmuşlardır. Sonrasında duyguduruma yönelik (duygudurum pozitif / negatif / nötr) manipülasyon yönergesinin olduğu kısma geçmişlerdir. Manipülasyon yönergesi araştırmacı tarafından hazırlanan görsel ve işitsel uyarıcılar ile destekli bir sunum içerecek şekilde verilmiştir. Manipülasyon yönergesi ardından katılımcılardan, duyguduruma yönelik manipülasyon kontrol anketlerini doldurmaları istenmiştir. Akabinde katılımcılardan hayırsever davranış bilgilendirme metnini okumaları istenmiştir. Metin okuma görevi tamamlanmasının ardından hayırsever davranışta bulunma ölçümü yapılmıştır. Bu ölçümlerin ardından katılımcılar demografik bilgilerini içeren soruları cevaplandırmışlardır. Ölçümlerin alınması sonrasında, katılımcılara kaynak tehdidi ve negatif duygudurumun bırakabileceği etkiyi nötr hale getirebilmek için nötralizasyon metni tekrar sunularak zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir. Son olarak araştırma sonu bilgilendirme formunu okumalarının akabinde katılımcılara katılımları için teşekkür edilmiştir.

2.1.3 Bulgular

Katılımcılardan elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 23 programı ile test edilmiştir ve elde edilen sonuçların 2x3 ANOVA varyans analizi kullanılarak analizleri yapılmıştır.

2.1.3.1 Manipülasyonlara Yönelik Kontrol Bulguları

Katılımcılar, seçkisiz atandıkları koşullar kapsamında, kendilerine verilen kaynak tehdidine yönelik manipülasyon yönergesini aldıktan ve bu konuda hissettiklerini yazdıktan sonra, kaynak tehdidini ne kadar algıladıklarına yönelik deneyimlerini 4 maddelik 11’li Likert tipi bir form ile değerlendirmişlerdir. Diğer yandan katılımcılar duyguduruma yönelik manipülasyon yönergesini aldıktan ve bu konuda hissettiklerini yazdıktan sonra 7 maddelik 11’li Likert tipi bir form ile değerlendirilmişlerdir. Elde edilen veriler, ANOVA desenine uygun varyans analiziyle incelenmiştir. Bu analiz sonucunda, çalışmaya katılım sağlayan katılımcılarda kaynak tehdidi manipülasyonunun kavrandığına yönelik bulguya

ulaşılmıştır, $F(1, 132) = 24.58, p < .001, \eta_p^2 = .16$. Yapılan detaylı analizler sonucunda ise; kaynak tehdidi algısının, kaynak tehdidinin olduğu koşulda ($X_{ort} = 6.18, SS = 3.22$), kaynak tehdidinin olmadığı koşula göre ($X_{ort} = 3.51, SS = 3.11$) daha fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer yandan yapılan analiz sonucunda duygudurum manipülasyonunun kavrandığına yönelik bulguya ulaşılmıştır, $F(2, 135) = 26.57, p = .05, \eta_p^2 = .04$. Yapılan detaylı analizler sonucunda ise; duygudurumun negatif olduğu koşulda ($X_{ort} = 4.94, SS = 3.46$), duygudurumun nötr olduğu koşul ($X_{ort} = 3.53, SS = 3.02$) ve duygudurumun pozitif olduğu koşula göre ($X_{ort} = 3.74, SS = 2.47$) katılımcıların daha fazla üzgün olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Gruplar arası karşılaştırma için uygulanan Duncan testi sonuçlarına göre nötr duygudurum koşulundaki katılımcıların üzgün hissetme puanlarının, negatif duygudurum koşulundaki katılımcıların üzgün hissetme puanlarından anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır, ($p = .05$).

2.1.3.2 Hayırsever Davranışta Bulunmaya Yönelik Bulgular

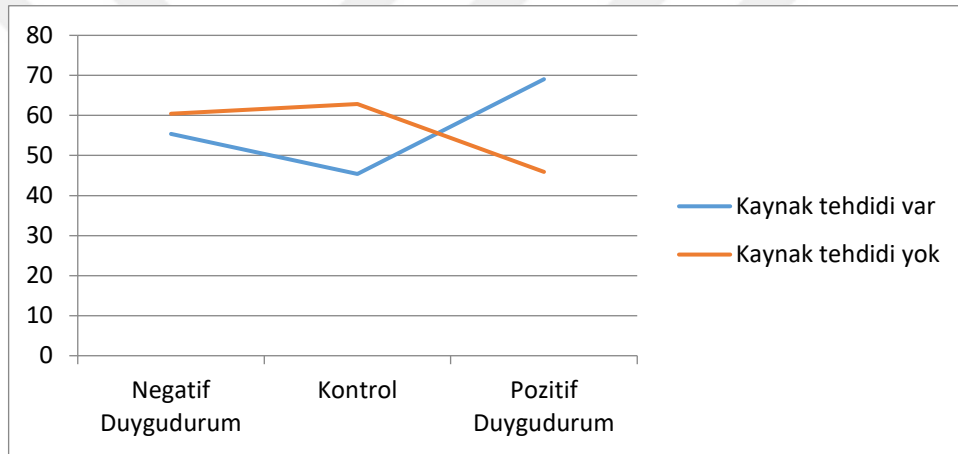
Elde edilen veriler, 2 (kaynak tehdidi var / yok) X 3 (duygudurum pozitif / negatif / nötr) ANOVA desenine uygun varyans analiziyle incelenmiştir. Levene testine göre varyanslar eşittir; $F(5, 132) = 1.96, p = .09$. Bu analiz sonucunda, duygudurumun temel etkisinin bağış yapma miktarı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır, $F(2, 132) = .22, p = .80, \eta_p^2 = .003$. Diğer yandan ilgili analiz sonucunda, kaynak tehdidinin temel etkisinin bağış yapma miktarı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır, $F(1, 132) = .002, p = .97, \eta_p^2 = .00$. Bu bulguların yanı sıra kaynak tehdidi (var / yok) X duygudurum (pozitif / negatif / nötr) ortak etkisine bakıldığında; bu etkinin bağış yapma davranışı üzerinde etkili olduğu gözlenmektedir, $F(2, 132) = 5.18, p = .01, \eta_p^2 = .07$. Yani yapılan ANOVA analizleri sonucunda bu koşullarda ortak etki bulunmuştur. Sonuçlar, Tablo 2.2.'de sunulmuştur.

Tablo 2.2. Kaynak tehdidi ve duygudurum değişkenlerine göre katılımcıların hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik ANOVA sonuçları

Etki	s.d.	F	p	η_p^2
Kaynak Tehdidi	1,132	.002	.97	.00
Duygudurum	2,132	.22	.80	.003
Kaynak Tehdidi * Duygudurum	2,132	5.18	.007	.07

Kaynak tehdidinin olduğu ve duygudurumun pozitif olduğu koşuldaki katılımcılar ($X_{ort} = 69.05$, $SS = 24.27$) kaynak tehdidinin var olduğu ve duygudurumun nötr olduğu koşuldaki katılımcılara ($X_{ort} = 45.38$, $SS = 32.27$) ve kaynak tehdidinin olmadığı ve duygudurumun pozitif olduğu koşuldaki katılımcılara ($X_{ort} = 45.90$, $SS = 33.18$) göre daha fazla bağış yapma davranışında bulunmuşlardır. Bu bağlamda duygudurumun pozitif olduğu durumlarda kaynak tehdidinin yaşanması katılımcıların bağış yapma miktarını artırırken; duygudurum negatif olduğunda, yapılan bağış miktarında bir düşüş olmaktadır.

Bu bulgular bağlamında bağış yapma davranışı üzerinde kaynak tehdidi ve duygudurum türü değişkenlerinin ortak etkisini oluşturan ortalama değerler, Şekil 2.1’de gösterilmiştir.

Grafik 2.1. Gruplarda kaynak tehdidinin ve duygudurumun bağış yapma miktarına ekisi

2.1.4 Tartışma

Yapılan ilk pilot çalışmada, çalışmanın ana deneylerinde kullanılacak olan manipülasyonların hazırlanması ve en uygun manipülasyonun seçilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde, kaynak tehdidine yönelik oluşturulan manipülasyonun ve duyguduruma yönelik oluşturulan manipülasyonun uygun olduğu saptanmıştır. Çalışmada kaynak tehdidi ve duygudurumun hayırsever davranışlar üzerinde temel etkisinin olduğu beklentisine dair hipotezler desteklenmemektedir (H1 ve H2 hipotezi). Diğer yandan kaynak tehdidi ve duygudurumun ortak etkisinin hayırsever davranışlar üzerinde etkili olduğu beklentisi (H3 hipotezi) desteklenmektedir. Bireylerin kaynak tehdidi yaşamaları durumunda duygudurumları pozitif olduğunda

hayırsever davranışta bulunmalarının arttığı saptanmıştır. Diğer yandan, bireyler kaynak tehdidi yaşamadıkları durumlarda ve duygudurumları pozitif olduğunda daha az hayırsever davranışta bulundukları bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmada kaynak kaybı yaşanması durumunda ve duygudurumun negatif olduğu durumda bireylerin hayırsever davranışlarda bulunmalarının azaldığı bulgusu elde edilmiştir. Kaynakların Korunması Kuram'ında kişilerin stres ile karşı karşıya kaldıkları durumlarda kaynaklarına yönelik kayıplarını en aza indirmeye çalışmaktadırlar (Hobfoll, 1989) açıklaması perspektifinden incelendiğinde, kaynak tehdidinin bireylerde oluşturduğu stres ve kaygının yanı sıra bireylerde negatif duygudurumun hayırsever davranışlarda bulunmayı azalttığı bulgusu desteklenmektedir.

Gerçekleştirilen pilot çalışmada, hayırsever davranışta bulunma ile ilgili düzenlenen manipülasyon metinlerinin yanı sıra hayırsever davranışta bulunulmasına yönelik manipülasyon metni oluşturulmuş ve oluşturulan metinde bağış yapma davranışına yönelik uygun miktar 100 TL olarak belirlenmiştir. Çalışmada hipotetik olarak katılımcılara -size 100 Türk lirası (TL) bir bütçe verilse-bilgisi ile alınan ölçüm sonucunda 100 TL miktarının uygun olduğu düşünülmektedir. Ancak bağış yapma davranışına yönelik çalışmayı hipotetik olmaktan uzaklaştırmak için hediye çeki, kupon kazanımı gibi bir prosedür hazırlanarak çalışmanın II. bir pilot çalışma ile uygunluğunun araştırılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda II. pilot çalışma planlanarak uygulanmıştır.

2.2 Pilot Çalışma II

Bu çalışmada, çalışmayı hipotetik olmaktan uzaklaştırmak adına, bağımlı değişkenin ölçümü için Teunenbroek ve Wit (2020) tarafından bağış yapma davranışı üzerinde sosyal bilgi etkisinin incelendiği çalışmalarında gerçekleştirilen prosedür benzeri bir prosedür hazırlanmıştır. Kupon kazanımı senaryosu tasarlanarak katılımcıların kazanılan kupondan hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik bir çalışma deseni şekillendirilmesi amaçlanmıştır. Diğer yandan I. Pilot Çalışma'da hayırsever davranışta bulunmaya yönelik belirlenen miktar değişimlenerek en uygun miktar incelenmesine devam edilmiştir. Duygudurum ve kaynak tehdidi manipülasyonu kapsamında değerlendirildiğinde ise, ilgili manipülasyonların 1. Pilot Çalışmada katılımcılara sunulduğu şekilde kullanılmasına karar verilmiştir.

Çalışmada öncelikle hayırsever davranışta bulunmaya yönelik diğer bir deyişle bağımlı değişkenin ölçümüne yönelik olarak katılımcılara kelime üretme

görevi verilmiş ve görevi tamamlamalarının ardından 10 TL değerinde kupon kazandıklarına yönelik bilgi verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca katılımcılara gönüllülük esası kapsamında kupondan ellerinde kalan miktar ile çekilişe katılmak istemeleri durumunda e-posta adresleri istenmiştir.

2.2.1 Yöntem

2.2.1.1 Katılımcılar ve Araştırma Deseni

Araştırmanın ilk pilot çalışmasının örneklemini; Bartın Üniversitesi'nde çeşitli bölümlerde okuyan 94 öğrenci oluşturmuştur. Katılımcılar araştırma koşullarına seçkisiz olarak atanmışlardır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve katılım sağlamak isteyen katılımcılara ön bilgilendirme yapılarak araştırma ile ilgili online Araştırma Onam Formu sunulmuştur.

2.2.1.2 Araçlar ve İşlem

Yapılan çalışmada kullanılan araçlar ve deneysel işlemler I. Pilot Çalışmada kullanılan araçlar ve işlem prosedürü ile paralellik göstermektedir. II. Pilot Çalışmada ilk pilot çalışmadan farklı olarak; katılımcılardan Araştırma onamından sonra “K harfi ile başlayan canlı, cansız, somut ve soyut akıllarına gelen 10 adet kelime yazmaları istenmiştir. Kelime yazma görevini tamamlayan katılımcılar sonrasında 10 TL değerinde bir kupon kazandıkları bilgisini almışlardır ve katılımcıların kazandıkları kupona ilişkin verdikleri değer kapsamında tek sorudan oluşan kontrol anketini doldurmuşlardır. Hayırsever Davranışta bulunmaya yönelik senaryoyu okumalarının ardından katılımcılar bir önceki pilot çalışmadan farklı olarak “Metinde verilen bilgiye göre, kazandığınız 10 TL değerindeki kuponun ne kadarını (TL) Bir Dileğe Bir Katkı isimli ihtiyaç sahibi bireylere yardım eden kuruluşa bağışlarsınız?” sorusunu cevaplamışlardır. Çalışmanın sonunda gönüllülük esasına dayalı bir biçimde bağış yaptıkları miktardan ellerinde kalan bir miktar olması durumunda çekilişe katılabileceklerine dair bilgi alan katılımcılar, çekilişe katılmak istemeleri halinde e-posta adreslerini yazmışlardır. Çalışma Google Forms üzerinden online bir biçimde eş zamanlı gerçekleştirilmiştir ve araştırmaya gönüllü bir biçimde katılımı kabul eden ve koşullara seçkisiz atanan katılımcılara Google Forms uygulaması üzerinden araştırmanın linki iletilmiştir. Çalışmanın sonunda katılımcılara araştırmaya katılımları için teşekkür edilmiştir.

2.2.2 Bulgular

Katılımcılardan elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 23 programı ile test edilmiştir ve elde edilen sonuçların 2x3 ANOVA varyans analizi kullanılarak analizleri yapılmıştır. Elde edilen veriler, 2 (kaynak tehdidi var / yok) X 3 (duygudurum pozitif / negatif / nötr) ANOVA desenine uygun varyans analiziyle incelenmiştir. Analiz sonucunda, duygudurumun temel etkisinin bağış yapma miktarı üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır, $F(2, 88) = 3.52$, $p = .03$, $\eta^2 = .07$. Diğer yandan ilgili analiz sonucunda, kaynak tehdidinin temel etkisinin bağış yapma miktarı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır, $F(1, 88) = .07$, $p = .79$, $\eta^2 = .001$. Bu bulguların yanı sıra bağış yapma davranışı üzerinde kaynak tehdidi ve duygudurumun ortak etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır $F(2, 88) = .37$, $p = .69$, $\eta^2 = .008$. Sonuca ilişkin bulgular Tablo 2.3'te sunulmuştur.

Tablo 2.3. Kaynak tehdidi ve duygudurum değişkenlerine göre katılımcıların hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik ANOVA sonuçları

Etki	s.d.	F	p	η^2
Kaynak Tehdidi	1, 88	.07	.79	.001
Duygudurum	2, 88	3.52	.03	.07
Kaynak Tehdidi * Duygudurum	2, 88	.37	.69	.008

2.2.3 Tartışma

Gerçekleştirilen II. Pilot çalışma incelendiğinde çalışmanın hipotetik olmaktan uzaklaştırılması için uygulanan prosedürün uygun olduğu değerlendirilmiştir. Ancak diğer yandan I. Pilot çalışmadan farklı olarak kişilere kupon kazanımı sonrasında elde edilen kuponun 10 TL değerinde olmasının hayırsever davranışta bulunma kapsamında kişilerin yaptıkları bağış miktarlarında bir değişim yaratmadığı ve katılımcıların kazandıkları 10 TL değerindeki kuponun tümünü bağışladıkları saptanmıştır. Bu kapsamda, kelime üretme görevi sonrasında kupon kazanım bilgisine yönelik I. Pilot çalışmada belirlenen miktar olan 100 TL ile III. Pilot çalışma düzenlenmesi öngörülmüştür. Ayrıca III. Pilot çalışmada, kaynak tehdidi ve duygudurum manipülasyonlarının ayrı ayrı değil, etkileşimli olarak verilmesine yönelik de uygulama yapılması planlanmıştır.

2.3 Pilot Çalışma III

III. Pilot çalışmada duygudurum ve kaynak tehdidi manipülasyonun etkileşimli olarak verilmesine yönelik bir deney prosedürü hazırlanmıştır. Ayrıca ilgili pilot çalışmada kaynak tehdidi, duygudurum ve hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide etkili olabilecek aracı ve düzenleyici değişkenlere yönelik ölçümler de alınmıştır. İlgili dönemde yapılan çalışmada kaynak tehdidi ve duygudurum manipülasyonu etkileşimli bir biçimde -tek bir manipülasyon formunda- düzenlenerek katılımcılara sunulmuştur. Bu kapsamda ilgili literatür araştırılarak Schwarz ve Clore (1988) tarafından önerilen hava durumlarının duygudurum üzerindeki etkisinden yararlanılarak kaynak tehdidini de içeren bir manipülasyon formu düzenlenmesi yapılmıştır.

Manipülasyonların etkileşimli verilmesi dışında hayırsever davranışta bulunmaya yönelik bilgi metninde yer alan “cömert bağışçılar” ifadesindeki cömert ibaresi kaldırılmıştır. Çünkü Paulhus (1991), sosyal beğenirliği bireylerin kendilerine ilişkin olumlu imaj sunmalarına yönelik eğilimlerini tanımlayıcı bir özellik olduğunu savunmaktadır. Bu kapsamda sosyal beğenirlik ile ilgili olduğu ve bireyleri bu kapsamda etkilediği düşünülerek “cömert bağışçılar” ibaresi “bağışçılar” olarak değiştirilerek metinde düzenleme yapılmıştır.

2.3.1. Yöntem

2.3.1.1. Katılımcılar ve Araştırma Deseni

Araştırmaya, Bartın Üniversitesi ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi’nde öğrenim gören 219 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın örnekleme kolayda örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır ve araştırma koşullarına seçkisiz olarak atanmışlardır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve katılım sağlamak isteyen katılımcılara ön bilgilendirme yapılarak araştırma ile ilgili online Araştırma Onam Formu sunulmuştur. Çalışmada daha önce yapılan çalışma I’den farklı olarak katılımcılara duygudurum ve kaynak tehdidi manipülasyonu etkileşimli olarak sunulmuştur.

Araştırma deseni Tablo 2.4’te ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Tablo 2.4. Araştırma deseni ve katılımcı sayıları

	Kaynak Tehdidi Var	Kaynak Tehdidi Yok
Pozitif Duygudurum	35	36
Negatif Duygudurum	38	34
Kontrol	41	35

2.3.1.2 Araçlar

2.3.1.2.1 Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu

Araştırmanın katılımcılarına araştırmanın başında, Online Form olarak oluşturulmuştur. Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu verilerek katılımcıların onayları alınmıştır. İlgili formda araştırmacının iletişim bilgileri, araştırmanın hangi kişilerce yürütüldüğü, araştırmanın amacı, araştırma süreci ve çalışmanın hangi kısımlardan oluştuğu, çalışmanın nasıl sürdürüleceği ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Ayrıca katılımcılara formda katılım göstermek istemeyen bireylerin araştırmadan istedikleri zaman ayrılacakları bilgisi sunulmuştur. Bilgilendirme sonrasında katılımcılardan araştırmaya katılmaya gönüllü olduklarına dair sekmeyi işaretlemeleri istenmiştir (bk. Ek – 1).

2.3.1.2.2 Kelime Yazımı ve Kupon Kazanımı Bilgisi Metni

Katılımcılardan “K” sesi ile başlayan 10 adet kelime yazmaları istenmiştir. 10 adet kelime yazımı akabinde katılımcılar “100 TL” değerinde kupon kazandıkları bilgisini görsel ve işitsel olarak almışlardır (bk. Ek – 17).

2.3.1.2.3 Manipülasyon Öncesi Nötralizasyon Görevi

Araştırmanın başlangıcında manipülasyon öncesi katılımcıların mevcut durumlarını nötr hale getirmek için katılımcıların günlük hayatlarına dair bir paragrafı zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir ve akabinde zihinlerinde canlandırdıklarına dair onay sekmesini işaretlemeleri istenmiştir (bk. Ek – 2). Manipülasyon öncesi nötralizasyon görevi, katılımcıların duygudurumlarını nötrlemede ve herbir katılımcının duygudurumunu birbirleri ile yakın seviyeye getirmektedir (Göçmen ve Coşkun, 2019; Gültepe ve Coskun, 2016).

2.3.1.2.4 Anlık Duygudurum Bilgisi

Katılımcıların duygudurum nötralizasyonlarının kontrolüne yönelik olarak 5’li Likert tipi ölçek ile anlık duygudurumları ölçümlenmiştir (bk. Ek – 3).

2.3.1.2.5 Duygudurum ve Kaynak Tehdidi Manipülasyon Yönergesi

Kaynak tehdidi ve duygudurum manipülasyonu etkileşimli bir biçimde -tek bir manipülasyon formunda- düzenlenerek katılımcılara sunulmuştur. Bu kapsamda ilgili literatür araştırılarak Schwarz ve Clore (1988) tarafından önerilen hava durumlarının duygudurum üzerindeki etkisinden yararlanılarak kaynak tehdidini de içeren bir manipülasyon formu düzenlemesi yapılmıştır. Araştırmacı tarafından

hazırlanan manipölasyon yönergeleri, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir (bk. Ek – 20).

2.3.1.2.6 Duygudurum Manipölasyon Kontrol Anketi

Duyguduruma ilişkin manipölasyon sonrasında katılımcılara araştırmacı tarafından geliştirilen 7 sorudan oluşan 11’li Likert (0 = Hiç, 7 = Çok fazla) tip bir kontrol anketi sunulmuştur (bk. Ek – 7).

2.3.1.2.7 Kaynak Tehdidi Manipölasyon Kontrol Anketi

Katılımcıların kaynakları ile ilgili ne kadar tehdit algıladıklarına yönelik bilgi sahibi olmak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 4 maddelik manipölasyon kontrolüne yönelik anket sunulmuştur (bk. Ek – 5).

2.3.1.2.8 Hayırsever Davranış Manipölasyonu

Katılımcılara hayırsever davranışta bulunacakları hedef yararlanıcıya yönelik manipölasyon bilgilendirme metni sunulmuştur. Araştırmacı tarafından hazırlanan Hayırsever Davranış Manipölasyonu, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir (bk. Ek – 18).

2.3.1.2.9 Hayırsever Davranışta Bulunma Ölçümü

Katılımcıların hedef yararlanıcıya yönelik ne kadar hayırsever davranışta (bağış) bulunacağına yönelik araştırmacı tarafından oluşturulan ve 7 sorudan oluşan bir anket verilmiştir (bk. Ek - 19).

2.3.1.2.10 Aracı ve Düzenleyici Değişkenlere Yönelik Ölçüm

Katılımcılara durumluk kaygılarını, bilişsel esnekliklerini, belirsizliğe tahammülsüzlük durumlarını, mali durum algılarını ve paraya verdikleri önemi ölçmek için anket sunulmuştur. Kişinin mali durum algısı ve paraya verilen önem araştırmacı tarafından oluşturulacak anket formu ile ölçülmüştür. Durumluk Kaygı ölçümü için araştırmacı tarafından hazırlanan anket formundan, bilişsel esneklik ölçümü için Bilişsel Esneklik Envanteri’nden, belirsizliğe tahammülsüzlük ölçümü için Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden yararlanılmıştır (bk. Ek – 10, Ek – 11, Ek – 12, Ek – 13, Ek - 14).

Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12): 2 alt boyut ve 12 maddeden oluşan Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği; Carleton, Norton ve Asmundson (2007) tarafından geliştirilmiştir. Sarıçam, Erguvan, Akın ve Akça (2014) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri, .55 ile .87 arasında değişim göstermektedir. Cronbach alfa iç tutarlık katsayı ölçeğin bütünü için .88; ileriye yönelik kaygı alt boyutu için .84 , engelleyici kaygı alt

boyutu için .77 olarak saptanmıştır. Test-tekrar test korelasyon katsayısı .74 olarak bulunmuş; ayrıca ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının .42 ve .68 arasında sıralandığı görülmüştür.

Bilişsel Esneklik Envanteri: Sapmaz ve Doğan (2013) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan ölçek, Dennis ve Wal (2010) tarafından geliştirilmiştir. Bilişsel Esneklik Envanteri' nin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ölçeğin bütünü için .90, “alternatifler” alt boyutu için .90 ve “kontrol alt boyutu için .84 olarak bulunmuştur. Test tekrar test güvenirlik katsayısı ise ölçeğin bütünü için .75, “alternatifler” alt boyutu için .78 ve “kontrol alt boyutu için .73 olarak saptanmıştır.

2.3.1.2.11 Demografik Bilgi Formu

Katılımcılara demografik bilgilerini içeren Demografik Bilgi Formu sunulmuştur. Formun içerisinde, katılımcının yaşı, cinsiyeti, bölümü, sınıfı, sosyoekonomik durumu, kendi mali durumuna yönelik algısı, yaşanılan yer ve yaşanılan şehir bilgisi, daha önce bağış deneyimi olup olmadığı gibi sorular bulunmaktadır (bk. Ek – 15).

2.3.1.2.12 Araştırma Sonu Bilgilendirme Metni

Katılımcılar hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik olarak hayırsever davranışından ellerinde kalan miktar ile çekilişe katılabilecekleri bilgisini almışlar ve çekilişe katılmak isteyenler e-posta adreslerini ilgili kısma yazmışlardır. Son olarak araştırmaya katılımları için teşekkür edilmiştir (bk. Ek – 16).

2.3.2 İşlem

Çalışma Google Forms üzerinden online bir biçimde eş zamanlı gerçekleştirilmiştir ve araştırmaya gönüllü bir biçimde katılımı kabul eden ve koşullara seçkisiz atanan katılımcılara Google Forms uygulaması üzerinden araştırmanın linki iletilmiştir. Online oturumlar esnasında katılımcılara araştırma hakkında ön bilgilendirme yapıldıktan sonra Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu'nun okunması istenmiş ve araştırmaya katılmayı onaylama ile ilgili alanı işaretlemeleri istenmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılar K sesi ile kelime üretme görevini tamamladıktan sonra kupon kazanımı bilgisini almışlardır ve sonrasında kupon değerine yönelik anketi doldurmuşlardır. Sonrasında katılımcıların mevcut durumlarını nötralize etmek amacıyla, günlük hayata dair bir paragrafı okumaları ve zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir. Nötralizasyon görevinin tamamlanmasının ardından katılımcılar, anlık

duygudurumları ile ilgili 5 seçenekten kendilerine en uygun olanı işaretlemişlerdir ve sonrasında seçkisiz bir biçimde atandıkları deney koşullarına göre kaynak tehdidine (kaynak tehdidi var / yok) ve duyguduruma (pozitif, negatif, nötr) yönelik araştırmacı tarafından hazırlanan görsel ve işitsel uyarıcı içeren sunumu içeren etkileşimli manipülasyon yönergesi verilmiştir. Ardından katılımcılar kaynak tehdidi ve duygudurum manipülasyon kontrol anketini doldurmuşlardır. Akabinde katılımcılardan hayırsever davranış bilgilendirme metnini okumaları istenmiştir. Metin okuma görevi tamamlanmasının ardından hayırsever davranışta bulunma ölçümü yapılmıştır. Bu ölçümlerin ardından katılımcılardan durumluk kaygıları, bilişsel esneklikleri, belirsizliğe tahammülsüzlükleri, mali durum algıları ve paraya verdikleri öneme yönelik ölçümleri alınmıştır. Sonrasında katılımcılar demografik bilgilerini içerek soruları cevaplandırmışlardır. Ölçümlerin alınması sonrasında, katılımcılara kaynak tehdidi ve negatif duygudurumun bırakabileceği etkiyi nötr hale getirebilmek için nötralizasyon metni tekrar sunularak zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir. Akabinde katılımcılara katılımları için teşekkür edilmiştir.

2.3.3 Bulgular

Katılımcılardan elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 23 programı ile test edilmiştir ve elde edilen sonuçların 2x3 ANOVA varyans analizi kullanılarak analizleri yapılmıştır. Hayırsever davranışı yordayabileceği düşünülen, durumluk kaygısı, paraya verilen önem ve belirsizliğe tahammülsüzlük, esneklik ve kişinin mali durum algısı değişkenlerine yönelik ölçümlerden elde edilen sonuçlar ise Aracılık analizleri için Hayes'in (2021) geliştirdiği SPSS eklentili "PROCESS 4.0" programı kullanılmıştır. İlk olarak katılımcıların uygulamada aldıkları puanlara dair tanımlayıcı istatistikler hesaplanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı bağıntı katsayılarıyla incelenmiştir. Kaynak tehdidi ve duygudurum ile hayırsever davranış arasındaki ilişkinin ne yönde yordadıklarını tespit etmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Kaynak tehdidi, duygudurum ve hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide mevcut olabileceği aracılık ve düzenleyicilik etkileri Hayes'in (2016) geliştirdiği; aracılık analizi için dördüncü model, düzenleyicilik analizi için birinci model ile incelenmiştir. Aracılık ilişkisinin anlamlılığını test ederken 5000 yeniden örnekleme (bootstrapping) tekniği kullanılarak %95 güven aralıkları hesaplanmıştır.

Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler, Tablo 2.5'te sunulmuştur.

Tablo 2.5. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler

	<i>N</i>	<i>X_{ort}</i>	<i>SS</i>
Hayırsever davranış	219	61.1	31.6
Durumluk Kaygı	219	4.02	3.2
Durumluk İyi Olma	219	6.17	2.8
Belirsizliğe Tahammülsüzlük (Engelleyici Kaygı)	219	3.38	.98
7. Belirsizliğe Tahammülsüzlük (İleriye Yönelik Kaygı)	219	3.38	.98
8. Bilişsel Esneklik (Kontrol)	219	2.96	.801
9. Bilişsel Esneklik (Alternatif)	219	3.94	.51
10.Paraya Verilen Değer	219	7.63	1.9
11. Mali Durum Algısı	219	4.89	2.13

2.3.3.1 Manipülasyon Kontrolüne Yönelik Bulgular

Katılımcılar, seçkisiz atandıkları koşullar kapsamında, kendilerine verilen kaynak tehdidine yönelik manipülasyon yönergesini aldıktan ve bu konuda hissettiklerini yazdıktan sonra, kaynak tehdidini ne kadar algıladıklarına yönelik deneyimlerini 4 maddelik 11’li Likert tipi bir form ile değerlendirmişlerdir. Elde edilen veriler, ANOVA desenine uygun varyans analiziyle incelenmiştir. Bu analiz sonucunda, çalışmaya katılım sağlayan katılımcılarda kaynak tehdidi manipülasyonunun kavranmadığına yönelik bulguya ulaşılmıştır, $F(1, 217) = 1.83$, $p = .17$, $\eta_p^2 = .008$. Diğer yandan duygudurum manipülasyonunun kavranmasına yönelik yapılan analiz sonucunda, çalışmaya katılım sağlayan katılımcılarda duygudurum manipülasyonunun kavranmadığına yönelik bulguya ulaşılmıştır, $F(2, 216) = 1.26$, $p = .28$, $\eta_p^2 = .01$.

2.3.3.2 Hayırsever Davranışta Bulunmaya Yönelik Bulgular

Elde edilen veriler, 2 (kaynak tehdidi var / yok) X 3 (duygudurum pozitif / negatif / nötr) ANOVA desenine uygun varyans analiziyle incelenmiştir. Bu analiz sonucunda, duygudurumun temel etkisinin bağış yapma miktarı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır, $F(2, 213) = 1.11$, $p = .33$, $\eta_p^2 = .01$. Diğer yandan analiz sonucunda, kaynak tehdidinin temel etkisinin bağış yapma miktarı üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır, $F(1, 213) = .25$, $p = .61$, $\eta_p^2 = .001$. Ayrıca, bağış yapma davranışı üzerinde kaynak tehdidi ve duygudurumun ortak etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır $F(2, 213) = .47$, $p = .62$, $\eta_p^2 = .004$.

Hayırsever davranışta bulunmaya yönelik hayırsever davranışı yordayacağı düşünülen değişkenler arasındaki ilişkiyi saptayabilmek açısından regresyon analizleri öncesinde korelasyon analizi yapılmıştır ve bulgular Tablo 2.6’da sunulmuştur.

Tablo 2.6. Değişkenlere ait korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Duygudurum	1	-.028	-.059	-.239**	.099	-.017	.052	.070	.076	-.027
2.Kaynak Tehdidi		1	.036	-.184**	.101	-.024	.093	.067	-.126	-.028
3.Hayırsever davranış			1	.136*	.005	.012	.084	.100	-.187	.170*
4. Durumluk Kaygı				1	-.588**	.274**	-.268**	.095	.018	-.030
5 Durumluk İyi Olma					1	-.123	.075	.219**	.068	.122
6.Belirsizliğe Tahammülsüzlük						1	-.598**	.114	.192**	.075
7. Bilişsel Esneklik (Alternatif)							1	.128	-.099	-.014
8. Bilişsel Esneklik (Kontrol)								1	.054	.095
9.Paraya Verilen Değer									1	.008
10. Mali Durum Algısı										1

(* $p < .095$; ** $p < .01$. Cronbach α güvenilirlik katsayıları parantez içinde sunulmuştur.)

Duygudurum ve Kaynak Tehdidinin hayırsever davranış üzerindeki yordayıcı etkisini incelemek amacıyla doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Hayırsever davranışı yordayıcı değişkenler ve hayırsever davranış arasında anlamlı yordayıcılık ilişkisi mevcut değildir (Tablo 2.7). Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu (multicollinearity) olup olmadığı ile ilgili yapılan analizde, değişkenler arasında yüksek bağlantı bulunmadığı ve (VIF) değerlerinin tamamının 3'ten küçük olduğu görülmektedir.

Tablo 2.7. Kaynak tehdidi, duygudurum ve hayırsever davranış regresyon ilişkisi

	<i>b</i>	<i>SH</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Kaynak Tehdidi	2.19	4.29	.04	.51	.61
Duygudurum	-2.26	2.65	-.06	-.85	.40

2.3.3.3 Aracılık Analizleri

Kaynak tehdidi ve hayırsever davranış ve duygudurum ve hayırsever davranış arasındaki ilişkiye yönelik yapılan regresyon analizinde kaynak tehdidi, duygudurum ve hayırsever davranış ile anlamlı ilişki mevcut değildir, $F(2,216) = .51$, $p = .60$. Ayrıca değişkenler arası ilişkilere yönelik yapılan korelasyonlarda bağımlı değişken olan hayırsever davranış ile başka bir değişkenin anlamlı düzeyde ilişkisi saptanmamıştır (bk. Tablo, 2.6.). Yapılan aracılık analizlerinde anlamlı ilişkilere ulaşılamamıştır.

2.3.3.4 Düzenleyicilik Analizleri

Çalışmanın hipotezlerini test etmek amacıyla düzenleyicilik analizi yapılmıştır. Ancak yapılan düzenleyicilik analizlerinde herhangi anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışın arasındaki ilişkide düzenleyici olabileceği düşünülen durumluk kaygı modelinin anlamlı olmadığı saptanmıştır, $F(3, 215) = 1.96$, $p = .33$. Ayrıca düzenleyici rolü olduğu düşünülen kişilerin paraya verdikleri önem değişkeni ile yapılan analizde anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır, $F(3, 215) = 3.39$, $p = .13$. Kişilerin gelir seviyesine yönelik algılarının düzenleyici etkisine yönelik yapılan analizde de anlamlı bir ilişki saptanmamıştır, $F(3, 215) = 2.42$, $p = .51$.

Duygudurum ve hayırsever davranışın arasındaki ilişkide düzenleyici olabileceği düşünülen durumluk kaygı modelinin anlamlı olmadığı saptanmıştır, $F(3, 215) = 2.15$, $p = .13$. Ayrıca düzenleyici rolü olduğu düşünülen kişilerin paraya

verdikleri önem değişkeni ile yapılan analizde anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır, $F(3, 215) = 3.13, p = .29$.

2.3.4 Tartışma

Gerçekleştirilen pilot çalışmada, manipülasyonlara yönelik yapılan kontrollerde manipülasyonların etkileşimli bir biçimde verilmesi durumunda istenen etkinin ortaya çıkmadığı saptanmıştır. Diğer yandan yapılan pilot çalışmalardan elde edilen veriler incelenerek çalışmanın ana deneylerinde kullanılacak olan manipülasyonlar ve prosedürler oluşturulmuştur. Kaynak tehdidi ve duygudurum manipülasyonlarının ayrı şekillerde verilmesine karar verilmiştir. Bu kapsamda I. Pilot çalışmada kaynak tehdidine ve duyguduruma yönelik olarak geliştirilen manipülasyon metninin uygun olduğu saptanmıştır. Ayrıca hayırsever davranışta bulunmaya yönelik kupon kazanımı bilgisinin ve bağış yapılacak en uygun miktarın 100 TL olduğu saptanmıştır. Çünkü yapılan II. Pilot Çalışma sonuçları incelendiğinde 10 TL kazandıklarına yönelik bilgi alan katılımcılar tüm paralarını bağışlama davranışı sergiledikleri saptanmış, dolayısıyla gruplar arasında bir fark elde edilememiştir. Ayrıca hayırsever davranışta bulunmaya yönelik geliştirilen metinde bulunan “cömert bağışçılar” ibaresindeki “cömert” kelimesinin, sosyal beğenirlik ile ilişkili (Exline ve Hill, 2012) olmasından dolayı bireylerin hayırsever davranışta bulunmalarını etkileyeceği düşünülerek kaldırılmasının uygun olduğuna karar verilmiştir.

Tüm bu bulgular ışığında, çalışmada planlanan ana deneylerin manipülasyon metnlerinin düzenlenmesinin ardından tüm deney koşullarına yönelik oluşturulan manipülasyonlar için, görsel (ekran görüntüsü) ve işitsel (spiker ses kaydı) uyaranlar hazırlanarak video kayıtları yapılmış ve online ortama aktarılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DENEY I

Hayırsever davranışta bulunmanın duygudurumu pozitif olarak etkilediği (Snippe, 2017) ve duygudurumun hayırsever davranışta bulunma üzerinde etkisi olduğu bilinmektedir ancak hayırsever davranış ve duygudurum arasındaki ilişkiyi düzenleyen ya da aracılık eden değişkenler kapsamında aydınlatılması gereken konular mevcuttur. Literatürde kaynak tehdidi sonrasında oluşacak duyguların (olumlu – olumsuz), hayırsever davranışlar üzerindeki etkisi araştırılmadığı saptanmıştır. Bunun yanı sıra, olumsuz duyguduruma sahip olan bireyler, kaynakların korunmasına yönelmesi durumunda hayırsever davranışta bulunma eğilimleri nasıl etkilenecektir? sorusunun da cevabı aranmaktadır. Araştırmanın ilk çalışmasında Hobfoll (1988) tarafından geliştirilen Kaynakların Korunması Kuramı dâhilinde, bireylerin kaynaklarına yönelik tehdidin varlığı ve yokluğu ile kişilerin duygudurumlarının pozitif ve negatif olmasının hayırsever davranış üzerine etkisi araştırılmıştır. Kaynaklara yönelik tehdit ve duygudurum manipüle edilerek bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında yapılan I. Deneyde, kaynak tehdidi ve duygudurum manipülasyonu daha önceki çalışmalarda sunulmadığı şekilde öncelik – sonralık etkisine göre tekrar düzenlenerek çalışma gerçekleştirilmiştir. Ayrıca hayırsever davranışta bulunma bağımlı değişkeninin ölçümüne yönelik literatür araştırılmış ve en uygun ölçümün alınması hedeflenmiştir. Bu kapsamda Van Teunenbroek (2020) tarafından bağış yapma davranışı üzerinde sosyal bilgi etkisinin incelendiği çalışmalarında gerçekleştirilen prosedür benzeri bir prosedür hazırlanmıştır. Bu kapsamda çalışmada kullanılan hayırsever davranışta bulunma ölçümünün kupon kazanımı düzenlemesi yapılarak daha önceki pilot çalışmalarda elde edilen verilerden miktar belirlemesi yapılmıştır. Deney kapsamında, bu bağlamda kaynak tehdidinin ve duygudurumun hayırsever davranışlar üzerindeki etkisi araştırılırken aynı zamanda bu etkide duygudurum için kişinin belirsizliğe tahammülsüzlüğünün, bilişsel esnekliğinin ve durumluk kaygısının aracı rolü; kişinin paraya verdiği önemin ve mali durum algısının düzenleyici rolü incelenmiştir. Ayrıca kaynak tehdidinin hayırsever davranışlar üzerinde etkisinde durumluk kaygının aracı rolü,

kişinin belirsizliğe tahammülsüzlüğü ve paraya verdiği önemin ve mali durum algılarının düzenleyici rolü incelenmiştir.

Çalışmalardan elde edilen veriler, 3X2 ANOVA varyans analizi ve aracı ve düzenleyici değişkenlerin etkileri Çoklu Lineer Regresyon analizi ve Hayes (2013) tarafından geliştirilen PROCESS modeli ile analiz edilmiştir. Bu bağlamda; özgün olan çalışmanın, hayırsever davranışlar üzerinde hangi durumların etkili olduğunun saptanması ile alana katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Hipotezler:

H1: Kaynaklar için tehdidin olmadığı koşuldaki katılımcılar daha fazla hayırsever davranış sergiler.

Kaynakların Korunması Kuramı'na göre, bireyin maddi kaynakları, parası, zamanı ya da bilgisi sağladığı avantajlı durumlar kapsamında birey için değerli kaynaklardandır ve diğer kaynakları elde etmek için bireylerin enerjileridir (Hobfoll, 1989; Hobfoll ve Lilly, 1993; Hobfoll, 2001). Kurama göre psikolojik stres; kaynak kaybına yönelik tehditle karşılaşılması, kaynakların kaybedilmesi ve kaynak kazanımına yönelik çaba sergilenmesine rağmen kaynak kazanımında başarısız olunmasından kaynaklanmaktadır (Hobfoll, 1989). Bu bağlamda Hobfoll (2001), kaynakların kaybına yönelik bir tehdidin, gerçekte somut bir biçimde kayıptan kaynaklanan sonuçlar kadar benzer olumsuz sonuçlara yol açabileceğini belirtmiştir. Hayırsever davranışta bulunma ile kaynak kaybı tehdidi arasındaki ilişkinin bu bağlamda aydınlatılmasına ihtiyaç vardır.

H2: Duygudurumu pozitif olan katılımcılar, duygudurumu negatif olan olan katılımcılara göre daha fazla hayırsever davranış sergiler.

Goenka ve Van Osselaer (2019) tarafından yapılan çalışmada, olumlu duyguların hayırsever davranış üzerinde etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Literatürde hayırsever davranışın sonuç olarak pozitif duygudurum ortaya çıkardığı ile ilgili çalışmalar mevcut olsa da (Choi ve Kim, 2011; Layous, ve diğerleri, 2012) olumlu duygudurum ortaya çıkarmanın hayırsever davranışı nasıl etkilediği ile ilgili deneysel çalışmalar ve aracı mekanizmaların aydınlatılmasına ihtiyaç vardır.

H3: Kaynak tehdidi ile duygudurum arasında hayırsever davranış üzerinde ortak bir etki beklenmektedir, başka bir deyişle, kaynaklar için tehdidin olmadığı ve duygudurumun pozitif olduğu koşuldaki katılımcılar daha fazla hayırsever davranış sergiler.

Aşağıda kaynak tehdidi ve duygudurum ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu düşünölen; esneklik, durumluk iyi olma, belirsizliğe tahammölsözlük, durumluk kaygı ve düzenleyici özelliğı olduğu düşünölen kişinin paraya verdiği önem ve kişinin kendi mali durum algısı için alt hipotezler yazılmıştır.

H4: Kaynak tehdidi ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide durumluk kaygının aracı bir rolü vardır.

Bireyler, değlerlerinin tehdit altında olduğunu düşündüklerinde ve mevcut durumlarını stres verici olarak yorumladıklarında kaygı duymaktadırlar (Spielberger, 1972). Kaynak tehdidi varlığında bireylerin o esnadaki kaygılarının hayırsever davranışta bulunma üzerinde bir etkisinin olup olmadığı araştırmada cevap aranacak bir diğer sorudur.

H5a: Kaynak tehdidi ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide durumluk iyi olmanın aracı bir rolü vardır.

H5b: Duygudurum ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide durumluk iyi olmanın aracı bir rolü vardır.

Bireyler, değlerlerinin tehdit altında olduğunu düşündüklerinde ve mevcut durumlarını stres verici olarak yorumladıklarında kaygı duymaktadırlar (Spielberger, 1972). Tersi durum olmadığında yani kaynak tehdidi olmadığında ve duygudurumları pozitif olduğunda bireylerin o esnadaki iyi olma durumlarının hayırsever davranışta bulunma üzerinde bir etkisinin olup olmadığı araştırmada cevap aranacak bir diğer sorudur.

H6: Kaynak tehdidi ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin aracı bir rolü vardır.

Bilişsel esneklik; bireylerin içinde bulundukları durumlara uyum sağlayabilme ve durumlar arası ve düşönceler arası geçişleri yapabilme becerisi ile ilgilidir ayrıca problem çözme becerileri çok yönlü stratejilerle destekleme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Stevens, 2009). Bilişsel esnek olan bireyler, farklı durumlardaki etkileşimlerde başarılı olabileceklerine inançları yüksektir ve beklenmedik durumlar karşısında yeni yollar denemeye ve ihtiyaçları karşılamaya isteklidirler (Martin ve Anderson, 1998). Literatürde yapılan çalışmalarda, olumlu duygulanımın bilişsel esnekliğı kolaylaştırdığına yönelik yapılan çalışmalar mevcuttur (Wang, Chen ve Yue; 2017).

H7a: Kaynak tehdidi ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide kişinin belirsizliğe tahammülsüzlüğünün düzenleyici bir rolü vardır.

H7b: Duygudurum ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide kişinin belirsizliğe tahammülsüzlüğünün düzenleyici bir rolü vardır.

Koerner ve Dugas (2008) tarafından yapılan çalışmaya göre, belirsizliğe tahammülsüzlük, kaygı ile pozitif ilişkilidir. Kaygı ve stresin, yaşamda mutsuzluğa neden olduğu bilinmektedir (Baumeister ve diğerleri, 2013). Sarıçam (2014) tarafından yapılan çalışmada ise, belirsizliğe tahammülsüzlüğün mutluluğu olumsuz etkilediği bulgusu rapor edilmiştir.

H8: Kaynak tehdidi ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide paraya verilen önemin düzenleyici bir rolü vardır.

Katılımcıların paraya karşı tutumlarını hayırsever davranışta bulunma bağlamında çalışan Jonas ve diğerleri (2013), çalışmalarında ölüm belirginliği ile paraya verilen önem kadar fazla ise katılımcıların o kadar az bağışta bulundukları bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak kaynak tehdidine yönelik bu kapsamda literatürde herhangi bir açıklama olmadığı görülmektedir.

H9: Kaynak tehdidi ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide bireylerin kendi mali durumlarına ilişkin algılarının düzenleyici bir rolü vardır.

Gelir düzeyi, bireylerin hayırsever davranışta ve bağışta bulunma düzeyiyle pozitif bir ilişkiye sahiptir (Bielefeld ve diğerleri, 2005, Bekkers ve Schuyt, 2008). Bireylerin finansal kaynaklarına ilişkin algılarının da hayırsever davranış üzerinde önemli olduğu, gelir durumlarına yönelik algıları daha olumlu olan bireylerin daha cömert bağışçılar oldukları saptanmıştır. Bu bulgu ile paralel olarak kendilerini finansal kaynak olarak diğer birçok insandan daha iyi durumda olarak algılayanların daha fazla hayırsever davranışta bulundukları, Bennett ve Kottasz (2000) tarafından yapılan çalışmada ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Çalışmanın temel bağımlı değişkeni; hayırsever davranış olarak belirlenmiştir. Çalışmadaki bağımsız değişkenleri ise, kaynak tehdidi (kaynak tehdidi var, kaynak tehdidi yok) ve duygudurum (pozitif, negatif, kontrol grubu) olarak belirlenmiştir.

3.1 Yöntem

3.1.1 Katılımcılar ve Araştırma Deseni

Araştırmaya, Bartın Üniversitesi ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde öğrenim gören 409 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın örnekleme kolayda

örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır ve araştırma koşullarına seçkisiz olarak atanmışlardır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve katılım sağlamak isteyen katılımcılara ön bilgilendirme yapılarak araştırma ile ilgili online Araştırma Onam Formu sunulmuştur.

Araştırma deseni Tablo 3.1.'de ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Tablo 3.1. Araştırma deseni ve katılımcı sayıları

	Kaynak Tehdidi Var	Kaynak Tehdidi Yok
Pozitif Duygudurum	64	66
Negatif Duygudurum	72	71
Kontrol	70	66

3.1.2 Araçlar

3.1.2.1 Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu

Araştırmanın katılımcılarına araştırmanın başında, Online Form olarak oluşturulmuştur. Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu verilerek katılımcıların onayları alınmıştır. İlgili formda araştırmacının iletişim bilgileri, araştırmanın hangi kişilerce yürütüldüğü, araştırmanın amacı, araştırma süreci ve çalışmanın hangi kısımlardan oluştuğu, çalışmanın nasıl sürdürüleceği ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Ayrıca katılımcılara formda katılım göstermek istemeyen bireylerin araştırmadan istedikleri zaman ayrılacakları bilgisi sunulmuştur. Bilgilendirme sonrasında katılımcılardan araştırmaya katılmaya gönüllü olduklarına dair sekmeyi işaretlemeleri istenmiştir (bk. Ek – 1).

3.1.2.2 Kelime Yazımı ve Kupon Kazanımı Bilgisi Metni

Katılımcılardan “K” sesi ile başlayan 10 adet kelime yazmaları istenmiştir. 10 adet kelime yazımı akabinde katılımcılar “100 TL” değerinde kupon kazandıkları bilgisini görsel ve işitsel olarak almışlardır (bk. Ek – 17).

3.1.2.3 Manipülasyon Öncesi Nötralizasyon Görevi

Araştırmanın başlangıcında manipülasyon öncesi katılımcıların mevcut durumlarını nötr hale getirmek için katılımcıların günlük hayatlarına dair bir paragrafı zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir ve akabinde zihinlerinde canlandırdıklarına dair onay sekmesini işaretlemeleri istenmiştir (bk. Ek – 2). Manipülasyon öncesi nötralizasyon görevi, katılımcıların duygudurumlarını nötrlemekte ve herbir katılımcının duygudurumunu birbirleri ile yakın seviyeye getirmektedir (Göçmen ve Coşkun, 2019; Gültepe ve Coskun, 2016).

3.1.2.4 Anlık Duygudurum Bilgisi

Katılımcıların duygudurum nötralizasyonlarının kontrolüne yönelik olarak 5’li Likert tipi ölçek ile anlık duygudurumları ölçümlenmiştir (bk. Ek – 3).

3.1.2.5 Duygudurum Manipülasyon Yönergesi

Duygudurum manipülasyonu için katılımcılara mutlu / mutsuz / nötr yüz ifadesi olan resimler gösterildikten sonra geçmişte yaşadıkları pozitif / negatif / nötr bir durumu düşünmeleri ve bu konudaki düşünce ve duyguları kısaca yazmalarına yönelik yönerge verilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan manipülasyon yönergeleri, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir (bk. Ek – 6).

3.1.2.6 Duygudurum Manipülasyon Kontrol Anketi

Duyguduruma ilişkin manipülasyon sonrasında katılımcılara araştırmacı tarafından geliştirilen 7 sorudan oluşan 11’li Likert (0 = Hiç, 7 = Çok fazla) tip bir kontrol anketi sunulmuştur (bk. Ek – 7).

3.1.2.7 Kaynak Tehdidi Manipülasyonu

Katılımcılara kaynak tehdidinin olduğu koşul dahilinde kaynaklarına yönelik tehdit durumuna ilişkin bir manipülasyon yönergesi sunulmuştur. Kaynak tehdidinin olmadığı koşuldaki katılımcılara da kaynak tehdidi olmamasına yönelik yönerge sunulmuştur. Araştırmacı tarafından hazırlanan manipülasyon yönergeleri, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir (bk. Ek – 4).

3.1.2.8 Kaynak Tehdidi Manipülasyon Kontrol Anketi

Katılımcıların kaynakları ile ilgili ne kadar tehdit algıladıklarına yönelik bilgi sahibi olmak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 4 maddelik manipülasyon kontrolüne yönelik anket sunulmuştur (bk. Ek – 5).

3.1.2.9 Hayırsever Davranış Manipülasyonu

Katılımcılara hayırsever davranışta bulunacakları hedef yararlanıcıya yönelik manipülasyon bilgilendirme metni sunulmuştur. Araştırmacı tarafından hazırlanan Hayırsever Davranış Bilgilendirme Metni, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir (bk. Ek – 18).

3.1.2.10 Hayırsever Davranışta Bulunma Ölçümü

Katılımcıların hedef yararlanıcıya yönelik ne kadar hayırsever davranışta (bağış) bulunacağına yönelik araştırmacı tarafından oluşturulan ve 7 sorudan oluşan bir anket verilmiştir. (Ek – 19).

3.1.2.11 Aracı ve Düzenleyici Değişkenlere Yönelik Ölçüm

Katılımcılara durumluk kaygılarını, bilişsel esnekliklerini, belirsizliğe tahammülsüzlük durumlarını, mali durum algılarını ve paraya verdikleri önemi ölçmek için anket sunulmuştur. Kişinin mali durum algısı ve paraya verilen önem araştırmacı tarafından oluşturulacak anket formu ile ölçülmüştür. Durumluk Kaygı ölçümü için araştırmacı tarafından hazırlanan anket formundan, bilişsel esneklik ölçümü için Bilişsel Esneklik Envanteri'nden, belirsizliğe tahammülsüzlük ölçümü için Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden yararlanılmıştır (bk. Ek – 10, E – 11, Ek – 12, Ek – 13, Ek - 14).

Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12): 2 alt boyut ve 12 maddeden oluşan Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği; Carleton, Norton ve Asmundson (2007) tarafından geliştirilmiştir. Sarıçam, Erguvan, Akın ve Akça (2014) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri, .55 ile .87 arasında değişim göstermektedir. Cronbach alfa iç tutarlık katsayı ölçeğin bütünü için .88; ileriye yönelik kaygı alt boyutu için .84 , engelleyici kaygı alt boyutu için .77 olarak saptanmıştır. Test-tekrar test korelasyon katsayısı .74 olarak bulunmuş; ayrıca ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının .42 ve .68 arasında sıralandığı görülmüştür.

Bilişsel Esneklik Envanteri: Sapmaz ve Doğan (2013) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan ölçek, Dennis ve Wal (2010) tarafından geliştirilmiştir. Bilişsel Esneklik Envanteri' nin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ölçeğin bütünü için .90, “alternatifler” alt boyutu için .90 ve “kontrol alt boyutu için .84 olarak bulunmuştur. Test tekrar test güvenirlik katsayısı ise ölçeğin bütünü için .75, “alternatifler” alt boyutu için .78 ve “kontrol alt boyutu için .73 olarak saptanmıştır.

3.1.2.12 Demografik Bilgi Formu

Katılımcılara demografik bilgilerini içeren Demografik Bilgi Formu sunulmuştur. Formun içerisinde, katılımcının yaşı, cinsiyeti, bölümü, sınıfı, sosyoekonomik durumu, kendi mali durumuna yönelik algısı, yaşanan yer ve yaşanan şehir bilgisi, daha önce bağış deneyimi olup olmadığı gibi sorular bulunmaktadır (bk. Ek – 15).

3.1.2.13 Araştırma Sonu Bilgilendirme Metni

Katılımcılar hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik olarak hayırsever davranışından ellerinde kalan miktar ile çekilişe katılabilecekleri bilgisini almışlar

ve çekilişe katılmak isteyenler e-posta adreslerini ilgili kısma yazmışlardır. Son olarak araştırmaya katılımları için teşekkür edilmiştir (bk. Ek – 16).

3.2 İşlem

Çalışma Psytoolkit üzerinden online bir biçimde sınıf ortamında eş zamanlı gerçekleştirilmiştir ve araştırmaya gönüllü bir biçimde katılımı kabul eden ve koşullara seçkisiz atanan katılımcılara Psytoolkit uygulaması üzerinden araştırmanın linki iletilmiştir. Online oturumlar esnasında katılımcılara araştırma hakkında ön bilgilendirme yapıldıktan sonra Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu’nun okunması istenmiş ve araştırmaya katılmayı onaylama ile ilgili alanı işaretlemeleri istenmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılar K sesi ile kelime üretme görevini tamamladıktan sonra kupon kazanımı bilgisini almışlardır ve sonrasında kupon değerine yönelik anketi doldurmuşlardır. Sonrasında katılımcıların mevcut durumlarını nötralize etmek amacıyla, günlük hayata dair bir paragrafı okumaları ve zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir. Nötralizasyon görevinin tamamlanmasının ardından katılımcılar, anlık duygudurumları ile ilgili 5 seçenekten kendilerine en uygun olanı işaretlemişlerdir ve sonrasında seçkisiz bir biçimde atandıkları deney koşullarına göre duyguduruma (pozitif, negatif, nötr) yönelik araştırmacı tarafından hazırlanan görsel ve işitsel uyarıcı sunumunu içeren manipülasyon yönergesini almışlardır ve sonrasında duygudurum manipülasyon kontrol anketini doldurmuşlardır. Kontrol anketinin düzenlenmesi sonrasında atandıkları deney koşullarına göre kaynak tehdidine (kaynak tehdidi var / yok) yönelik manipülasyon yönergesini almışlar ve sonrasında kaynak tehdidi manipülasyon kontrol anketini düzenlemişlerdir. Akabinde katılımcılardan hayırsever davranış bilgilendirme metnini okumaları istenmiştir. Metin okuma görevi tamamlanmasının ardından hayırsever davranışta bulunma ölçümü yapılmıştır. Bu ölçümlerin ardından katılımcılardan durumluk kaygıları, bilişsel esneklikleri, belirsizliğe tahammülsüzlükleri, mali durum algıları ve paraya verdikleri öneme yönelik ölçümleri alınmıştır. Sonrasında katılımcılar demografik bilgilerini içerek soruları cevaplandırmışlardır. Ölçümlerin alınması sonrasında, katılımcılara kaynak tehdidi ve negatif duygudurumun bırakabileceği etkiyi nötr hale getirebilmek için nötralizasyon metni tekrar sunularak zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir. Araştırma sonrası bilgilendirme metnini okumaları akabinde katılımcılara katılımları için teşekkür edilmiştir.

3.3 Bulgular

Katılımcılardan elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 23 programı ile test edilmiştir ve elde edilen sonuçların 2x3 ANOVA varyans analizi kullanılarak analizleri yapılmıştır. Hayırsever davranışı yordayabileceği düşünülen, durumluk kaygı, paraya verilen önem ve belirsizliğe tahammülsüzlük, esneklik ve kişinin mali durum algısı değişkenlerine yönelik ölçümlerden elde edilen sonuçlar ise Aracılık analizleri için Hayes'in (2021) geliştirdiği SPSS eklentili "PROCESS 4.0" programı kullanılmıştır. İlk olarak katılımcıların uygulamada aldıkları puanlara dair tanımlayıcı istatistikler hesaplanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı bağıntı katsayılarıyla incelenmiştir. Kaynak tehdidi ve duygudurum ile hayırsever davranış arasındaki ilişkinin ne yönde yordadıklarını tespit etmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Kaynak tehdidi, duygudurum ve hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide mevcut olabileceği aracılık ve düzenleyicilik etkileri Hayes'in (2016) geliştirdiği; aracılık analizi için dördüncü model; düzenleyicilik analizi için birinci model ile incelenmiştir. Aracılık ilişkisinin anlamlılığını test ederken 5000 yeniden örnekleme (bootstrapping) tekniği kullanılarak %95 güven aralıkları hesaplanmıştır. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler, Tablo 3.2'de sunulmuştur.

Tablo 3.2. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler

	<i>N</i>	<i>X_{ort}</i>	<i>SS</i>
Hayırsever davranış	409	60.51	31.86
Durumluk Kaygı	409	4.57	3.22
Durumluk İyi Olma	409	5.25	3.02
BTÖ (Engelleyici K)	409	3.34	.99
BTÖ (İleriye Yönelik K)	409	3.34	.99
BEÖ (Kontrol)	409	3.10	.79
BEÖ (Alternatif)	409	3.97	.52
Paraya Verilen Değer	409	6.86	2.37
Mali Durum Algısı	409	4.70	2.25

3.3.1 Manipülasyon Kontrolüne Yönelik Bulgular

Katılımcılar, seçkisiz atandıkları koşullar kapsamında, kendilerine verilen kaynak tehdidine yönelik manipülasyon yönergesini aldıktan ve bu konuda hissettiklerini yazdıktan sonra, kaynak tehdidini ne kadar algıladıklarına yönelik deneyimlerini 4 maddelik 11'li Likert tipi bir form ile değerlendirmişlerdir. Diğer yandan duyguduruma yönelik manipülasyon yönergesini aldıktan ve bu konuda hissettiklerini yazdıktan sonra, duygudurumlarına yönelik deneyimlerini 7

maddelik 11’li Likert tipi bir form ile değerlendirmişlerdir. Elde edilen veriler, ANOVA desenine uygun varyans analiziyle incelenmiştir. Bu analiz sonucunda, çalışmaya katılım sağlayan katılımcılarda kaynak tehdidi manipülasyonunun kavrandığına yönelik bulguya ulaşılmıştır, $F(1, 403) = 13.82, p < .001, \eta_p^2 = .03$. Yapılan detaylı analizler sonucunda ise; kaynak tehdidi algısının, kaynak tehdidinin olduğu koşulda ($X_{Ort} = 6.73, SS = 3.06$), kaynak tehdidinin olmadığı koşula göre ($X_{Ort} = 5.61, SS = 3.21$) daha fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer yandan duygudurum manipülasyonunun kavranmasına yönelik yapılan analiz sonucunda, çalışmaya katılım sağlayan katılımcılarda duygudurum manipülasyonunun kavrandığına yönelik bulguya ulaşılmıştır, $F(2, 406) = 6.90, p = .001, \eta^2 = .03$. Yapılan detaylı analizler sonucunda ise; duygudurumun pozitif olduğu koşulda ($X_{Ort} = 4.72, SS = 2.67$) ve nötr olduğu koşulda ($X_{Ort} = 5.45, SS = 2.82$), duygudurumun negatif olduğu koşula göre ($X_{Ort} = 4.30, SS = 2.31$) katılımcıların daha fazla mutlu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Gruplar arası karşılaştırma için uygulanan Scheffe testi sonuçlarına göre nötr duygudurum koşulundaki katılımcıların mutlu hissetme puanlarının, negatif duygudurum koşulundaki katılımcıların mutlu hissetme puanlarından anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır, $p = .01, \%95 CI [.38, 1.91]$.

3.3.2 Hayırsever Davranışta Bulunmaya Yönelik Bulgular

Elde edilen veriler, 2 (kaynak tehdidi var / yok) X 3 (duygudurum pozitif / negatif / nötr) ANOVA desenine uygun varyans analiziyle incelenmiştir. Bu analiz sonucunda, duygudurumun temel etkisinin hayırsever davranış üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır, $F(2, 403) = 5.48, p = .004, \eta_p^2 = .03$. Diğer yandan ilgili analiz sonucunda, kaynak tehdidinin temel etkisinin bağış yapma miktarı üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır, $F(1, 403) = 9.32, p = .002, \eta_p^2 = .02$. Ayrıca, bağış yapma davranışı üzerinde kaynak tehdidi ve duygudurumun ortak etkisinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır, $F(2, 403) = 6.75, p = .001, \eta_p^2 = .03$. Levene testine göre varyanslar eşittir, $F(5, 403) = 1.30; p = .26$. Sonuçlar, Tablo 3.3’te sunulmuştur.

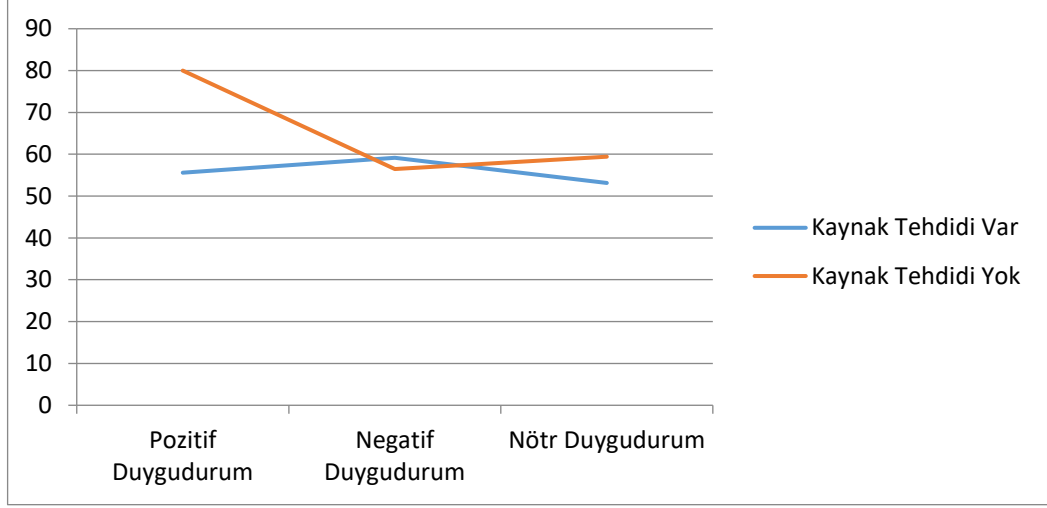
Tablo 3.3. Kaynak tehdidi ve duygudurum değişkenlerine göre katılımcıların hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik ANOVA sonuçları

Etki	s.d.	F	p	η_p^2
Kaynak Tehdidi	1, 403	9.32	.002	.02
Duygudurum	2, 403	5.48	.004	.03
Kaynak Tehdidi * Duygudurum	2, 403	6.75	.001	.03

Bu bulgunun ardından gruplar arası karşılaştırma için uygulanan Scheffe testi sonuçlarına göre duygudurumun pozitif olduğu koşuldaki katılımcılar ($X_{Ort} = 68.00$, $SS = 31.61$), duygudurumun negatif olduğu koşuldaki katılımcılara ($X_{Ort} = 57.83$, $SS = 32.74$) göre daha fazla bağış yapma davranışında bulunmuşlardır, $p = .02$, %95 CI [.99, 19.34]. Ayrıca duygudurumun pozitif olduğu koşuldaki katılımcılar ($X_{Ort} = 68.00$, $SS = 31.61$), duygudurumun nötr olduğu koşuldaki katılımcılara ($X_{Ort} = 56.17$, $SS = 30.11$) göre daha fazla bağış yapma davranışında bulunmuşlardır, $p = .01$, %95 CI [2.54, 21.11].

Bu bulgunun yanı sıra, kaynak tehdidinin olmadığı koşuldaki katılımcılar da ($X_{Ort} = 65.07$, $SS = 31.55$) kaynak tehdidinin olduğu koşuldaki katılımcılara göre ($X_{Ort} = 56.01$, $SS = 31.61$) daha fazla bağış yapma davranışında bulunmuşlardır. Kaynak tehdidi (var / yok) X duygudurum (pozitif / negatif / nötr) ortak etkisine bakıldığında; bu etkinin de bağış yapma davranışı üzerinde etkili olduğu gözlenmektedir. Kaynak tehdidinin olmadığı ve duygudurumun pozitif olduğu koşuldaki katılımcılar ($X_{Ort} = 80.00$, $SS = 25.29$), kaynak tehdidinin olduğu ve duygudurumun negatif olduğu koşuldaki katılımcılara ($X_{Ort} = 56.47$, $SS = 33.59$) ve kaynak tehdidinin olduğu ve duygudurumun nötr olduğu koşuldaki katılımcılara ($X_{Ort} = 53.14$, $SS = 30.14$) göre daha fazla bağış yapma davranışında bulunmuşlardır. Bu bağlamda duygudurumun pozitif olduğu durumlarda kaynak tehdidinin yaşanmaması katılımcıların bağış yapma miktarını artırırken; duygudurum negatif olduğunda, yapılan bağış miktarında bir düşüş olmaktadır.

Bu bulgular bağlamında bağış yapma davranışı üzerinde kaynak tehdidi ve duygudurum türü değişkenlerinin etkisini oluşturan ortalama değerler, Grafik 3.1’de gösterilmiştir.

Grafik 3.1. Gruplarda kaynak tehdidinin ve duygudurumun hayırsever davranışta bulunmaya etkisi

3.3.3 Hayırsever Davranışa İlişkin Regresyon Analizi

Duygudurum ve kaynak tehdidinin hayırsever davranış üzerindeki yordayıcı etkisini incelemek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi öncesi değişkenlerin ilişkisellikleri kapsamında korelasyon analizi yapılmıştır ve hayırsever davranışını yordayan değişkenlere ait korelasyonlar Tablo 3.4.'te sunulmuştur. Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu (multicollinearity) olup olmadığı ile ilgili yapılan analizde, değişkenler arasında yüksek bağlantı bulunmadığı ve (VIF) değerlerinin tamamının 3'ten küçük olduğu görülmektedir.

Tablo 3.4. Değişkenlere ait korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Duygudurum	1	.009	.128**	-.098*	.094*	-.025	-.027	-.060	.019	.013
2.Kaynak Tehdidi		1	-.142**	.051	-.142**	-.037	-.040	-.122*	-.120*	.005
3.Hayırsever davranış			1	.079	.138**	-.056	-.043	.109*	-.279**	.047
4. Durumluk Kaygı				1	-.573**	.321**	.244**	-.094	.149**	-.121
5.Durumluk İyi Olma					1	-.224**	-.190**	.052	.044	.205**
6.Belirsizliğe Tahammülsüzlük (İleriye yönelik kaygı)						1	.723**	-.025	.235**	-.118*
7.Belirsizliğe Tahammülsüzlük (Engelleyici kaygı)							1	.071	.228**	-.063
8. Bilişsel Esneklik (Alternatif)								1	-.063	.020
9.Paraya Verilen Değer									1	.069
10. Mali Durum Algısı										1

(* $p < .095$; ** $p < .01$. Cronbach α güvenirlik katsayıları diyagonalde parantez içinde sunulmuştur.)

Hayırsever davranışı tahmin etmeye yönelik yapılan doğrusal regresyon sonucunda, kaynak tehdidinin ve duygudurumun hayırsever davranışını yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Kaynak tehdidi ile hayırsever davranış arasında istatistiksel açıdan anlamlı negatif doğrusal bir ilişki, duygudurum ile hayırsever davranış arasında istatistiksel açıdan anlamlı pozitif doğrusal bir ilişki vardır (bk. Tablo 3.5.)

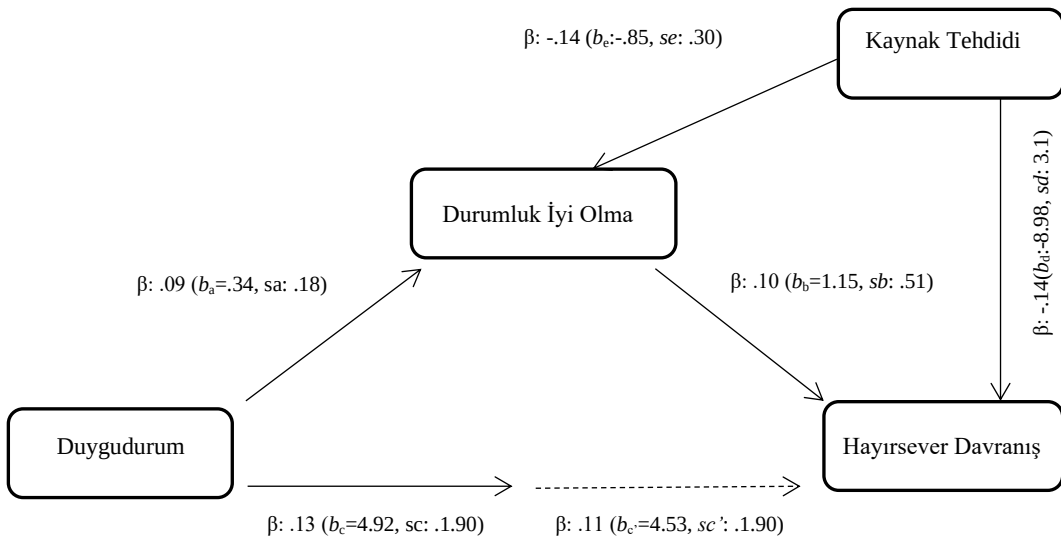
Tablo 3.5. Kaynak tehdidi, duygudurum ve hayırsever davranış regresyon ilişkisi

	<i>b</i>	<i>SH</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Kaynak Tehdidi	-8.98	3.10	-.14	-2.90	.004
Duygudurum	4.92	1.90	.13	2.59	.01

3.3.4 Aracılık Analizleri

Aracılık analizleri öncesinde değişkenlerin skewness ve kurtosis değerleri incelenmiş ve ilgili değişkenlerin değerleri -1.5 ile +1.5 aralığında olduğu saptanmıştır, veriler normal dağılım göstermektedir. Duygudurum koşulu kapsamında, negatif duygudurum koşulu için “0”, kontrol koşulu için “1” pozitif duygudurum koşulu için “2” değeri atanmıştır.

Duygudurum ve hayırsever davranışta bulunma arasında durumluk iyi olmanın aracı rolü incelenmiştir ve yapılan analizde kaynak tehdidi kontrol edilmiştir (bk. Şekil 3.1.).

(β , standart katsayıları göstermektedir, parantez içinde standart olmayan katsayılar sunulmuştur.)

Şekil 3.1. Duygudurum ve hayırsever davranışta bulunma arasında durumluk iyi olmanın aracılık etkisini gösteren model

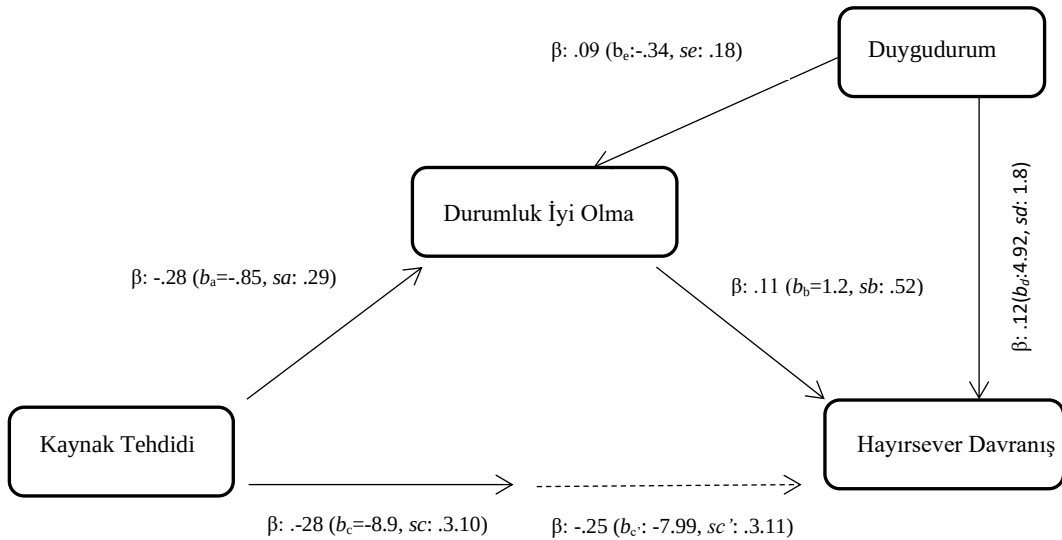
Yapılan aracı analiz sonuçlarına göre, duygudurum, hayırsever davranışta bulunmayı anlamlı ölçüde ($\beta = .13$) yordamaktadır, $b = 4.92$, $sh = 1.90$, $t = 2.60$, $p = .009$, $LLCI = 1.1946$, $ULCI = 8.6638$. Duygudurum, aracı değişken olan durumluk iyi olmayı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordamaktadır, $b = .34$, $sh = .18$, $t = 1.89$, $p = .05$, $LLCI = .0143$, $ULCI = .6973$. Ayrıca aracı değişken olan durumluk iyi olma hayırsever davranışı yordamaktadır, $b = 1.15$, $sh = .51$, $t = 2.23$, $p = .02$, $LLCI = .1372$, $ULCI = 2.1755$. Durumluk iyi olma modele dahil edildiğinde duygudurumun hayırsever davranışlar üzerindeki yordayıcı etkisi ($\beta = .11$) azalmaktadır, $b = 4.53$, $sh = 1.89$, $t = 2.38$, $p = .01$, $LLCI = .8015$, $ULCI = 8.2670$. Bu kapsamda durumluk iyi olma, duygudurum ve hayırsever davranışta bulunma arasında kısmi bir aracı değişkendir.

Tablo 3.6. Durumluk iyi olma değişkeninin etki değerleri

Yordayıcı Değişken	Toplam Etki (c)	Doğrudan Etki (c')	Dolaylı Etki
Durumluk İyi Olma	4.92	4.53	.39

Not. * $p < .05$; ** $p < .01$. Tablodaki değerler 5000 yeniden örnekleme (bootstrapping) yaklaşımıyla hesaplanan standardize olmayan regresyon katsayıları ve çarpıklığı düzeltilmiş %95 güven aralıklarıdır.

Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında durumluk iyi olma aracı rolü incelenmiştir ve yapılan analizde duygudurum kontrol edilmiştir (bk. Şekil 3.2.).

(β , standart katsayıları göstermektedir, parantez içinde standart olmayan katsayılar sunulmuştur.)

Şekil 3.2. Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında durumluk iyi olmanın aracılık etkisini gösteren model

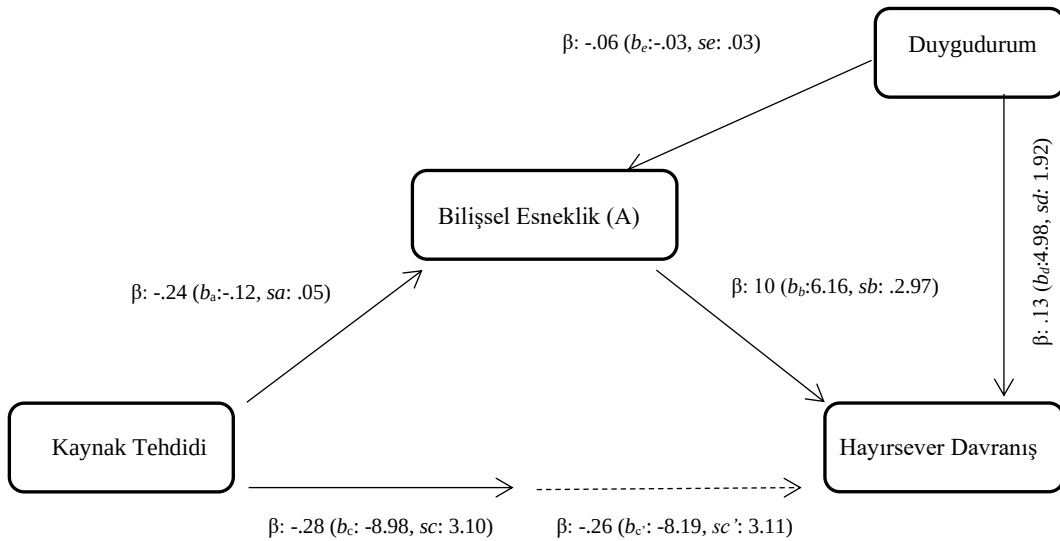
Yapılan aracı analiz sonuçlarına göre, kaynak tehdidi, hayırsever davranışta bulunmayı anlamlı ölçüde ($\beta = -.28$) yordamaktadır, $b = -8.9$, $sh = 3.10$, $t = -2.89$, $p = .004$, $LLCI = -15.0823$, $ULCI = -2.8866$. Kaynak tehdidi, aracı değişken olan durumluk iyi olmayı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordamaktadır, $b = -.85$, $sh = .29$, $t = -2.89$, $p = .004$, $LLCI = -1.4356$, $ULCI = -.2738$. Ayrıca aracı değişken olan durumluk iyi olma hayırsever davranışı yordamaktadır, $b = 1.2$, $sh = .52$, $t = 2.23$, $p = .02$, $LLCI = .1372$, $ULCI = 2.1755$. Durumluk iyi olma modele dahil edildiğinde kaynak tehdidinin hayırsever davranışlar üzerindeki yordayıcı etkisi ($\beta = -.5$) azalmaktadır $b = -7.99$, $sh = 3.11$, $t = -2.56$, $p = .01$, $LLCI = -14.1265$, $ULCI = -1.8657$. Bu kapsamda durumluk iyi olma, kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında kısmi bir aracı değişkendir.

Tablo 3.7. Durumluk iyi olma değişkeninin etki değerleri

Yordayıcı Değişken	Toplam Etki (c)	Doğrudan Etki (c')	Dolaylı Etki
Durumluk İyi Olma	-8.98	-7.99	-.99

Not. * $p < .05$; ** $p < .01$. Tablodaki değerler 5000 yeniden örnekleme (bootstrapping) yaklaşımıyla hesaplanan standardize olmayan regresyon katsayıları ve çarpıklığı düzeltilmiş %95 güven aralıklarıdır.

Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında bilişsel esnekliğin aracı rolü incelenmiştir ve yapılan analizde duygudurum kontrol edilmiştir (bk. Şekil 3.3.).

(β , standart katsayıları göstermektedir, parantez içinde standart olmayan katsayılar sunulmuştur.)

Şekil 3.3. Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında bilişsel esnekliğin (alternatif alt ölçeği) aracılık etkisini gösteren model

Yapılan aracı analiz sonuçlarına göre, kaynak tehdidi, hayırsever davranışta bulunmayı anlamlı ölçüde ($\beta = -.28$) yordamaktadır, $b = -8.98$, $sh = 3.10$, $t = -2.89$, $p = .004$, $LLCI = -15.0823$, $ULCI = -2.8866$. Kaynak tehdidi, aracı değişken olan bilişsel esnekliği istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordamaktadır, $b = -.12$, $sh = .05$, $t = -2.48$, $p = .01$, $LLCI = -.2300$, $ULCI = -.0268$. Ayrıca aracı değişken bilişsel esneklik hayırsever davranışı yordamaktadır, $b = 6.16$, $sh = 2.97$, $t = 2.07$, $p = .03$, $LLCI = .3245$, $ULCI = 11.9855$. Bilişsel Esneklik modele dahil edildiğinde kaynak tehdidinin hayırsever davranışlar üzerindeki yordayıcı etkisi ($\beta = -.26$) azalmaktadır; $b = -8.19$, $sh = 3.11$, $t = -2.63$, $p = .008$, $LLCI = -14.3132$, $ULCI = -2.0749$. Bu kapsamda bilişsel esneklik, kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında kısmi bir aracı değişkendir.

Tablo 3.8. Bilişsel esneklik değişkeni etki değerleri

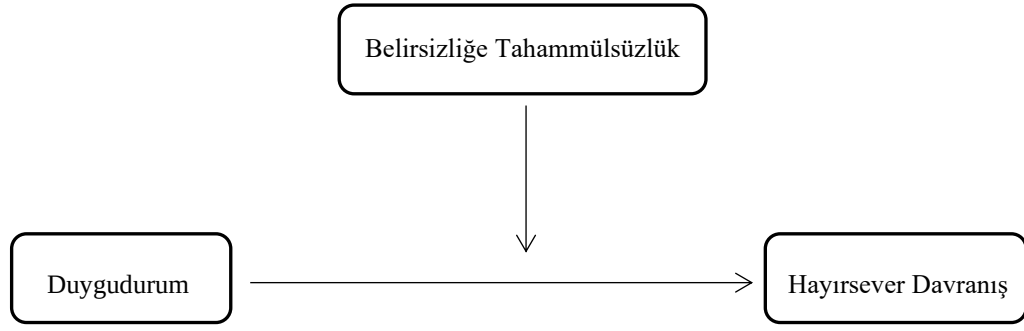
Yordayıcı Değişken	Toplam Etki (c)	Doğrudan Etki (c')	Dolaylı Etki
Bilişsel Esneklik	-9.05	-8.33	-.79

Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında durumluk kaygının aracı rolü incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, kaynak tehdidi, hayırsever davranışta bulunmayı anlamlı ölçüde ($\beta = -.28$) yordamaktadır, $B = -9.05$, $sh = 3.12$, $t = -2.89$, $p = .003$, $LLCI = -15.1948$, $ULCI = -2.9141$. Ancak kaynak tehdidi, aracı değişken olduğu düşünülen durumluk kaygıyı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordamamaktadır, $B = .32$, $sh = .32$, $t = 1.03$, $p = .30$, $LLCI = -.2971$, $ULCI = .9551$.

3.3.5 Düzenleyicilik Analizleri

Çalışmanın hipotezlerini test etmek amacıyla düzenleyicilik analizi yapılmıştır. Düzenleyicilik analizinde Hayes (2016) tarafından geliştirilen PROCESS makrosu kullanılmıştır. Analizde bağımsız değişkenler ve düzenleyici değişkenler modele dâhil edilerek bağımsız değişkenin, bağımlı değişkendeki etkisinin şiddetinin anlamlı bir şekilde artıp artmadığı görülebilmektedir.

Düzenleyici etkisi olduğu düşünülen kişilerin belirsizliğe tahammülsüzlüklerinin duygudurum ile hayırsever davranışta bulunma ilişkisinde kaynak tehdidi kontrol edilerek yapılan analizde anlamlı bir düzenleyici rolü bulunmaktadır (Tablo 3.9.).

(Modelde, kaynak tehdidi değişkeni kontrol edilmiştir).

Şekil 3.4. Duygudurum ve hayırsever davranışta bulunma arasında kişilerin belirsizliğe tahammülsüzlüklerinin düzenleyici rolünü gösteren model

Tablo 3.9. Belirsizliğe tahammülsüzlük değişkeninin düzenleyici etki bulguları

	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>	<i>F</i>
Duygudurum	18.95	6.59	2.87	.004	5.98	31.92	
Belirsizliğe Tahammülsüzlük (Engelleyici Kaygı)	2.18	2.39	.91	.36	-2.51	6.89	5.46
Duygudurum * Belirsizliğe Tahammülsüzlük	-4.08	3.11	-2.69	.01	-14.46	-2.25	

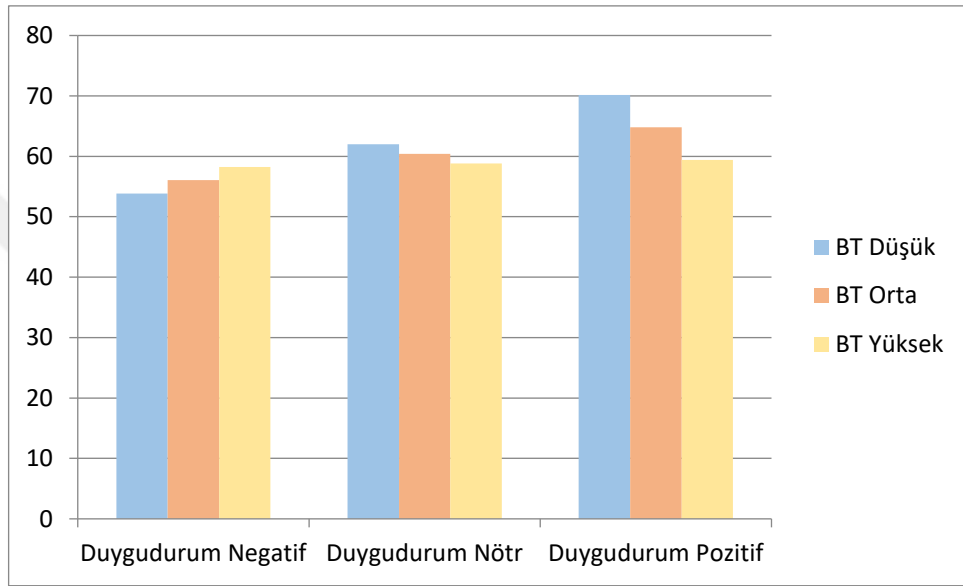
Yapılan düzenleyici analiz sonuçlarına göre, model istatistiki olarak anlamlıdır, $F(4, 404) = 5.46$, $MSE = 973.11$, $p < .01$. Kişilerin hayırsever davranışta bulunmaları üzerinde duygudurumun etkisi anlamlıdır, $b = 18.95$, $se = 6.59$, $t = 2.87$, $p = .004$, $LLCI = 5.98$, $ULCI = 31.92$. Belirsizliğe tahammülsüzlük tek başına hayırsever davranış üzerinde anlamlı değildir, $b = 2.18$, $se = 2.39$, $t = .91$, $p = .36$, $LLCI = -2.51$, $ULCI = 6.89$. Öte yandan, duygudurum ile kişinin belirsizliğe tahammülsüzlüğü arasında etkileşimin yordama gücü anlamlıdır, $b = -4.08$, $se = 3.11$, $t = -2.69$, $p = .01$, $LLCI = -14.46$, $ULCI = -2.25$.

Düzenleyici etkinin yorumlanabilmesi için ilgili ilişkiye dair çizilen etki grafik incelendiğinde, kişilerin belirsizliklere tahammülsüzlüğü engelleyici kaygı alt puan ortalamaları düşük ve duygudurumlarının pozitif olması durumunda hayırsever davranışta bulunma üzerindeki etkisinin şiddetlendiği görülmektedir. Belirsizliğe tahammülsüzlük puanları yüksek olanlarda duygudurumun hayırsever davranışlar üzerinde etkisi anlamlı değildir, $E = 1.17$, $se = 2.52$, $t = .46$, $p = .64$, $LLCI = -3.7716$, $ULCI = 6.1178$.

Belirsizliğe tahammülsüzlük puanı orta seviyede olan katılımcılarda duygudurumun hayırsever davranışlarda bulunma üzerindeki etkisi anlamlıdır, $E =$

5.25, $se = 1.89$, $t = -2.77$, $p = .005$, $LLCI = 1.5218$, $ULCI = 8.9838$. Öte yandan, belirsizliğe tahammülsüzlük puanı düşük olan katılımcılarda duygudurumun hayırsever davranışlarda üzerinde etkisi anlamlıdır, $E = 9.33$, $se = 2.75$, $t = 3.38$, $p < .01$, $LLCI = 3.9187$, $ULCI = 14.7463$.

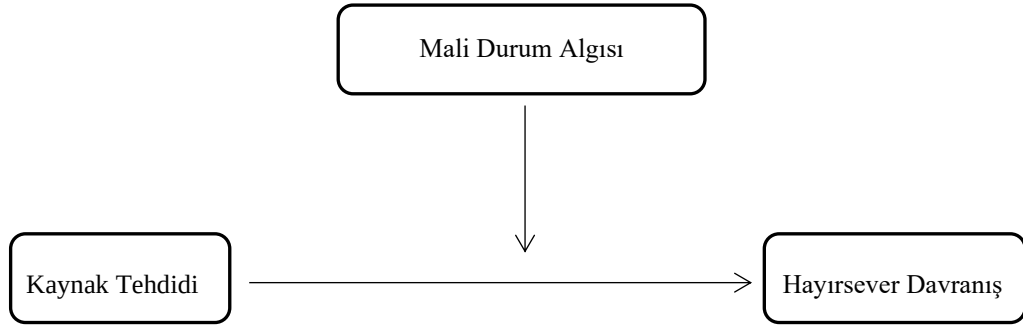
Belirsizliğe tahammülsüzlük puanı en düşük olan ve duygudurumu pozitif olan katılımcıların en fazla hayırsever davranışta bulundukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Grafik 3.2. Belirsizliğe tahammülsüzlüğün duygudurum ve hayırsever davranış arasındaki ilişkide düzenleyici rolü

Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışlarda bulunma arasındaki ilişkide duygudurum değişkeni kontrol edilerek yapılan analizde, kişilerin belirsizliğe tahammülsüzlüğünün düzenleyici rolüne yönelik yapılan analizde, kaynak tehdidi ile kişilerin paraya verdikleri değer arasında etkileşimin yordama gücü istatistiki olarak anlamlı değildir, $E = .89$, $se = 3.13$, $t = .287$, $p = .77$, $LLCI = -5.2793$, $ULCI = 7.0596$.

Düzenleyici etkisi olduğu düşünülen kişilerin mali durum algılarının kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma ilişkisinde anlamlı bir düzenleyici rolü bulunmaktadır (bk. Tablo 3.10)

(Modelde, duygudurum değişkeni kontrol edilmiştir).

Şekil 3.5. Kaynak Tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında kişilerin mali durum algılarının düzenleyici rolünü gösteren model

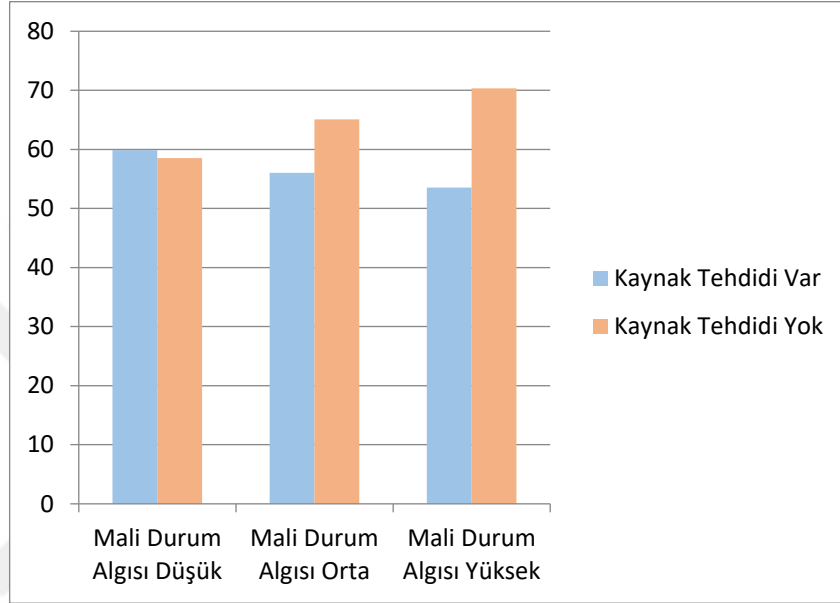
Tablo 3.10. Mali durum algısı değişkeninin düzenleyici etki bulguları

	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>	<i>F</i>
Kaynak Tehdidi	8.22	7.13	1.15	.25	-5.80	22.25	5.89
Mali Durum Algısı	2.39	.94	2.54	.01	.54	4.25	
Kaynak Tehdidi*Mali Durum Algısı	-3.66	1.36	-2.67	.01	-6.35	-.97	

Yapılan düzenleyici analiz sonuçlarına göre, model istatistiki olarak anlamlıdır, $F(4, 404) = 5.89$, $MSE = 969.18$, $p < .01$. Kişilerin hayırsever davranışta bulunmalarında mali durum algılarının etkisi anlamlıdır, $b = 2.39$, $se = .94$, $t = 2.54$, $p = .01$, $LLCI = -.5438$, $ULCI = 4.2509$. Öte yandan, kaynak tehdidi ile kişinin mali durum algısı arasında etkileşimin yordama gücü anlamlıdır, $b = -3.66$, $se = 1.36$, $t = -2.67$, $p = .01$, $LLCI = -6.3522$, $ULCI = -.9722$.

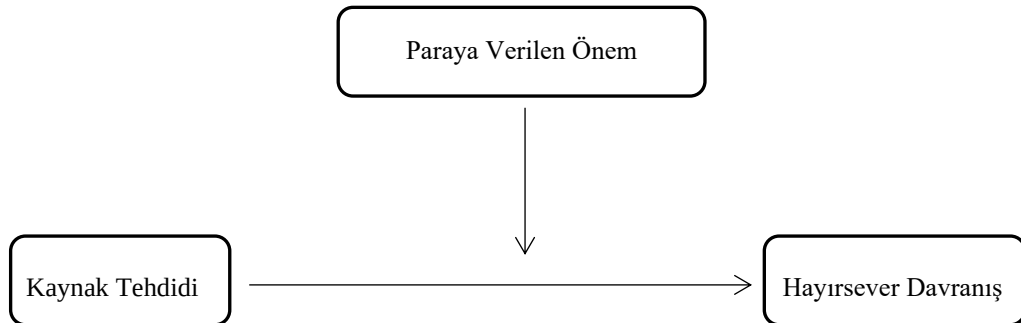
Düzenleyici etkinin yorumlanabilmesi için ilgili ilişkiye dair çizilen etki grafik incelendiğinde, mali durum algısı düşük olanlarda kaynak tehdidinin hayırsever davranışta bulunma üzerindeki etkisi anlamlı değildir, $E = -.71$, $se = 4.36$, $t = -.16$, $p = .86$, $LLCI = -9.2999$, $ULCI = 7.8637$. Yani mali durumlarının düşük olduğuna yönelik algısı olan bireylerde kaynak tehdidinin varlığı hayırsever davranışta bulunmayı etkilememektedir. Mali durum algısı orta seviyede olan katılımcılarda kaynak tehdidinin hayırsever davranışlarda bulunma üzerindeki etkisi anlamlıdır, $E = -8.99$, $se = 3.08$, $t = -2.92$, $p = .003$, $LLCI = -15.0469$, $ULCI = -2.9413$. Öte yandan, mali durum algısı yüksek olan katılımcılarda kaynak tehdidinin hayırsever davranışlar üzerinde etkisi anlamlıdır, $E = -17.27$, $se = 4.36$, $t = -3.95$, $p < .01$, $LLCI = -25.8454$, $ULCI = -8.6950$. Mali durum algısının artması durumunda hayırsever davranışta bulunma üzerinde kaynak tehdidi üzerinden

anlamalı bir etkisinin olduğu ve bu etkinin kişilerin mali durum algısı arttıkça arttığı görölmektedir. Başka bir deyişle, kişilerin mali durum algılarının yüksek olması durumunda kaynak tehdidi yaşamıyor olmalarının hayırsever davranışta bulunma üzerindeki etkisinin şiddetlendiği görölmektedir. Diğer yandan, kişilerin mali durum algılarının yüksek olduğu durumda kaynak tehdidi yaşadıklarında hayırsever davranışta bulunma düzeylerinin düştüşüğü görölmektedir.

Grafik 3.3. Mali durum algısının kaynak tehdidi ve hayırsever davranış arasındaki ilişkide düzenleyici rolü

Düzenleyici etkisi olduğu düşünölen kişilerin paraya verdikleri önemin kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma ilişkisinde anlamalı bir düzenleyici rolü bulunmaktadır (bk. Tablo 3.11.).

(Modelde, duygudurum değişkeni kontrol edilmiştir).

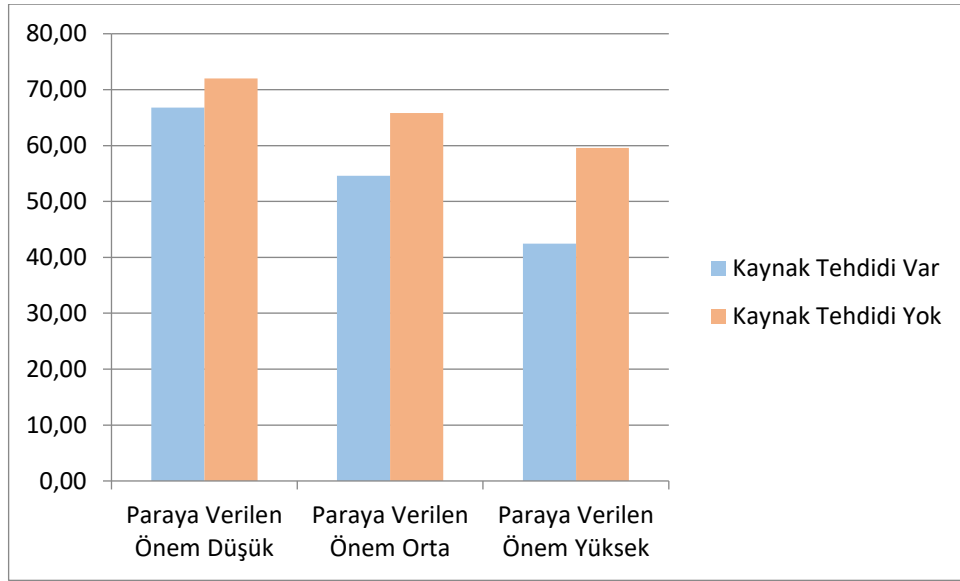
şekil 3.6. Kaynak Tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında kişilerin paraya verdikleri önemin düzenleyici rolünü gösteren model

Tablo 3.11. Paraya verilen değişkeninin düzenleyici etki bulguları

	β	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>	<i>F</i>
Kaynak Tehdidi	5.97	9.22	.65	.51	-12.15	24.11	15.76
Paraya Verilen Önem	-2.62	.96	-2.73	.01	-4.51	-.73	
Kaynak Tehdidi* Paraya Verilen Önem	-2.49	1.26	-1.97	.04	-4.98	-.01	

Yapılan düzenleyici analiz sonuçlarına göre, model istatistiki olarak anlamlıdır, $F(4, 404) = 15.76$, $MSE = 887.23$, $p < .01$. Kişilerin hayırsever davranışta bulunmalarında paraya verdikleri önemin etkisi anlamlıdır, $b = -2.62$, $se = .96$, $t = -2.73$, $p = .01$, $LLCI = -4.5061$, $ULCI = -.7346$. Öte yandan, kaynak tehdidi ile kişinin paraya verdiği önem arasında etkileşimin yordama gücü anlamlıdır, $b = -2.49$, $se = 1.26$, $t = -1.97$, $p = .04$, $LLCI = -4.9840$, $ULCI = -.0148$.

Düzenleyici etkinin yorumlanabilmesi için ilgili ilişkiye dair çizilen etki grafik incelendiğinde, paraya verilen önem düşük olanlarda kaynak tehdidinin hayırsever davranışta bulunma üzerindeki etkisi anlamlı değildir, $E = -5.23$, $se = 4.26$, $t = -1.23$, $p = .22$, $LLCI = -13.6224$, $ULCI = 3.1456$. Yani paraya verdikleri önem düşük olan bireylerde kaynak tehdidinin varlığı hayırsever davranışta bulunmayı etkilememektedir. Paraya orta seviyede önem veren katılımcılarda kaynak tehdidinin hayırsever davranışlarda bulunma üzerindeki etkisi anlamlıdır, $E = -11.18$, $se = 2.97$, $t = -3.77$, $p < .01$, $LLCI = -17.0169$, $ULCI = -5.3482$. Öte yandan, paraya yüksek önem veren katılımcılarda kaynak tehdidinin hayırsever davranışlar üzerinde etkisi anlamlıdır, $E = -17.12$, $se = 4.18$, $t = -4.09$, $p < .01$, $LLCI = -25.3496$, $ULCI = -8.9036$. Paraya verilen önemin artması durumunda hayırsever davranışta bulunma üzerinde kaynak tehdidi üzerinden anlamlı bir etkisinin olduğu ve bu etkinin kişilerin paraya verdikleri önem arttıkça arttığı görülmektedir. Başka bir deyişle, paraya verdikleri önemin yüksek olması durumunda kaynak tehdidi yaşamıyor olmalarının hayırsever davranışta bulunma üzerindeki etkisinin şiddetlendiği görülmektedir. Diğer yandan, kişilerin paraya verdikleri önem yüksek olduğu durumda kaynak tehdidi yaşadıklarında hayırsever davranışta bulunma düzeylerinin düştüğü görülmektedir.

Grafik 3.4. Paraya verilen önemin, kaynak tehdidi ve hayırsever davranış arasındaki ilişkide düzenleyici rolü

3.4 Tartışma

Çalışma kapsamında yapılan birinci deneyde, duygudurum ve kaynak tehdidinin hayırsever davranış üzerindeki temel etkisi ve ortak etkisi incelenmiştir. Ayrıca, ilgili değişkenler arası ilişkideki aracı ve düzenleyici mekanizmaların aydınlatılması amaçlanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen veriler incelendiğinde, kaynak tehdidinin olmadığı koşuldaki katılımcılar, kaynak tehdidinin olduğu koşuldaki katılımcılara daha fazla hayırsever davranışta bulunmuşlardır. Bu bağlamda, Kaynakların Korunması Kuramı'na (Hobfoll, 1989) göre kaynak kaybına yönelik tehdit ile karşılaşıldığında oluşan psikolojik stresin, bireylerin hayırsever davranışlarda bulunmasını etkileyeceği beklentisi (H1 hipotezi) desteklenmektedir. Ayrıca ilgili kurama göre, kişiler stres ile karşı karşıya kaldıkları durumlarda kaynaklarına yönelik kayıplarını en aza indirmeye çalışmaktadırlar (Hobfoll, 1989). Bu açıklama ile paralel olarak çalışmada kaynak kaybı yaşanması durumunda bireylerin hayırsever davranışlarda bulunmalarının azaldığı bulgusu elde edilmiştir. Hobfoll (2001) tarafından önerildiği şekilde kaynakların kaybına yönelik tehdidin, gerçekte somut bir biçimde kayıptan kaynaklanan sonuçlar kadar benzer olumsuz sonuçlara yol açabileceği görüşü de bu bulgu ile desteklenir niteliktedir. Diğer yandan çalışmada; duygudurumun pozitif olmasının, duygudurumun negatif ve nötr olmasına göre hayırsever davranışı arttırdığı bulgusu elde edilmiştir. Başka bir deyişle, duygudurumun pozitif olduğu durumlarda kişiler daha fazla hayırsever davranışlara bulunmuşlardır. Bu bulgu

literatürde olumlu duyguların hayırsever davranış üzerinde etkili olduğu bulgusunu (Goenka ve Van Osselaer, 2019) destekler niteliktedir ve bu bağlamda H2 hipotezi desteklenmektedir. Liang, Chen ve Lei (2016) tarafından öne sürülen Yardım Etmeye İlham Hipotezi'ne göre, olumlu güç duygusu, insanları hayır kurumlarına bağış yapmaya teşvik edebilir niteliktedir ve çalışmada elde edilen bulgu literatürde mevcut olan hipotezi destekler niteliktedir. Olumlu duygular, yeni bakış açılarına ve deneyimlere izin vermek için dikkati, bilişsel kapasiteyi ve motivasyonu genişletmektedir ve bu nedenle faydalı olarak kabul edilmektedir (Homer, 2021). Bu açıklama ışığında olumlu duygudurumun, bireylerin motivasyonlarını ve bilişsel kapasitelerini genişleterek daha fazla hayırsever davranışta bulunmalarını sağladığını söylemek mümkündür. Diğer yandan çalışmada elde edilen bulgu, literatürde mevcut olan mutlu insanların, duygusal olarak başkalarına yardım etme konusunda daha yetenekli oldukları ve hayırsever davranışlarda daha fazla bulundukları (Wang ve Graddy, 2008) ve daha mutlu insanların, olumlu duygularla beslendiklerinden dolayı daha fazla hayırsever davranışlarda bulundukları açıklaması (Konow ve Earley, 2008) ile tutarlıdır.

Çalışmada elde edilen bir diğer önemli bulgu, kaynak tehdidi ve duygudurumun hayırsever davranışlar üzerinde ortak etkisinin bulunmasıdır. Kişilerin kaynak tehdidi yaşamadıkları ve duygudurumlarının pozitif olduğu durumlarda, diğer durumlara göre daha fazla hayırsever davranışta bulundukları bulgusu elde edilmiştir ve bu kapsamda H3 Hipotezi desteklenmiştir. Ortak etkiden elde edilen bulgular yukarıda bahsedilen literatür bulguları ile paralellik göstermektedir. Diğer yandan ortak etki bağlamında bir diğer bulgu incelendiğinde; kaynak tehdidi yaşayan ve olumsuz duyguduruma sahip kişilerin daha az hayırsever davranışta bulundukları saptanmıştır. Bu bulgu, literatürde mevcut olan; zihinsel kaynakların kısıtlı olması durumunda, bireylerin kendilerini yüksek bilişsel yük altında hissetmeleri ve üzüntüyü de içeren karmaşık duygunun mevcut olması durumunda kişilerin bağış davranışlarının azalması (Homer, 2021) bulgusunu destekler niteliktedir. Diğer yandan ilgili bulgu literatürdeki olumsuz duyguduruma sahip olan bireylerin; başkalarına yardım etmek için beceri, bilgi veya zaman gibi nesnel kaynaklardan yoksun olmasalar da, önemli psikolojik ve kişilerarası kaynaklardan ve kaynaklarını maksimize etme becerilerinden yoksun olabilecekleri (Gable, Reis ve Elliot, 2000) açıklamasını desteklemektedir. Dolayısıyla olumsuz duyguduruma sahip olan bireyler, olumlu duyguduruma sahip olan bireylere

kıyasla; kaynakların korunmasına daha güçlü bir şekilde yönelmekte ve bu durum da bireylerin hayırsever davranışta bulunma eğilimlerini genel olarak düşürmektedir.

Çalışmada kaynak tehdidi ile hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide durumluk kaygının aracı rolüne rastlanmamıştır H4 hipotezi desteklenmemiştir ancak diğer yandan kaynak tehdidi ve duygudurum ile hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide durumluk iyi olmanın aracı rolü olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ve H5a, H5b hipotezleri desteklenmiştir. Bireyler, değerlerinin tehdit altında olduğunu düşündüklerinde ve mevcut durumlarını stres verici olarak yorumladıklarında kaygı duymaktadırlar (Spielberger, 1972). Bu açıklamadan yola çıkarak, değerlerinin tehdit altında olduğunu hissetmeyen bireylerin durumluk kaygı hissetmemeleri beklenmemektedir, bu da durumluk iyi olmaya işaret etmektedir. Ve elde edilen bulgu bu bağlamda değerlendirildiğinde, bireylerin kaynak tehdidi yaşamamaları durumunda, hayırsever davranışta bulunmalarına giden yollardan birisi; bireylerin durumluk kaygılarının olmaması diğer bir deyişle durumluk olarak iyi olmalarıdır. Ayrıca duygudurumları pozitif olan bireylerin hayırsever davranışta bulunmaları; bireylerin o esnada, durumluk kaygılarının olmaması yani durumluk olarak iyi olma halinden kaynaklanmaktadır.

Kaynak tehdidi ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin aracı bir rolü olduğu saptanmıştır ve H6 hipotezi desteklenmiştir. Bu kapsamda kaynak tehdidi ile hayırsever davranışta bulunma arasındaki ilişkide, bireylerin içinde bulundukları durumlara uyum sağlayabilme, durumlar arası ve düşünceler arası geçişleri yapabilme ve problem çözme becerilerini çok yönlü stratejilerle destekleme becerisi ile ilgili olan bilişsel esneklik (Stevens, 2009) rol oynamaktadır. Bu bulgu da bilişsel esnekliği olan bireylerin, farklı durumlardaki etkileşimlerde başarılı olabileceklerine inançlarının yüksek olması ve beklenmedik durumlar karşısında yeni yollar denemeye ve ihtiyaçları karşılamaya istekli olmaları (Martin ve Anderson, 1998) açıklaması ile tutarlı bir bulgudur ve hayırsever davranışta bulunmayı açıklayıcı niteliktedir.

Duygudurum ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide kişinin belirsizliğe tahammülsüzlüğünün aracı rolü olduğu düşünülen H7a hipotezi reddedilmiştir. Literatürde son dönemde yapılan çalışmalar, belirsizliğin her zaman bencil davranışları teşvik etmediğini öne sürmektedir (Kappes ve arkadaşları, 2018). Kaynak tehdidinden kaynaklanması beklenen belirsizlik ve stresin hayırsever

davranışlar üzerinde yordayıcı bir etkisinin olmamasının da bu açıklama ile ilintili olduğu düşünülmektedir. Ancak duygudurum ve kaynak tehdidi arasında belirsizliğe tahammülsüzlüğün düzenleyici etkisinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ve H7b hipotezi desteklenmektedir. Elde edilen bulgular incelendiğinde kişilerin belirsizliklere tahammülsüzlüğü engelleyici kaygı alt puan ortalamaları düşük ve duygudurumlarının pozitif olması durumunda hayırsever davranışta bulunma üzerindeki etkisinin şiddetlendiği görülmektedir. Diğer bir deyişle, belirsizliğe tahammülsüzlüğü en düşük olan ve duygudurumu pozitif olan katılımcıların en fazla hayırsever davranışta bulundukları bulgusuna ulaşılmıştır. Belirsizliğe tahammülsüzlük kaygı ile ilişkilidir (Koerner ve Dugas, 2008) ve bireylerin belirsizliğe tahammülsüzlüğü mutluluğu olumsuz etkilemektedir (Sarıçam, 2014). Literatürde mevcut olan bu açıklamalardan yola çıkarak değerlendirildiğinde kişilerin belirsizliğe tahammülsüzlükleri düşük olduğunda bireyler kaygılanmamakta ve mutsuzluk hissetmemektedirler. Bu durum da bireylerde hayırsever davranışta bulunmayı arttırmaktadır. Diğer yandan bu bulgu, belirsizliğe toleranslı olan bireylerin, sosyal davranışlarda bulunma olasılıklarının daha yüksek olacağı (Pulford, 2009) açıklaması ile tutarlıdır. Ayrıca literatürde, bireylerin öncesinde tahmin edemediği ve karmaşık özellikleri olan durumların ve olayların bireyler tarafından tehdit edici olarak algılandığı ve bu bağlamda belirsizliğin duygudurumu da etkilediği savunulmaktadır. Belirsizliğe tahammülsüzlük seviyesi düşük bireyler, belirsiz olan duruma ilişkin daha çok stres ve kaygı kaynağı olarak atıfta bulunmaktadır ve bununla paralel olarak olumsuz duygudurum ortaya çıkmaktadır (Liao ve Wei, 2011). Dolayısıyla literatürdeki bu bulgu, çalışmada elde edilen bulguyu destekler niteliktedir.

Kaynak tehdidi ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide paraya verilen önemin düzenleyici bir rolü olduğuna ilişkin H8 hipotezi ve kaynak tehdidi ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide bireylerin kendi mali durumlarına ilişkin algılarının düzenleyici rolü olduğu beklentisine ilişkin H9 hipotezi desteklenmiştir. İlgili bulgular, literatürde Jonas ve diğerleri (2013) tarafından ulaşılan, paraya verilen önem kadar fazla ise katılımcıların o kadar az bağışta bulundukları bulgusu ile tutarlıdır. Diğer yandan çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde, kişilerin mali durum algılarının yüksek olması durumunda kaynak tehdidi yaşamıyor olmalarının, hayırsever davranışta bulunma üzerindeki etkisinin şiddetlendiği görülmektedir. Bu bulgu literatürdeki, bireylerin gelir düzeylerinin, hayırsever

davranışta ve bağışta bulunma düzeyiyle pozitif bir ilişkiye sahip olmaları açıklaması ile (Bielefeld ve diğerleri, 2005, Bekkers ve Schuyt, 2008) tutarlıdır. Ayrıca, kendilerini finansal kaynak olarak diğer insanlardan daha iyi durumda olarak algılayan bireylerin daha fazla hayırsever davranışta bulundukları açıklaması da (Bennett ve Kottasz, 2000) bu ilişkideki düzenleyici etki açıklamasını destekler niteliktedir. Gelir durumlarına yönelik algıları daha olumlu olan bireyler daha cömert bağışçılardır (Wiepking ve Breeze, 2012) açıklaması da çalışmadan elde edilen bulgu ile paraleldir.

Çalışmanın I. Deneyinde duygudurum ve kaynak tehdidinin hayırsever davranışlar üzerindeki etkisi ve ilgili değişkenler arasındaki ilişkide aracı ve düzenleyici olabilecek mekanizmalar aydınlatılmaya çalışılmıştır. Kaynak tehdidine yönelik hazırlanan manipülasyon metinlerinin öncelik ve sonralık sıralamasının değiştirildiği bu deneyde çalışma sonuçlarından elde edilen veriler değerlendirildiğinde çalışmanın diğer deneylerinde de (Deney II ve Deney III) manipülasyon metinlerinin sıralama prosedürünün bu çalışmada gerçekleştirildiği şekilde katılımcılara sunulmasının uygun olduğu tespit edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DENEY II

Çalışmanın II. Deneyi hayırsever davranışlar üzerinde sosyal adalet normu ve kaynak tehdidinin etkisinin incelenmesini kapsamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, hayırsever davranış alanında, sosyal normların etkisi üzerine yapılan çok az deneysel çalışma vardır (Croson ve diğerleri, 2009; Frey ve Meier, 2004, Martin ve Randal, 2011). Çalışmada, Hobfoll (1988) tarafından geliştirilen Kaynakların Korunması Kuramı dâhilinde, kaynaklara yönelik tehdidin varlığı / yokluğu ile sosyal adalet normu kapsamında adaletli dağılım / adaletsiz dağılım olmasının hayırsever davranış (bağış davranışı) üzerinde etkisi araştırılmıştır. Başka bir deyişle çalışmanın bu deneyinde, Kaynakların Korunması Kuramı (Hobfoll, 1989) dâhilinde bireylerin kaynaklarına yönelik tehdidin varlığı ve yokluğu ile Cialdini ve diğerleri (1990) tarafından öne sürülen Normatif Davranışın Odak Teorisi kapsamında açıklanan sosyal adalet normunun hayırsever davranışta bulunma üzerindeki etkisi incelenmiştir. Daha önce gerçekleştirilen pilot çalışmalar ve I. Deney’de kaynak tehdidinin hayırsever davranış üzerinde etkisi olduğu saptanmıştır. Davranışlarımızı etkileyen sosyal normların devreye girmesi durumunda bireylerin hayırsever davranışlarının nasıl şekilleneceği aydınlatılması beklenen bir konudur. Çünkü, bireyler davranışlarını; toplumun var olan normlarına ve beklentilerine uygun olarak şekillendirmektedirler (McShane ve Von Glinow, 2016). Bu açıklama kapsamında; hayırsever davranışlar da sosyal normlar ya da standartlardan etkilenmekte midir? Yani, davranışları yönlendirme olasılığı taşıyan normlar (Cialdini, 1991), hayırsever davranışta bulunma üzerinde nasıl bir rol oynamaktadır sorusuna cevap aranmaktadır. Ayrıca ilgili alan yazın incelendiğinde sosyal normlar ve bağış yapma davranışı arasındaki ilişkiyi düzenleyen ya da aracılık eden değişkenler kapsamında aydınlatılması gereken konular mevcuttur. Bu bağlamda kaynak tehdidinin ve sosyal normların hayırsever davranışlar üzerindeki etkisi araştırılırken aynı zamanda bu etkide; kişinin paraya verdiği önemin ve mali durum algılarının düzenleyici rolü incelenirken, duyguların ve hayırsever davranışta bulunmaya yönelik sonuç beklentisinin bu ilişkideki aracı rolü incelenecektir.

Hayırseverlik davranışı ve kaynaklara yönelik tehdit algısı, sosyal adalet normu değişkenleri arasında mevcut olabilecek aracı veya düzenleyici mekanizmalar da literatürde bilinmemektedir ve bu mekanizmaların açıklanması önem arz etmektedir. Bu kapsamda çalışmanın hipotezleri;

Hipotezler:

H1: Kaynaklar için tehdidin olmadığı koşuldaki katılımcılar daha fazla hayırsever davranış sergiler.

Kaynakların Korunması Kuramı'na göre, bireyin maddi kaynakları, parası, zamanı ya da bilgisi bireye sağladığı avantajlar nedeniyle değerli kaynaklardır ve diğer kaynakları elde etmek için bireylerin sahip olduğu enerjilerdir (Hobfoll, 1989; Hobfoll ve Lilly, 1993; Hobfoll, 2001). Kurama göre psikolojik stres; kaynak kaybına yönelik tehditle karşılaşılması, kaynakların kaybedilmesi ve kaynak kazanımına yönelik çaba sergilenmesine rağmen kaynak kazanımında başarısız olunmasından kaynaklanmaktadır (Hobfoll, 1989). Bu bağlamda Hobfoll (2001), kaynakların kaybına yönelik bir tehdidin, gerçekte somut bir biçimde kayıptan kaynaklanan sonuçlar kadar benzer olumsuz sonuçlara yol açabileceğini belirtmiştir. Hayırsever davranışta bulunma ile kaynak kaybı tehdidi arasındaki ilişkinin bu bağlamda aydınlatılmasına ihtiyaç vardır.

H2: Sosyal adalet koşulundaki katılımcılar, sosyal adaletin olmadığı koşuldaki katılımcılara göre daha fazla hayırsever davranış sergiler.

Jonas ve diğerleri (2013) tarafından yapılan çalışmada, sosyal adalet normu koşulunda, bireylerin bağış konusunda daha cömert olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

H3: Kaynaklar için tehdidin olmadığı ve sosyal adalet normunun olduğu koşuldaki katılımcılar daha fazla hayırsever davranış sergiler.

Aşağıda kaynak tehdidi ve sosyal adalet ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu düşünülen; duygular ve beklenti ve düzenleyici özelliği olduğu düşünülen kişinin paraya verdiği önem ve kişinin kendi mali durum algısı için alt hipotezler yazılmıştır.

H4: Sosyal Adalet ve hayırsever davranış arasında kişilerin hayırsever davranışlarına yönelik beklentisinin aracı rolü vardır.

Hayırsever davranışlar ile kişilerin yaptıkları hayırsever davranışa ilişkin beklentileri arasında bir ilişki vardır ve bireyler hayırsever davranışta bulunduklarında bu davranışlarına ilişkin bir beklenti içine girerler ve yaptıkları

bağışın bir fark yaratmadığını hissettiklerinde, bağışta bulunmaya daha isteksizdirler (Bekkers ve Wiepking, 2011). Ancak sosyal adalet normuna yönelik bu kapsamda literatürde herhangi bir açıklama olmadığı görülmektedir.

H5: Sosyal Adalet ve hayırsever davranış arasında kişilerin duygularının aracı rolü vardır.

Hayırsever davranışlar ve duygular arasında mevcut ilişki ve yönü bilinmektedir. Mutlu insanlar, duygusal olarak başkalarına yardım etme konusunda daha yeteneklidirler ve hayırsever davranışlarda daha fazla bulunmaktadırlar (Wang ve Graddy, 2008). Ancak sosyal adalet normuna yönelik bu kapsamda literatürde herhangi bir açıklama olmadığı görülmektedir.

H6: Kaynak tehdidi ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide paraya verilen önemin düzenleyici bir rolü vardır.

Katılımcıların paraya karşı tutumlarını hayırsever davranışta bulunma bağlamında çalışan Jonas ve diğerleri (2013), çalışmalarında ölüm belirginliği ile paraya verilen önem kadar fazla ise katılımcıların o kadar az bağışta bulundukları bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak kaynak tehdidine yönelik bu kapsamda literatürde herhangi bir açıklama olmadığı görülmektedir.

H7: Sosyal Adalet ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide paraya verilen önemin düzenleyici bir rolü vardır.

Katılımcıların paraya karşı tutumlarını hayırsever davranışta bulunma bağlamında çalışan Jonas ve diğerleri (2013), çalışmalarında ölüm belirginliği ile paraya verilen önem kadar fazla ise katılımcıların o kadar az bağışta bulundukları bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak kaynak tehdidine yönelik bu kapsamda literatürde herhangi bir açıklama olmadığı görülmektedir.

H8: Kaynak tehdidi ve ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide kişinin mali durum algısının düzenleyici bir rolü vardır.

Gelir düzeyi, bireylerin hayırsever davranışta ve bağışta bulunma düzeyiyle pozitif bir ilişkiye sahiptir (Bekkers ve Schuyt, 2008; Bielefeld ve diğerleri, 2005). Bireylerin finansal kaynaklarına ilişkin algılarının da hayırsever davranış üzerinde önemli olduğu, gelir durumlarına yönelik algıları daha olumlu olan bireylerin daha cömert bağışçılar oldukları saptanmıştır. Bu bulgu ile paralel olarak kendilerini finansal kaynak olarak diğer birçok insandan daha iyi durumda olarak algılayanların yardım daha fazla hayırsever davranışta bulundukları, Bennett ve Kottasz (2000) tarafından yapılan çalışmada ulaşılan sonuçlar arasındadır.

H9: Sosyal Adalet ve ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide kişinin mali durum algısının düzenleyici bir rolü vardır.

Gelir düzeyi, bireylerin hayırsever davranışta ve bağışta bulunma düzeyiyle pozitif bir ilişkiye sahiptir (Bekkers ve Schuyt, 2008; Bielefeld ve diğerleri, 2005). Bireylerin finansal kaynaklarına ilişkin algılarının da hayırsever davranış üzerinde önemli olduğu, gelir durumlarına yönelik algıları daha olumlu olan bireylerin daha cömert bağışçılar oldukları saptanmıştır. Bu bulgu ile paralel olarak kendilerini finansal kaynak olarak diğer birçok insandan daha iyi durumda olarak algılayanların daha fazla hayırsever davranışta bulundukları, Bennett ve Kottasz (2000) tarafından yapılan çalışmada ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Çalışmanın temel bağımlı değişkeni; hayırsever davranış olarak belirlenmiştir. Çalışmadaki bağımsız değişkenleri ise, kaynak tehdidi (kaynak tehdidi var, kaynak tehdidi yok) ve sosyal adalet normu (var, yok) olarak belirlenmiştir.

4.1 Yöntem

4.1.1 Katılımcılar ve Araştırma Deseni

Araştırmaya, Bartın Üniversitesi ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde öğrenim gören 157 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın örnekleme kolayda örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır ve araştırma koşullarına seçkisiz olarak atanmışlardır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve katılım sağlamak isteyen katılımcılara ön bilgilendirme yapılarak araştırma ile ilgili online Araştırma Onam Formu sunulmuştur.

Araştırma deseni Tablo 4.1.'de ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Tablo 4.1. Araştırma deseni ve katılımcı sayıları

	Kaynak Tehdidi Var	Kaynak Tehdidi Yok
Sosyal Adalet Var	34	43
Sosyal Adalet Yok	43	37

4.1.2 Araçlar

4.1.2.1 Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu

Araştırmanın katılımcılarına araştırmanın başında, Online Form olarak oluşturulmuştur. Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu verilerek katılımcıların onayları alınmıştır. İlgili formda araştırmacının iletişim bilgileri, araştırmanın hangi kişilerce yürütüldüğü, araştırmanın amacı, araştırma süreci ve

çalışmanın hangi kısımlardan oluştuğu, çalışmanın nasıl sürdürüleceği ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Ayrıca katılımcılara formda katılım göstermek istemeyen bireylerin araştırmadan istedikleri zaman ayrılacakları bilgisi sunulmuştur. Bilgilendirme sonrasında katılımcılardan araştırmaya katılmaya gönüllü olduklarına dair sekmeyi işaretlemeleri istenmiştir (bk. Ek – 1).

4.1.2.2 Kelime Yazımı ve Kupon Kazanımı Bilgisi Metni

Katılımcılardan “K” sesi ile başlayan 10 adet kelime yazmaları istenmiştir. 10 adet kelime yazımı akabinde katılımcılar “100 TL” değerinde kupon kazandıkları bilgisini görsel ve işitsel olarak almışlardır (bk. Ek – 17).

4.1.2.3 Manipülasyon Öncesi Nötralizasyon Görevi

Araştırmanın başlangıcında manipülasyon öncesi katılımcıların mevcut durumlarını nötr hale getirmek için katılımcıların günlük hayatlarına dair bir paragrafı zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir ve akabinde zihinlerinde canlandırdıklarına dair onay sekmesini işaretlemeleri istenmiştir (bk. Ek – 2). Manipülasyon öncesi nötralizasyon göreni, katılımcıların duygudurumlarını nötrlemede ve herbir katılımcının duyguduruunu birbirleri ile yakın seviyeye getirmektedir (Göçmen ve Coşkun, 2019; Gültepe ve Coskun, 2016).

4.1.2.4 Anlık Duygudurum Bilgisi

Katılımcıların duygudurum nötralizasyonlarının kontrolüne yönelik olarak 5’li Likert tipi ölçek ile anlık duygudurumları ölçümlenmiştir (bk. Ek – 3)

4.1.2.5 Sosyal Adalet Manipülasyon Yönergesi

Sosyal Adalet manipülasyonu için katılımcılara adaletli dağılımın olduğu ve adaletli dağılımın olmadığı bir metin verilerek bu konudaki düşünce ve duyguları kısaca yazmalarına yönelik yönerge verilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan manipülasyon yönergeleri, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir (bk. Ek – 22).

4.1.2.6 Sosyal Adalet Manipülasyon Kontrol Anketi

Sosyal Adalet Normuna ilişkin manipülasyon sonrasında katılımcılara araştırmacı tarafından geliştirilen 4 sorudan oluşan bir kontrol anketi sunulmuştur (bk. Ek – 23).

4.1.2.7 Kaynak Tehdidi Manipülasyonu

Katılımcılara kaynak tehdidinin olduğu koşul dahilinde kaynaklarına yönelik tehdit durumuna ilişkin bir manipülasyon yönergesi sunulmuştur. Kaynak tehdidinin olmadığı koşuldaki katılımcılara da kaynak tehdidi olmamasına yönelik

yönerge sunulmuştur. Araştırmacı tarafından hazırlanan manipülasyon yönergeleri, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir (bk. Ek – 4).

4.1.2.8 Kaynak Tehdidi Manipülasyon Kontrol Anketi

Katılımcıların kaynakları ile ilgili ne kadar tehdit algıladıklarına yönelik bilgi sahibi olmak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 4 maddelik manipülasyon kontrolüne yönelik anket sunulmuştur (bk. Ek – 5).

4.1.2.9 Hayırsever Davranış Manipülasyonu

Katılımcılara hayırsever davranışta bulunacakları hedef yararlanıcıya yönelik manipülasyon bilgilendirme metni sunulmuştur. Araştırmacı tarafından hazırlanan Hayırsever Davranış Manipülasyon, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir (bk. Ek – 18).

4.1.2.10 Hayırsever Davranışta Bulunma Ölçümü

Katılımcıların hedef yararlanıcıya yönelik ne kadar hayırsever davranışta (bağış) bulunacağına yönelik araştırmacı tarafından oluşturulan ve 7 sorudan oluşan bir anket verilmiştir (bk. Ek – 19).

4.1.2.11 Aracı ve Düzenleyici Değişkenlere Yönelik Ölçüm

Katılımcılara duygularını, bilişsel esnekliklerini, belirsizliğe tahammülsüzlük durumlarını, mali durum algılarını ve paraya verdikleri önemi ölçmek için anket sunulmuştur. Kişinin mali durum algısı ve paraya verilen önem araştırmacı tarafından oluşturulacak anket formu ile ölçülmüştür. Durumluk Kaygı ölçümü için araştırmacı tarafından hazırlanan anket formundan, bilişsel esneklik ölçümü için Bilişsel Esneklik Envanteri'nden, belirsizliğe tahammülsüzlük ölçümü için Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden yararlanılmıştır (bk. Ek – 7, Ek – 11, Ek – 12, Ek – 13, Ek - 14).

Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12): 2 alt boyut ve 12 maddeden oluşan Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği; Carleton, Norton ve Asmundson (2007) tarafından geliştirilmiştir. Sarıçam, Erguvan, Akın ve Akça (2014) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri, .55 ile .87 arasında değişim göstermektedir. Cronbach alfa iç tutarlık katsayı ölçeğin bütünü için .88; ileriye yönelik kaygı alt boyutu için .84, engelleyici kaygı alt boyutu için .77 olarak saptanmıştır. Test-tekrar test korelasyon katsayısı .74 olarak bulunmuş; ayrıca ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının .42 ve .68 arasında sıralandığı görülmüştür.

Bilişsel Esneklik Envanteri: Sapmaz ve Doğan (2013) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan ölçek, Dennis ve Wal (2010) tarafından geliştirilmiştir. Bilişsel Esneklik Envanteri'nin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ölçeğin bütünü için .90, “alternatifler” alt boyutu için .90 ve “kontrol alt boyutu için .84 olarak bulunmuştur. Test tekrar test güvenirlik katsayısı ise ölçeğin bütünü için .75, “alternatifler” alt boyutu için .78 ve “kontrol alt boyutu için .73 olarak saptanmıştır.

4.1.2.12 Demografik Bilgi Formu

Katılımcılara demografik bilgilerini içeren Demografik Bilgi Formu sunulmuştur. Formun içerisinde, katılımcının yaşı, cinsiyeti, bölümü, sınıfı, sosyoekonomik durumu, kendi mali durumuna yönelik algısı, yaşanan yer ve yaşanan şehir bilgisi, daha önce bağış deneyimi olup olmadığı gibi sorular bulunmaktadır (bk. Ek – 15).

4.1.2.13 Araştırma Sonu Bilgilendirme Metni

Katılımcılar hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik olarak hayırsever davranışından ellerinde kalan miktar ile çekilişe katılabilecekleri bilgisini almışlar ve çekilişe katılmak isteyenler e-posta adreslerini ilgili kısma yazmışlardır. Son olarak araştırmaya katılımları için teşekkür edilmiştir (bk. Ek – 21).

4.2 İşlem

Çalışma Psytoolkit üzerinden online bir biçimde sınıf ortamında eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir ve araştırmaya gönüllü bir biçimde katılımı kabul eden ve koşullara seçkisiz atanan katılımcılara Psytoolkit uygulaması üzerinden araştırmanın linki iletilmiştir. Online oturumlar esnasında katılımcılara araştırma hakkında ön bilgilendirme yapıldıktan sonra Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu'nun okunması istenmiş ve araştırmaya katılmayı onaylama ile ilgili alanı işaretlemeleri istenmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılar k harfi ile ilgili kelime üretme görevini gerçekleştirdikten sonra ürettikleri kelimeler karşılığında 100 TL değerinde hediye çeki kazandıkları bilgisini almışlardır. Akabinde mevcut durumlarını nötralize etmek amacıyla, günlük hayata dair bir paragrafı okumaları ve zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir. Nötralizasyon görevinin tamamlanmasının ardından katılımcılar, seçkisiz bir biçimde atandıkları deney koşullarına göre sosyal adalet normu ile ilgili deney koşulu kapsamında sosyal adalete yönelik araştırmacı tarafından hazırlanan görsel ve işitsel uyarıcı içeren sunumu içeren manipülasyon yönergesini almışlardır. Ardından katılımcılar

sosyal adalet manipölasyon kontrol anketini doldurmuşlardır. Sonrasında kaynak tehdidine yönelik (kaynak tehdidi var / yok) manipölasyon yönergesinin olduğu kısma geçmişlerdir. Manipölasyon yönergesi araştırmacı tarafından hazırlanan görsel ve işitsel uyarıcılar ile destekli bir sunum içerecek şekilde Psytoolkit üzerinden verilmiştir. Ayrıca katılımcıların manipölasyon yönergelerine maruz kalma süresi, duygu ve düşüncelerini yazma süresini standardize etmek amacı ile ilgili program üzerinden süre belirlenmiştir. Manipölasyon yönergesi ardından katılımcılardan, kaynak tehdidine yönelik manipölasyon kontrol anketlerini doldurmaları istenmiştir. Akabinde katılımcılardan hayırsever davranış bilgilendirme metnini okumaları istenmiştir. Metin okuma görevi tamamlanmasının ardından hayırsever davranışta bulunma ölçümü yapılmıştır. Bu ölçümlerin ardından katılımcıların duyguları, beklentileri, bilişsel esneklikleri, belirsizliğe tahammülsüzlükleri, mali durum algıları ve paraya verdikleri öneme yönelik ölçümlerin alınmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri alınması sonrasında, kupon ile çekiliş hakkına katılıma yönelik bilgilendirme yapılmıştır. Ölçümlerin ve bilgilerin alınması sonrasında, katılımcılara kaynak tehdidi ve negatif sosyal adalet manipölasyonunun bırakabileceği etkiyi nötr hale getirebilmek için nötralizasyon metni tekrar sunularak zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir. Araştırma sonrası bilgilendirmelerinin yapılması akabinde katılımcılara katılımları için teşekkür edilmiştir.

4.3 Bulgular

Katılımcılardan elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 23 programı ile test edilmiştir ve elde edilen sonuçların 2x2 ANOVA varyans analizi kullanılarak analizleri yapılmıştır. Hayırsever davranış yordayabileceği düşünülen; duygular, paraya verilen önem ve belirsizliğe tahammülsüzlük, esneklik ve kişinin mali durum algısı değişkenlerine yönelik ölçümlerden elde edilen sonuçlar ise Aracılık analizleri için Hayes'in (2021) geliştirdiği SPSS eklentili "PROCESS 4.0" programı kullanılmıştır. İlk olarak katılımcıların uygulamada aldıkları puanlara dair tanımlayıcı istatistikler hesaplanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı bağıntı katsayılarıyla incelenmiştir. Kaynak tehdidi ve sosyal adalet ile hayırsever davranış arasındaki ilişkinin ne yönde yordadıklarını tespit etmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Kaynak tehdidi, sosyal adalet ve hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide mevcut olabileceği aracılık ve düzenleyicilik etkileri Hayes'in (2016) geliştirdiği; aracılık analizi için dördüncü

model; düzenleyicilik analizi için birinci model ile incelenmiştir. Aracılık ilişkisinin anlamlılığını test ederken 5000 yeniden örnekleme (bootstrapping) tekniği kullanılarak %95 güven aralıkları hesaplanmıştır. Değişkenlere yönelik tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2. Değişkenlere yönelik tanımlayıcı istatistikler

	<i>N</i>	<i>X_{ort}</i>	<i>SS</i>
Hayırsever davranış	157	66.50	31.91
Beklenti	157	6.20	2.37
Hayırsever Davranış İyi His	157	8.10	2.33
Duygu (Öfke)	157	3.59	1.27
Duygu (Mutluluk)	157	4.97	2.82
Duygu (Sakin)	157	6.42	2.99
Paraya Verilen Değer	157	7.09	2.19
Mali Durum Algısı	157	4.96	1.82

4.3.1 Manipülasyon Kontrolüne Yönelik Bulgular

Katılımcılar, seçkisiz atandıkları koşullar kapsamında, kendilerine verilen kaynak tehdidine yönelik manipülasyon yönergesini aldıktan ve bu konuda hissettiklerini yazdıktan sonra, kaynak tehdidini ne kadar algıladıklarına yönelik deneyimlerini 4 maddelik 11’li Likert tipi bir form ile değerlendirmişlerdir. Diğer yandan katılımcılar kendilerine verilen sosyal adalet normuna ilişkin yönergeyi aldıktan ve bu konuda ne hissettiklerini yazdıktan sonra, sosyal adaletle ilişkin 4 maddelik 11’li Likert tipi bir form ile değerlendirmişlerdir. Elde edilen veriler, ANOVA desenine uygun varyans analiziyle incelenmiştir. Bu analiz sonucunda, çalışmaya katılım sağlayan katılımcılarda kaynak tehdidi manipülasyonunun kavrandığına yönelik bulguya ulaşılmıştır, $F(1,153) = 20.12, p < .01, \eta_p^2 = .11$.

Yapılan detaylı analizler sonucunda ise; kaynak tehdidi algısının, kaynak tehdidinin olduğu koşulda ($X_{ort} = 6.74, SS = 2.56$), kaynak tehdidinin olmadığı koşula göre ($X_{ort} = 4.75, SS = 3.1$) daha fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer yandan, Sosyal Adalet Normu manipülasyonunun kavrandığına yönelik bulguya ulaşılmıştır, $F(1,153) = 1043.49, p < .01, \eta^2 = .52$. Yapılan detaylı analizler sonucunda ise; sosyal adalet algısının, sosyal adaletin olduğu koşulda ($X_{ort} = 6.75, SS = 3.24$), sosyal adaletin olmadığı koşula göre ($X_{ort} = 1.55, SS = 1.3$) daha fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

4.3.2 Hayırsever Davranışta Bulunmaya Yönelik Bulgular

Elde edilen veriler, 2 (kaynak tehdidi var / yok) X 2 (sosyal adalet: var / yok) ANOVA desenine uygun varyans analiziyle incelenmiştir. Bu analiz

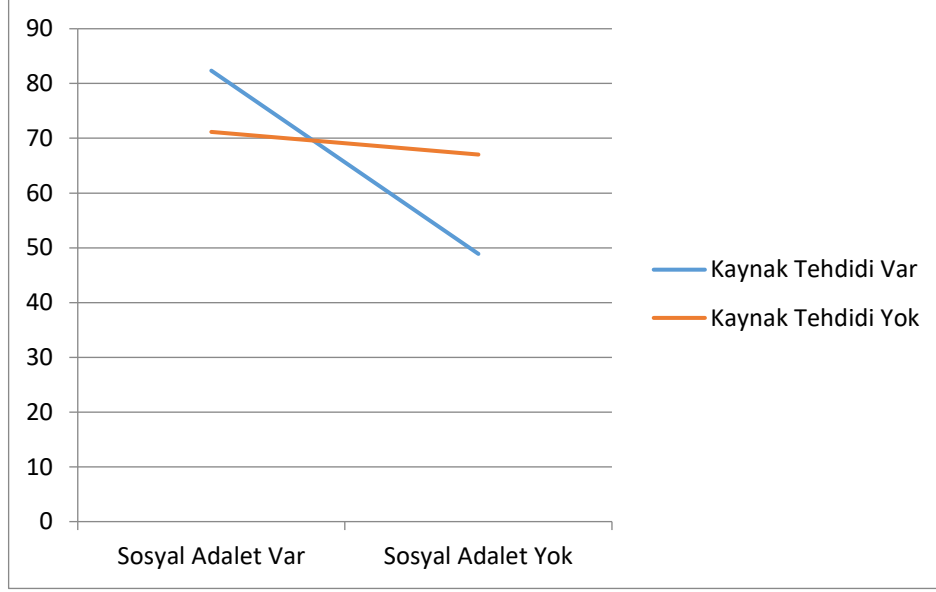
sonucunda, sosyal adalet normunun temel etkisi bağış yapma miktarı üzerinde etkisi anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır; $F(1, 153) = 15.44, p < .01, \eta_p^2 = .09$. Diğer yandan kaynak tehdidinin temel etkisi bağış yapma miktarı üzerinde etkisi anlamlı değildir; $F(1, 153) = .53, p = .47, \eta_p^2 = .003$. Ayrıca bağış yapma davranışı üzerinde kaynak tehdidi ve sosyal adalet normunun ortak etkisi mevcuttur, $F(1, 153) = 9.40, p = .003, \eta_p^2 = .06$. Elde edilen sonuçlar, Tablo 4.3.'te ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Tablo 4.3. Kaynak tehdidi ve sosyal adalet değişkenlerine göre katılımcıların hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik ANOVA sonuçları

Etki	s.d.	F	p	η_p^2
Kaynak Tehdidi	1,153	.53	.47	.003
Sosyal Adalet	1,153	15.44	.000	.09
Kaynak Tehdidi * Sosyal Adalet	1,153	9.40	.003	.06

Bu bulgunun ardından yapılan detaylı analizlere göre, sosyal adaletin olduğu koşuldaki katılımcılar ($X_{Ort} = 76.10, SS = 27.2$), sosyal adaletin olmadığı koşuldaki katılımcılara göre ($X_{Ort} = 57.27, SS = 33.52$) daha fazla hayırsever davranışta bulunmuşlardır. Kaynak tehdidi (var / yok) X sosyal adalet normu (var / yok) ortak etkisine bakıldığında; bu etkinin de hayırsever davranış üzerinde etkili olduğu gözlenmektedir ve sosyal adaletsizlik durumunda, kaynak tehdidi olmadığında kişiler daha fazla hayırsever davranış sergilerken, sosyal adaletsizlik koşulunda kaynak tehdidi ile karşılaşıldığında hayırsever davranışın azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu bulgular bağlamında hayırsever davranış üzerinde kaynak tehdidi ve sosyal adalet değişkenlerinin etkisini oluşturan değerler, Grafik 4.1'de gösterilmiştir.

Grafik 4.1. Gruplarda Kaynak Tehdidinin ve Sosyal Adaletin Bağış Yapma Miktarına Etkisi

4.3.3 Hayırsever Davranışa İlişkin Regresyon Analizi

Sosyal Adalet ve Kaynak Tehdidinin hayırsever davranış üzerindeki yordayıcı etkisini incelemek amacıyla doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi öncesi değişkenlerin ilişkisellikleri kapsamında korelasyon analizi yapılmıştır (bk. Tablo 4.4.).

Hayırsever davranışı yordayan değişkenler aşağıda sunulmuştur. Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu (multicollinearity) olup olmadığı ile ilgili yapılan analizde, değişkenler arasında yüksek bağlantı bulunmadığı ve (VIF) değerlerinin tamamının 3'ten küçük olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4. Değişkenlere ait korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Kaynak Tehdidi	1	-.096	-.088	.146	-.290**	.089	-.170*	.074	-.028	-.176*
2.Sosyal Adalet		1	.296**	-.213**	.285**	-.291**	.209**	-.014	.000	.254**
3.Hayırsever davranış			1	-.185*	.096	-.159*	.227**	-.154	-.067	.541**
4.Kızgınlık				1	-.280**	.601**	-.371**	-.006	-.026	-.123
5.Mutluluk					1	-.554**	.365**	.028	.025	.164*
6.Üzgünlük						1	-.448**	-.043	.035	-.061
7.Sakinlik							1	-.003	.096	.097
8.Paraya Verilen Değer								1	.057	-.101
9.Mali Durum Algısı									1	-.060
10.Beklenti										1

(* $p < .095$; ** $p < .01$. Cronbach α güvenilirlik katsayıları diyagonalde parantez içinde sunulmuştur.)

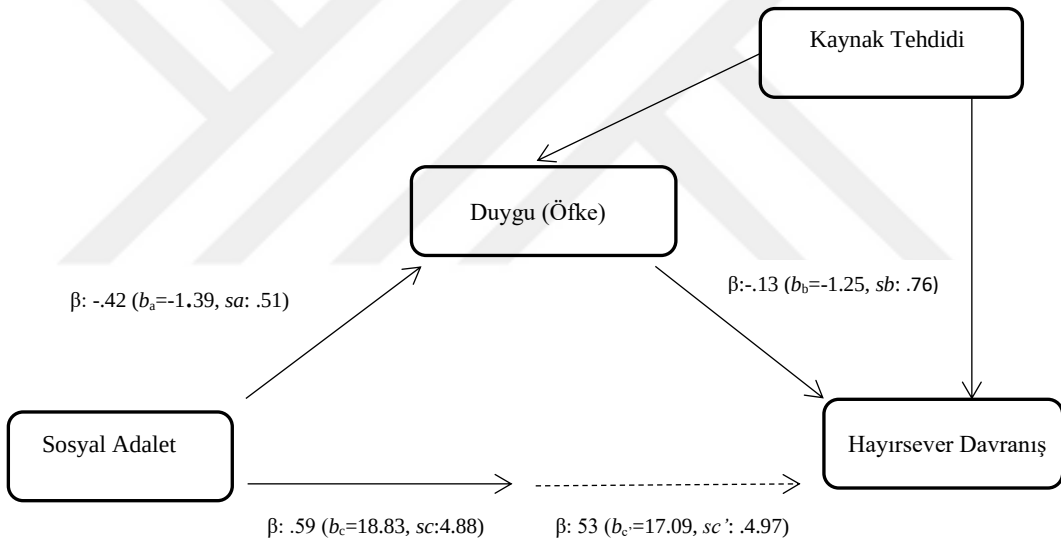
$sh = 4.39, t = 2.46, p = .01, LLCI = 2.1488, ULCI = 19.5038$. Bu kapsamda beklenti; kaynak tehdidi kontrol edildiğinde, sosyal adalet ve hayırsever davranışta bulunma arasında kısmi bir aracı değişkendir.

Tablo 4.6. Beklenti değişkeninin etki değerleri

Yordayıcı Değişken	Toplam Etki (c)	Doğrudan Etki (c')	Dolaylı Etki
Beklenti	18.83	10.76	7,64

Not. * $p < .05$; ** $p < .01$. Tablodaki değerler 5000 yeniden örnekleme (bootstrapping) yaklaşımıyla hesaplanan standardize olmayan regresyon katsayıları ve çarpıklığı düzeltilmiş %95 güven aralıklarıdır.

Sosyal adalet ve bağış yapma davranışında bulunma arasında öfke duygusunun aracı rolü incelenmiştir.

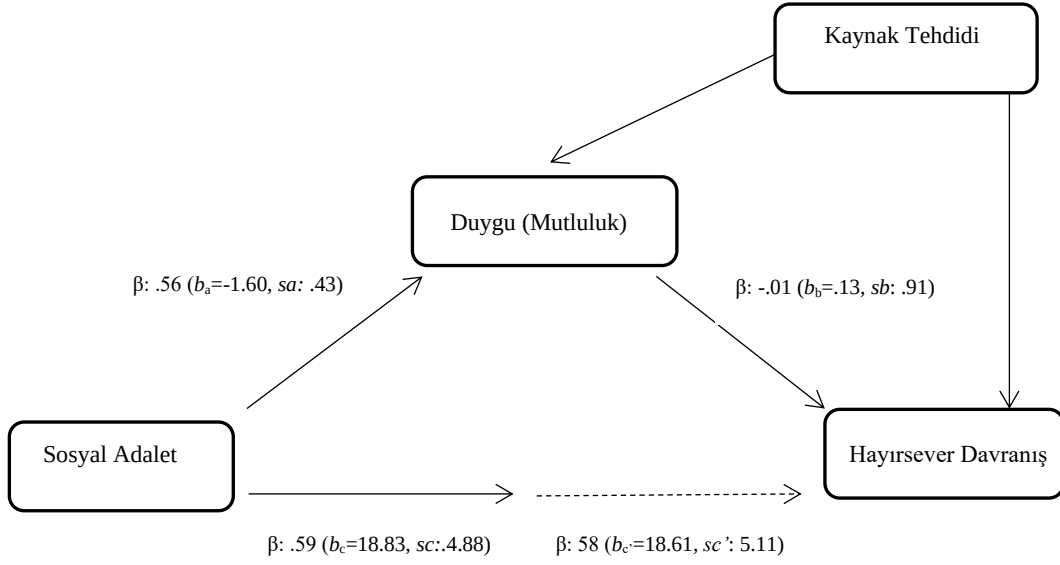

(β , standart katsayıları göstermektedir, parantez içinde standart olmayan katsayılar sunulmuştur.)

Şekil 4.2. Sosyal Adalet ve hayırsever davranışta bulunma arasında öfke duygusu aracılık gösteren model

Sosyal Adalet ve Hayırsever Davranışta bulunma arasında direkt etkinin anlamlı olduğu görülmektedir ($b = .53, sh = 17.09, p < .01$). Ancak öfke duygusunun hayırsever davranışlarda bulunma üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı görülmektedir ($b: -1.25, sh = .76, p = .102$).

Sosyal adalet ve bağış yapma davranışında bulunma arasında mutluluk duygusunun aracı rolü incelenmiştir.

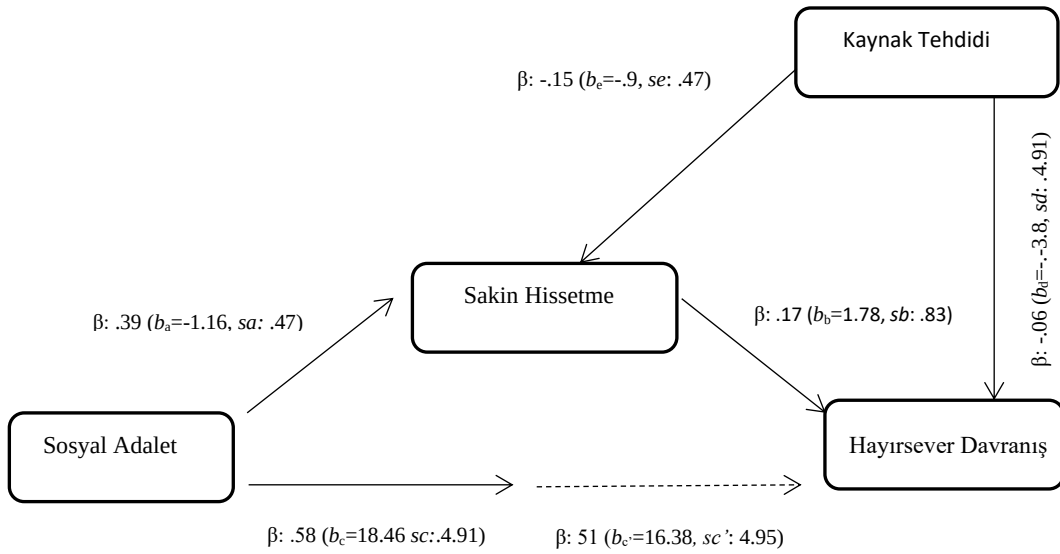

(β , standart katsayıları göstermektedir, parantez içinde standart olmayan katsayılar sunulmuştur.)

Şekil 4.3. Sosyal adalet ve hayırsever davranışta bulunma arasında mutluluk duygusu aracılık rolünü gösteren model

Sosyal Adalet ve hayırsever davranışta bulunma arasında direkt etkinin anlamlı olduğu görülmektedir ($b = 18.61$, $sh = 5.11$, $p < .01$). Ancak mutluluk duygusunun hayırsever davranışlarda bulunma üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı görülmektedir ($b = .13$, $sh = .91$, $p = .88$).

Sosyal adalet ve bağış yapma davranışında bulunma arasında sakin hissetmenin aracı rolü incelenmiştir.

(β , standart katsayıları göstermektedir, parantez içinde standart olmayan katsayılar sunulmuştur.)

Şekil 4.4. Sosyal Adalet ve hayırsever davranışta bulunma arasında sakin hissetmenin aracılık rolünü gösteren model

Yapılan aracı analiz sonuçlarına göre, sosyal adalet hayırsever davranışta bulunmayı anlamlı ölçüde ($\beta = .58$) yordamaktadır, $b = 18.46$, $sh = 4.91$, $t = 3.76$, $p < .01$, $LLCI = 8.7595$, $ULCI = 28.1660$. Sosyal Adalet, aracı değişken olan sakin hissetmeyi istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordamaktadır, $b = 1.16$, $sh = .47$, $t = 2.49$, $p = .01$, $LLCI = .2419$, $ULCI = 2.0895$. Ayrıca aracı değişken olan sakin hissetme, hayırsever davranışı yordamaktadır, $b = 1.78$, $sh = .83$, $t = 2.12$, $p = .03$, $LLCI = .1253$, $ULCI = 3.4321$. Sakin Hissetme modele dahil edildiğinde sosyal adaletin hayırsever davranışlar üzerindeki yordayıcı etkisi ($\beta = .51$) azalmaktadır, $b = 16.38$, $sh = 4.95$, $t = 3.30$, $p = .001$, $LLCI = 6.6028$, $ULCI = 26.1728$. Bu kapsamda sakin hissetme, kaynak tehdidi kontrol edildiğinde, sosyal adalet ve hayırsever davranışta bulunma arasında kısmi bir aracı değişkendir.

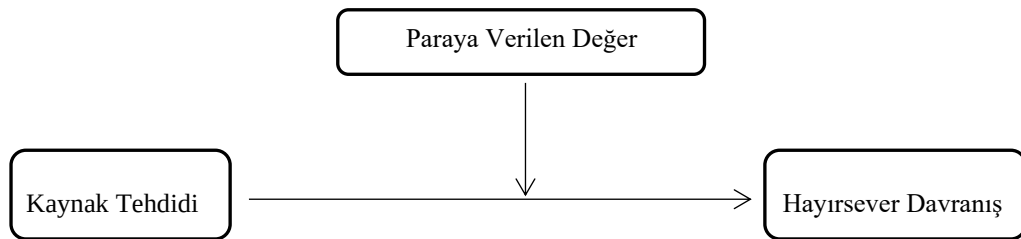
Tablo 4.7. Sakin hissetme değişkeninin etki değerleri

Yordayıcı Değişken	Toplam Etki (c)	Doğrudan Etki (c')	Dolaylı Etki
Sakin Hissetme	18.82	16.53	2.07

Not. * $p < .05$; ** $p < .01$. Tablodaki değerler 5000 yeniden örnekleme (bootstrapping) yaklaşımıyla hesaplanan standardize olmayan regresyon katsayıları ve çarpıklığı düzeltilmiş %95 güven aralıklarıdır.

4.3.5 Düzenleyicilik Analizleri

Çalışmanın hipotezlerini test etmek amacıyla düzenleyicilik analizi yapılmıştır. Düzenleyicilik analizinde Hayes (2016) tarafından geliştirilen PROCESS makrosu kullanılmıştır. Analizde bağımsız ve düzenleyici değişkenler modele dâhil edilerek bağımsız değişkenin, bağımlı değişkendeki etkisinin şiddetinin anlamlı bir şekilde artıp artmadığı görülebilmektedir. Bu kapsamda yapılan düzenleyicilik analizi sonuçları Tablo 4.8’de sunulmuştur. Sonuçlara göre kişilerin paraya verdikleri önemin kaynak tehdidi ile hayırsever davranışta bulunma ilişkisinde anlamlı bir düzenleyici rolü bulunmaktadır.

(Modelde, sosyal adalet değişkeni kontrol edilmiştir).

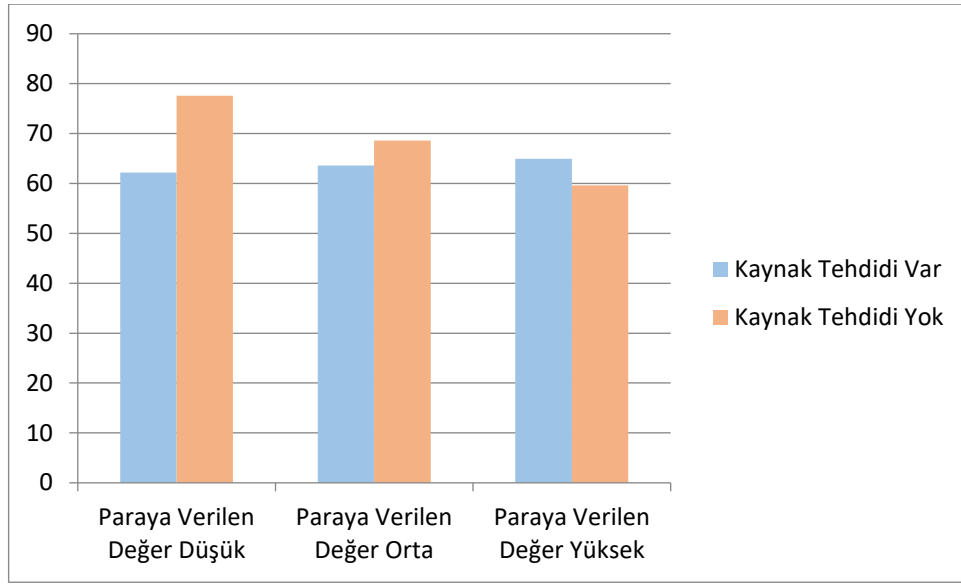
Şekil 4.5. Kaynak Tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında kişilerin paraya verdikleri önemin düzenleyici rolünü gösteren model

Tablo 4.8. Paraya verilen önem değişkeninin düzenleyici etki bulguları

	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>	<i>F</i>
Kaynak Tehdidi	-35.68	16.65	-2.14	.03	-68.58	-2.77	5.98
Paraya Verilen Önem	-3.99	1.43	-2.79	.01	-6.82	-1.16	
Kaynak Tehdidi * Paraya Verilen Önem	4.56	2.23	2.04	.04	.147	8.97	

Yapılan düzenleyici analiz sonuçlarına göre, model istatistiki olarak anlamlıdır, $F(4, 152) = 5.98$, $MSE = 903.27$, $p < .01$. Kişilerin hayırsever davranışta bulunmaları üzerinde kaynak tehdidinin etkisi anlamlıdır, $b = -35.68$, $se = 16.65$, $t = -2.14$, $p = .03$, $LLCI = -68.5859$, $ULCI = -2.7703$. Kişinin paraya verdiği önem hayırsever davranış üzerinde yordayıcıdır, $b = -3.99$, $se = 1.43$, $t = -2.79$, $p = .01$, $LLCI = -6.8265$, $ULCI = -1.1685$. Öte yandan, kaynak tehdidi ile kişinin paraya verdiği önem arasında etkileşimin yordama gücü anlamlıdır, $b = 4.56$, $se = 2.23$, $t = 2.04$, $p = .04$, $LLCI = .1470$, $ULCI = 8.9788$.

Düzenleyici etkinin yorumlanabilmesi için ilgili ilişkiye dair çizilen etki grafik incelendiğinde (bk. Şekil 4.2.), kişilerin paraya verdikleri önem düştüğünde kaynak tehdidi yaşamıyor olmalarının hayırsever davranışta bulunma üzerindeki etkisinin şiddetlendiği görülmektedir. Diğer yandan, kişilerin paraya verdikleri önem düşük olduğunda ve kaynak tehdidi yaşıyor olduklarında hayırsever davranışta bulunma düzeylerinin düştüğü görülmektedir. Paraya verilen önem değişkeni düzenleyici bir değişkendir. Katılımcıların paraya verdikleri değer yüksek olduğunda, kaynak tehdidinin hayırsever davranışlar üzerinde etkisi anlamlı değildir, $E = 9.95$, $se = 8.02$, $t = 1.23$, $p = .21$, $LLCI = -5.9120$, $ULCI = 25.8138$. Paraya verilen değer orta düzey olan katılımcılarda kaynak tehdidinin hayırsever davranışlarda bulunma üzerindeki etkisi anlamlı değildir, $E = -3.73$, $se = 4.84$, $t = -.77$, $p = .44$, $LLCI = -13.3042$, $ULCI = 5.8286$. Öte yandan, paraya düşük değer veren katılımcılarda kaynak tehdidinin hayırsever davranışlar üzerinde etkisi anlamlıdır, $E = -12.86$, $se = 6.78$, $t = -1.89$, $p = .05$, $LLCI = -26.2715$, $ULCI = -.5444$. Paraya düşük değer verildiğinde ve kaynak tehdidi olmadığında katılımcıların en fazla hayırsever davranışta bulundukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Grafik 4.2. Paraya verilen önemin kaynak tehdidi ve hayırsever davranış arasındaki ilişkide düzenleyici rolü

Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışlarda bulunma arasındaki ilişkide kişilerin mali durum algılarının düzenleyici rolüne yönelik yapılan analizde, kaynak tehdidi ile kişinin mali durum algıları arasında etkileşimin yordama gücü istatistiki olarak anlamlı değildir, $E = 4.06$, $se = 2.80$, $t = 1.45$, $p = .15$, $LLCI = -1.4736$, $ULCI = 9.60$. Sosyal adalet ve hayırsever davranışlarda bulunma arasındaki ilişkide kişilerin mali durum algılarının düzenleyici rolüne yönelik yapılan analizde, sosyal adalet ile kişinin mali durum algıları arasında etkileşimin yordama gücü istatistiki olarak anlamlı değildir, $E = 4.22$, $se = 2.67$, $t = 1.57$, $p = .11$, $LLCI = -1.0612$, $ULCI = 9.5210$. Sosyal adalet ve hayırsever davranışlarda bulunma arasındaki ilişkide kişilerin paraya verdikleri değer düzenleyici rolüne yönelik yapılan analizde, sosyal adalet ile paraya verdikleri değer arasında etkileşimin yordama gücü istatistiki olarak anlamlı değildir, $E = 1.03$, $se = 2.21$, $t = .46$, $p = .64$, $LLCI = -3.3492$, $ULCI = 5.4101$.

4.4 Tartışma

Çalışma kapsamında yapılan ikinci deneyde, sosyal adalet normu ve kaynak tehdidinin hayırsever davranış üzerindeki temel etkisi ve ortak etkisi incelenmiştir. Ayrıca ilgili değişkenler arası ilişkideki aracı ve düzenleyici mekanizmaların aydınlatılması amaçlanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen veriler incelendiğinde, sosyal adalet normunun temel etkisinin hayırsever davranışlar üzerinde anlamlı etkisi olduğu bulgusuna ulaşılarak; sosyal adaletin olduğu koşulda, sosyal adaletin olmadığı koşula göre bireylerin daha fazla hayırsever davranışta bulunduğu

saptanmıştır ve H2 hipotezi desteklenmektedir. Bu bulgu, literatürde sosyal adalet normu koşulunda, bireylerin bağış konusunda daha cömert olduğu açıklaması ile tutarlıdır (Jonas ve diğerleri, 2013). Odendahl (1990)'e göre; hayırsever davranışlar, sosyal adaletsizlik durumlarında ve yeterince adil olmayan vergi sistemleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Ayrıca sosyal adaletin olmasına dikkat eden bireylerin hayırsever davranışlarda bulunmaya daha eğilimli oldukları bulgusu da (Bekkers ve Wiepking, 2011) elde edilen bulgu ile desteklenmiştir. Çünkü Bekkers ve Wiepking'e (2011) göre, sosyal adalet ve adaletli dağıtım ile dünya daha iyi bir yer haline getirilebilir ve sosyal adalet yatkınlığı olan bireylerin hayırsever davranışlarının altında bu motivasyon yatmaktadır. Deutsch'a (1975) göre, sosyal adalet, doğal değerleri ve bireysel refahı ortaya çıkarmak için etkili sosyal iş birliğini teşvik eden de bir değerdir. Yani sosyal adaletin olmadığı bir durumda kişiler sosyal olarak iş birliği yapmayı tercih etmemektedirler ve çalışmada elde edilen sonuç da bu bulguyu destekler niteliktedir. Çalışmanın kaynak tehdidinin hayırsever davranışlar üzerinde temel etkisi olduğuna yönelik geliştirilen H1 hipotezinin desteklenmediği görülmektedir. Bireyler karşılaşılacakları kayba yönelik ihtimalleri değerlendirerek kaynaklarını geliştirmeye çabalamaktadır (Hobfoll, Freedy, Lane ve Geller, 1990) ve bireyler daha sonra oluşabilecek kayıplarını da önlemeye yönelik kaynaklarına yatırım yapmaktadırlar (Hobfoll, 1989). Bu kapsamda bulgular incelendiğinde; sosyal adaletsizlik kapsamında eşit dağıtım olmamasından kaynaklı olarak bireyler ellerinde var olan kaynaklarını hayırsever davranışa yönelik kullanmamış olabilecekleri varsayılabilir. Diğer yandan elde edilen bulgunun sosyal adaletle ilişkin manipülasyon metninde dağılıma yönelik adaletsizliğin katılımcılar tarafından daha fazla dikkat edilerek kaynak tehdidinin temel etkisinin elemine edildiği varsayılabilir. Hayırsever davranış üzerinde kaynak tehdidi ve sosyal adalet normunun ortak etkisi mevcuttur ve bu kapsamda, H3 hipotezi desteklenmektedir. Sosyal adaletsizlik koşulunda kaynak tehdidi ile karşılaşıldığında kişilerin hayırsever davranışlarda bulunmadıkları yani bağış yapma davranışının azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu bulgu, Kaynakların Korunması Kuramı'na (Hobfoll, 1989) göre kaynak kaybına yönelik tehdit ile karşılaşıldığında oluşan psikolojik stres ile karşı karşıya kaldıkları durumlarda kaynaklarına yönelik kayıplarını en aza indirmeye çalışmaktadırlar (Hobfoll, 1989) ve sosyal adaletin algılanmaması durumunda

kişilerin bağış yapma davranışları azaltmaktadır (Bekkers ve Wiepking, 2011) görüşleri ile paraleldir.

Sosyal adalet ile hayırsever davranışlarda bulunma arasındaki ilişkide, kişilerin bağışlarının faydasına yönelik beklentilerinin bu ilişkide aracı olduğu saptanmıştır. Yani kişilerin sosyal adalet algıladıklarında hayırsever davranışlarda bulunmasına giden yolda yaptıkları bağışların faydasının önemli olduğu görülmektedir ve H4 hipotezi desteklenmektedir. Bu bulgu da literatürde mevcut olan kişilerin bağışlarının bir fark yaratmadığını hissettiklerinde, bağışta bulunmaya daha isteksiz olmaları olarak tanımlanan bağışın etkili olması açıklamasını destekler niteliktedir (Bekkers ve Wiepking, 2011). Öte yandan hayırsever davranışlarda bulunma ile sosyal adalet arasında duyguların aracı rolü bulunmasına yönelik H5 hipotezi ele alındığında, öfke ve mutluluğun aracı rolü olmadığı ancak sakin hissetmenin bu ilişkide aracı bir rol oynadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Kişiler sosyal adalet algıladıklarında, hayırsever davranışta bulunurken sakin hissetmeleri bu ilişkide etkilidir. Literatürde olumlu duyguların yardım etme ve gönüllü olma davranışını arttırdığına yönelik birçok çalışma mevcuttur (Harris ve Huang 1973; Kazdin ve Bryan 1971) ve bu bulgu da literatürdeki ilgili açıklamaları destekler niteliktedir.

Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide kişilerin paraya verdikleri önemin düzenleyici etkisinin olduğu beklentisi (H6 hipotezi) desteklenmektedir. Kaynaklarına yönelik tehdit algılamayan bireylerin paraya verdikleri önem düşük olduğunda daha fazla hayırsever davranışta bulundukları sonucu elde edilmiştir. Öte yandan kaynaklarına yönelik tehdit algılamaları durumunda paraya verilen önemin düşük olmasının bireylerde hayırsever davranış azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, Jonas ve diğerleri (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada elde edilen, kişilerin paraya verdikleri önem ne kadar fazla ise katılımcıların o kadar az bağışta bulundukları bulgusu ve Hobfoll (1989)'un bireyler kaynaklarına yönelik tehdit hissedilmesi durumunda kaynaklarına yönelik kayıplarını en aza indirmeye çalışmaktadırlar açıklaması ile desteklenmektedir. Sosyal adalet ve hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide kişilerin paraya verdikleri önemin düzenleyici rolü olduğuna yönelik beklenti (H7 hipotezi) desteklenmemektedir. Diğer yandan; kaynak tehdidi, sosyal adalet ve hayırsever davranış arasındaki ilişkide kişilerin mali durum algılarının düzenleyici rolü olduğuna yönelik beklenti (H8 ve H9 hipotezi) desteklenmemiştir.

Beklentilerin aksine çıkan bu bulgulara özellikle kişilerin mali durum algılarına yönelik düzenleyici etkinin olmamasının kültürel etkenler ile ilgili olduğu düşünülebilir niteliktedir. Winterich ve Zhang (2014) tarafından yapılan çalışmada, hayırsever davranışlar üzerinde; kültürün, gelir seviyesinden ve mali durumlarla ilişkili değişkenlerden daha etkili olduğu ve güç mesafesinin yüksek olduğu, sosyal adaletsizliğin algılandığı kültürlerde hayırsever davranışların azaldığı bulgusu ile açıklanabilir niteliktedir. Hofstede Insights (2019) verileri kapsamında Türkiye yüksek güç mesafesinin olduğu bir ülkedir. Ayrıca bağış yapma davranışında bulunanlar kendilerini empatik ve özgeci olarak tanımlamakta ve bu durum bağış yapan bireylere dürüst bir birey olma hissi vererek bireylerin özsaygısını güçlendirmektedir (Bekkers ve Wiepking, 2011). Bu özelliklerden dolayı bireylerin, mali durum algılarını önemsemeksizin hayırsever davranışta bulunmanın kendilerine katkılarını değerlendirerek bağış yapma davranışlarını düzenledikleri düşünülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DENEY III

Normların hayırsever davranışta bulunma üzerinde daha önceki kısımlarda da bahsedildiği üzere etkisi olduğu bilinmektedir ancak hayırsever davranış ve sosyal sorumluluk normu arasındaki ilişkiyi düzenleyen ya da aracılık eden mekanizmalar konusunda aydınlatılması gereken konular mevcuttur. Bu bağlamda kaynak tehdidinin ve sosyal sorumluluk normunun düzeylerinin hayırsever davranışlar üzerindeki etkisi araştırılırken aynı zamanda bu etkide, paraya verilen önem, kişinin mali durum beklentisinin düzenleyici, duygular ve kişinin bağışa yönelik beklentisinin aracı rolü incelenecektir.

H1: Kaynaklar için tehdidin olmadığı koşuldaki katılımcılar daha fazla hayırsever davranış sergiler.

Kaynakların Korunması Kuramı'na göre, bireyin maddi kaynakları, parası, zamanı ya da bilgisi bireye sağladığı avantajlar nedeniyle değerli kaynaklardır ve diğer kaynakları elde etmek için bireylerin sahip olduğu enerjilerdir (Hobfoll, 1989; Hobfoll, 2001; Hobfoll ve Lilly, 1993). Kurama göre psikolojik stres; kaynak kaybına yönelik tehditle karşılaşılması, kaynakların kaybedilmesi ve kaynak kazanımına yönelik çaba sergilenmesine rağmen kaynak kazanımında başarısız olunmasından kaynaklanmaktadır (Hobfoll, 1989). Hayırsever davranışta bulunma ile kaynak kaybı tehdidi arasındaki ilişkinin bu bağlamda aydınlatılmasına ihtiyaç vardır.

H2: Sosyal Sorumluluk normunun olduğu koşuldaki katılımcılar, sosyal sorumluluk normunun olmadığı koşuldaki katılımcılara göre daha fazla hayırsever davranış sergiler.

Berkowitz ve Daniels (1964), yaptıkları çalışmalarında bireylerin kendileri ile ilişki içinde olan diğerlerine yardım etme davranışı sergileyeceklerine yönelik motivasyonlarının olduğunu ve bu yardımın da “sosyal sorumluluk normu” tarafından yönetildiğini savunmaktadır ve bireyler karşılık beklemeden yardım etmeye yönelik davranmaktadırlar. Ayrıca sosyal sorumluluk normu, karşılık vermesi mümkün olmayan bireylere herhangi bir karşılık beklemeden yardım etmeye motive etmektedir ve bu norma göre insanların, gelecekteki alacaklarını ya da vereceklerini düşünmeden yardıma ihtiyacı olan bireylere ya da kuruluşlara

yardım etmesi gerektiğine yönelik inanışları vardır (Berkowitz, 1972; Schwartz, 2000).

H3: Kaynaklar için tehdidin olmadığı ve sosyal sorumluluğun olduğu koşuldaki katılımcılar daha fazla hayırsever davranış sergiler.

H4: Kaynak tehdidi ve hayırsever davranış arasında kişilerin bağış davranışından kaynaklanan iyi olma halinin aracı rolü vardır.

Hayırsever davranışlar ve bağış yapma davranışından kaynaklanan pozitif duygular arasında ilişki olduğu bilinmektedir. Hayırsever davranışta bulunmak beynin ödül merkezini aktive etmektedir ve hayırsever davranışlar kapsamında vermek doğası gereği ödüllendiricidir ve bireylerde psikolojik olarak iyi olma hali ortaya çıkarmaktadır (Aharon ve arkadaşları, 2001; Harbaugh, Mayr ve Burghart, 2007; Vartanian ve Goel, 2004). Ancak sosyal sorumluluk ve hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide olumlu duyguların rolü ile ilgili herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

H5: Sosyal Sorumluluk ve Hayırsever Davranış arasında kişilerin beklentisinin aracı rolü vardır.

Hayırsever davranışlar ile kişilerin yaptıkları hayırsever davranışa ilişkin beklentileri arasında bir ilişki vardır ve bireyler hayırsever davranışta bulunduklarında bu davranışlarına ilişkin bir beklenti içine girerler ve yaptıkları bağışın bir fark yaratmadığını hissettiklerinde, bağışta bulunmaya daha isteksizdirler (Bekkers ve Wiepking, 2011). Ancak sosyal sorumluluk normuna yönelik bu kapsamda literatürde herhangi bir açıklama olmadığı görülmektedir.

H6: Kaynak tehdidi ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide paraya verilen önemin düzenleyici bir rolü vardır.

Katılımcıların paraya karşı tutumlarını hayırsever davranışta bulunma bağlamında çalışan Jonas ve diğerleri (2013), çalışmalarında ölüm belirginliği ile paraya verilen önem kadar fazla ise katılımcıların o kadar az bağışta bulundukları bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak kaynak tehdidine yönelik bu kapsamda literatürde herhangi bir açıklama olmadığı görülmektedir.

H7: Sosyal Sorumluluk ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide paraya verilen önemin düzenleyici bir rolü vardır.

Katılımcıların paraya karşı tutumlarını hayırsever davranışta bulunma bağlamında çalışan Jonas ve diğerleri (2013), çalışmalarında ölüm belirginliği ile paraya verilen önem kadar fazla ise katılımcıların o kadar az bağışta bulundukları

bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak kaynak tehdidine yönelik bu kapsamda literatürde herhangi bir açıklama olmadığı görölmektedir.

H8: Kaynak tehdidi ve ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide kişinin mali durum algısının düzenleyici bir rolü vardır.

Gelir düzeyi, bireylerin hayırsever davranışta ve bağışta bulunma düzeyiyle pozitif bir ilişkiye sahiptir (Bekkers ve Schuyt, 2008; Bielefeld ve diğeri, 2005). Bireylerin finansal kaynaklarına ilişkin algılarının da hayırsever davranış üzerinde önemli olduğu, gelir durumlarına yönelik algıları daha olumlu olan bireylerin daha cömert bağışçılar oldukları saptanmıştır. Bu bulgu ile paralel olarak kendilerini finansal kaynak olarak diğeri birçok insandan daha iyi durumda olarak algılayanların yardım daha fazla hayırsever davranışta bulundukları, Bennett ve Kottasz (2000) tarafından yapılan çalışmada ulaşılan sonuçlar arasındadır.

H9: Sosyal Sorumluluk ve ile hayırsever davranış arasındaki ilişkide kişinin mali durum algısının düzenleyici bir rolü vardır.

Gelir düzeyi, bireylerin hayırsever davranışta ve bağışta bulunma düzeyiyle pozitif bir ilişkiye sahiptir (Bekkers ve Schuyt, 2008; Bielefeld ve diğeri, 2005). Bireylerin finansal kaynaklarına ilişkin algılarının da hayırsever davranış üzerinde önemli olduğu, gelir durumlarına yönelik algıları daha olumlu olan bireylerin daha cömert bağışçılar oldukları saptanmıştır. Bu bulgu ile paralel olarak kendilerini finansal kaynak olarak diğeri birçok insandan daha iyi durumda olarak algılayanların daha fazla hayırsever davranışta bulundukları, Bennett ve Kottasz (2000) tarafından yapılan çalışmada ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Çalışmanın temel bağımlı değişkeni; hayırsever davranış olarak belirlenmiştir. Çalışmadaki bağımsız değişkenleri ise, kaynak tehdidi (kaynak tehdidi var, kaynak tehdidi yok) ve sosyal sorumluluk (var, yok) olarak belirlenmiştir.

5.1 Yöntem

5.1.1 Katılımcılar ve Araştırma Deseni

Araştırmaya, Bartın Üniversitesi ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde öğrenim gören 128 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın örnekleme kolayda örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır ve araştırma koşullarına seçkisiz olarak atanmışlardır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve katılım sağlamak isteyen katılımcılara ön bilgilendirme yapılarak araştırma ile ilgili online Araştırma Onam Formu sunulmuştur.

Araştırma deseni Tablo 5.1.'de ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Tablo 5.1. Araştırma deseni ve katılımcı sayıları

	Kaynak Tehdidi Var	Kaynak Tehdidi Yok
Sosyal Sorumluluk Var	30	33
Sosyal Sorumluluk Yok	33	32

5.1.2 Araçlar

5.1.2.1 Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu

Araştırmanın katılımcılarına araştırmanın başında, Online Form olarak oluşturulmuştur. Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu verilerek katılımcıların onayları alınmıştır. İlgili formda araştırmacının iletişim bilgileri, araştırmanın hangi kişilerce yürütüldüğü, araştırmanın amacı, araştırma süreci ve çalışmanın hangi kısımlardan oluştuğu, çalışmanın nasıl sürdürüleceği ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Ayrıca katılımcılara formda katılım göstermek istemeyen bireylerin araştırmadan istedikleri zaman ayrılacakları bilgisi sunulmuştur. Bilgilendirme sonrasında katılımcılardan araştırmaya katılmaya gönüllü olduklarına dair sekmeyi işaretlemeleri istenmiştir (bk. Ek – 1).

5.1.2.2 Kelime Yazımı ve Kupon Kazanımı Bilgisi Metni

Katılımcılardan “K” sesi ile başlayan 10 adet kelime yazmaları istenmiştir. 10 adet kelime yazımı akabinde katılımcılar “100 TL” değerinde kupon kazandıkları bilgisini görsel ve işitsel olarak almışlardır (bk. Ek – 17).

5.1.2.3 Manipülasyon Öncesi Nötralizasyon Görevi

Araştırmanın başlangıcında manipülasyon öncesi katılımcıların mevcut durumlarını nötr hale getirmek için katılımcıların günlük hayatlarına dair bir paragrafı zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir ve akabinde zihinlerinde canlandırdıklarına dair onay sekmesini işaretlemeleri istenmiştir (bk. Ek – 2). Manipülasyon öncesi nötralizasyon göreni, katılımcıların duygudurumlarını nötrlemede ve her bir katılımcının duygudurumunu birbirleri ile yakın seviyeye getirmektedir (Göçmen ve Coşkun, 2019; Gültepe ve Coskun, 2016).

5.1.2.4 Anlık Duygudurum Bilgisi

Katılımcıların duygudurum nötralizasyonlarının kontrolüne yönelik olarak 5’li Likert tipi ölçek ile anlık duygudurumları ölçümlenmiştir (bk. Ek – 3)

5.1.2.5 Sosyal Sorumluluk Manipölasyon Yönergesi

Sosyal Sorumluluk manipölasyonu düzenlenerek katılımcılara sunulmuştur. Araştırmacı tarafından hazırlanan manipölasyon yönergeleri, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir (bk. Ek – 24).

5.1.2.6 Sosyal Sorumluluk Manipölasyon Kontrol Anketi

Sosyal Sorumluluk Normuna ilişkin manipölasyon sonrasında katılımcılara araştırmacı tarafından geliştirilen 3 sorudan oluşan bir kontrol anketi sunulmuştur. (bk. Ek – 25).

5.1.2.7 Kaynak Tehdidi Manipölasyonu

Katılımcılara kaynak tehdidinin olduğu koşul dahilinde kaynaklarına yönelik tehdit durumuna ilişkin bir manipölasyon yönergesi sunulmuştur. Kaynak tehdidinin olmadığı koşuldaki katılımcılara da kaynak tehdidi olmamasına yönelik yönerge sunulmuştur. Araştırmacı tarafından hazırlanan manipölasyon yönergeleri, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir (bk. Ek – 4).

5.1.2.8 Kaynak Tehdidi Manipölasyon Kontrol Anketi

Katılımcıların kaynakları ile ilgili ne kadar tehdit algıladıklarına yönelik bilgi sahibi olmak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 4 maddelik manipölasyon kontrolüne yönelik anket sunulmuştur (bk. Ek – 5).

5.1.2.9 Hayırsever Davranış Manipölasyonu

Katılımcılara hayırsever davranışta bulunacakları hedef yararlanıcıya yönelik manipölasyon bilgilendirme metni sunulmuştur. Araştırmacı tarafından hazırlanan Hayırsever Davranış Manipölasyonu, görsel ve işitsel uyarıcılar ile desteklenmiştir (bk. Ek – 18).

5.1.2.10 Hayırsever Davranışta Bulunma Ölçümü

Katılımcıların hedef yararlanıcıya yönelik ne kadar hayırsever davranışta (bağış) bulunacağına yönelik araştırmacı tarafından oluşturulan ve 7 sorudan oluşan bir anket verilmiştir (bk. Ek –19).

5.1.2.11 Aracı ve Düzenleyici Değişkenlere Yönelik Ölçüm

Katılımcılara duygularını, bağışlarına yönelik beklentilerini, bilişsel esnekliklerini, belirsizliğe tahammülsüzlük durumlarını, mali durum algılarını ve paraya verdikleri önemi ölçmek için anket sunulmuştur. Kişinin mali durum algısı ve paraya verilen önem araştırmacı tarafından oluşturulacak anket formu ile ölçülmüştür. Durumluk Kaygı ölçümü için araştırmacı tarafından hazırlanan anket formundan, bilişsel esneklik ölçümü için Bilişsel Esneklik Envanteri'nden,

belirsizliğe tahammülsüzlük ölçümü için Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden yararlanılmıştır (bk. Ek – 7, Ek – 11, Ek – 12, Ek – 13, Ek - 14).

Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12): 2 alt boyut ve 12 maddeden oluşan Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği; Carleton, Norton ve Asmundson (2007) tarafından geliştirilmiştir. Sarıçam, Erguvan, Akın ve Akça (2014) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri, .55 ile .87 arasında değişim göstermektedir. Cronbach alfa iç tutarlık katsayı ölçeğin bütünü için .88; ileriye yönelik kaygı alt boyutu için .84, engelleyici kaygı alt boyutu için .77 olarak saptanmıştır. Test-tekrar test korelasyon katsayısı .74 olarak bulunmuş; ayrıca ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının .42 ve .68 arasında sıralandığı görülmüştür.

Bilişsel Esneklik Envanteri: Sapmaz ve Doğan (2013) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan ölçek, Dennis ve Wal (2010) tarafından geliştirilmiştir. Bilişsel Esneklik Envanteri' nin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ölçeğin bütünü için .90, “alternatifler” alt boyutu için .90 ve “kontrol alt boyutu için .84 olarak bulunmuştur. Test tekrar test güvenirlik katsayısı ise ölçeğin bütünü için .75, “alternatifler” alt boyutu için .78 ve “kontrol alt boyutu için .73 olarak saptanmıştır.

5.1.2.12 Demografik Bilgi Formu

Katılımcılara demografik bilgilerini içeren Demografik Bilgi Formu sunulmuştur. Formun içerisinde, katılımcının yaşı, cinsiyeti, bölümü, sınıfı, sosyoekonomik durumu, kendi mali durumuna yönelik algısı, yaşanan yer ve yaşanan şehir bilgisi, daha önce bağış deneyimi olup olmadığı gibi sorular bulunmaktadır (bk. Ek – 15).

5.1.2.13 Araştırma Sonu Bilgilendirme Metni

Katılımcılar hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik olarak hayırsever davranışından ellerinde kalan miktar ile çekilişe katılabilecekleri bilgisini almışlar ve çekilişe katılmak isteyenler e-posta adreslerini ilgili kısma yazmışlardır. Son olarak araştırmaya katılımları için teşekkür edilmiştir (bk. Ek – 21).

5.2 İşlem

Çalışma Psytoolkit üzerinden online bir biçimde gerçekleştirilmiştir ve araştırmaya gönüllü bir biçimde katılımı kabul eden ve koşullara seçkisiz atanan katılımcılara Psytoolkit uygulaması üzerinden araştırmanın linki iletilmiştir. Online oturumlar esnasında katılımcılara araştırma hakkında ön bilgilendirme yapıldıktan

sonra Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu'nun okunması istenmiş ve araştırmaya katılmayı onaylama ile ilgili alanı işaretlemeleri istenmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılar k harfi ile ilgili kelime üretme görevini gerçekleştirdikten sonra ürettikleri kelimeler karşılığında 100 TL değerinde hediye çeki kazandıkları bilgisini almışlardır. Akabinde mevcut durumlarını nötralize etmek amacıyla, günlük hayata dair bir paragrafı okumaları ve zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir. Nötralizasyon görevinin tamamlanmasının ardından katılımcılar, seçkisiz bir biçimde atandıkları deney koşullarına göre sosyal adalet normu ile ilgili deney koşulu kapsamında sosyal sorumluluğa yönelik araştırmacı tarafından hazırlanan görsel ve işitsel uyarıcı içeren sunumu içeren manipülasyon yönergesini almışlardır. Ardından katılımcılar sosyal sorumluluk manipülasyon kontrol anketini doldurmuşlardır. Sonrasında kaynak tehdidine yönelik (kaynak tehdidi var / yok) manipülasyon yönergesinin olduğu kısma geçmişlerdir. Manipülasyon yönergesi araştırmacı tarafından hazırlanan görsel ve işitsel uyarıcılar ile destekli bir sunum içerecek şekilde Psytoolkit üzerinden verilmiştir. Ayrıca katılımcıların manipülasyon yönergelerine maruz kalma süresi, duygu ve düşüncelerini yazma süresini standardize etmek amacı ile ilgili program üzerinden süre belirlenmiştir. Manipülasyon yönergesi ardından katılımcılardan, kaynak tehdidine yönelik manipülasyon kontrol anketlerini doldurmaları istenmiştir. Akabinde katılımcılara hayırsever davranış bilgilendirme metnini sunularak okumaları istenmiştir. Metin okuma görevi tamamlanmasının ardından hayırsever davranışta bulunma ölçümü yapılmıştır. Bu ölçümlerin ardından katılımcıların duyguları, beklentileri, bilişsel esneklikleri, belirsizliğe tahammülsüzlükleri, mali durum algıları ve paraya verdikleri öneme yönelik ölçümlerin alınmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri alınması sonrasında, kupon ile çekiliş hakkına katılım ve bilgilendirme yapılmıştır. Ölçümlerin ve bilgilerin alınması sonrasında, katılımcılara kaynak tehdidi ve negatif sosyal adalet manipülasyonunun bırakabileceği etkiyi nötr hale getirebilmek için nötralizasyon metni tekrar sunularak zihinlerinde canlandırmaları istenmiştir. Akabinde katılımcılara katılımları için teşekkür edilmiştir.

5.3 Bulgular

Katılımcılardan elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 23 programı ile test edilmiştir ve elde edilen sonuçların 2x2 ANOVA varyans analizi kullanılarak analizleri yapılmıştır. Hayırsever davranışı yordayabileceği düşünülen, durumluk

kaygısı, paraya verilen önem ve belirsizliğe tahammülsüzlük, esneklik ve kişinin mali durum algısı değişkenlerine yönelik ölçümlerden elde edilen sonuçlar ise Aracılık analizleri için Hayes'in (2021) geliştirdiği SPSS eklentili "PROCESS 4.0" programı kullanılmıştır. İlk olarak katılımcıların uygulamada aldıkları puanlara dair tanımlayıcı istatistikler hesaplanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı bağıntı katsayılarıyla incelenmiştir. Kaynak tehdidi ve duygudurum ile hayırsever davranış arasındaki ilişkinin ne yönde yordadıklarını tespit etmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Kaynak tehdidi, duygudurum ve hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide mevcut olabileceği aracılık ve düzenleyicilik etkileri Hayes'in (2016) geliştirdiği; aracılık analizi için dördüncü model, düzenleyicilik analizi için birinci model ile incelenmiştir. Aracılık ilişkisinin anlamlılığını test ederken 5000 yeniden örnekleme (bootstrapping) tekniği kullanılarak %95 güven aralıkları hesaplanmıştır. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 5.2'de sunulmuştur.

Tablo 5.2. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler

	<i>N</i>	<i>X_{ort}</i>	<i>SS</i>
Hayırsever davranış	128	76.17	29.16
Beklenti	128	6.74	2.46
Hayırsever Davranış İyi His	128	8.38	2.33
Duygu (Öfke)	128	3.00	1.69
Duygu (Mutluluk)	128	4.95	2.82
Duygu (Sakin)	128	6.17	2.82
Paraya Verilen Değer	128	7.19	2.20
Mali Durum Algısı	128	4.79	2.03

5.3.1 Manipülasyon Kontrolüne Yönelik Bulgular

Katılımcılar, seçkisiz atandıkları koşullar kapsamında, kendilerine verilen kaynak tehdidine yönelik manipülasyon yönergesini aldıktan ve bu konuda hissettiklerini yazdıktan sonra, kaynak tehdidini ne kadar algıladıklarına yönelik deneyimlerini 4 maddelik 11'li Likert tipi bir form ile değerlendirmişlerdir. Diğer yandan katılımcılar kendilerine verilen sosyal sorumluluk normuna ilişkin yönergeyi aldıktan ve bu konuda ne hissettiklerini yazdıktan sonra, sosyal sorumluluğa ilişkin 3 maddelik 11'li Likert tipi bir form ile değerlendirmişlerdir. Elde edilen veriler, ANOVA desenine uygun varyans analiziyle incelenmiştir. Bu analiz sonucunda, çalışmaya katılım sağlayan katılımcılarda kaynak tehdidi manipülasyonunun kavrandığına yönelik bulguya ulaşılmıştır, $F(1, 124) = 15.84$, $p < .01$, $\eta_p^2 = .11$. Yapılan detaylı analizler sonucunda kaynak tehdidinin olduğu

koşuldaki katılımcıların ($X_{ort} = 7.10$, $SS = 2.99$), kaynak tehdidinin olmadığı koşuldaki katılımcılara ($X_{ort} = 5.03$, $SS = 2.93$) göre daha fazla kaynak tehdidi hissettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer yandan, çalışmaya katılım sağlayan katılımcılarda sosyal sorumluluk manipülasyonunun kavrandığına yönelik bulguya ulaşılmıştır, $F(1, 124) = 21.01$, $p < .01$, $\eta_p^2 = .15$. Yapılan detaylı analizler sonucunda sosyal sorumluluğun olduğu koşuldaki katılımcıların ($X_{ort} = 8.39$, $SS = 2.27$), sosyal sorumluluğun olmadığı koşuldaki katılımcılara ($X_{ort} = 6.47$, $SS = 2.45$) göre daha fazla sosyal sorumluluk hissettikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

5.3.2 Hayırsever Davranışta Bulunmaya Yönelik Bulgular

Elde edilen veriler, 2 (kaynak tehdidi var / yok) X 2 (sosyal sorumluluk: var / yok) ANOVA desenine uygun varyans analiziyle incelenmiştir. Bu analiz sonucunda, kaynak tehdidi temel etkisi bağış yapma miktarı üzerinde etkisi anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır, $F(1, 124) = 8.75$, $p < .01$, $\eta_p^2 = .07$. Diğer yandan sosyal sorumluluğun temel etkisi bağış yapma miktarı üzerinde etkisi anlamlıdır, $F(1, 124) = 4.18$, $p = .04$, $\eta_p^2 = .03$. Bağış yapma davranışı üzerinde kaynak tehdidi ve sosyal sorumluluğun ortak etkisinin anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. $F(1, 124) = 3.07$, $p = .08$, $\eta_p^2 = .04$. Sonuçlar Tablo 5.3.'te sunulmuştur.

Sosyal sorumluluğun olduğu koşuldaki katılımcılar ($X_{ort} = 81.42$, $SS = 26.93$), sosyal sorumluluğun olmadığı koşudaki ($X_{ort} = 71.07$, $SS = 30.52$) katılımcılara oranla daha fazla bağış yapma davranışında bulunmuşlardır. Diğer yandan kaynak tehdidinin olmadığı koşuldaki katılımcılar ($X_{ort} = 83.53$, $SS = 24.20$), kaynak tehdidinin olduğu koşuldaki katılımcılardan ($X_{ort} = 68.57$, $SS = 31.97$) daha fazla bağış yapma davranışında bulunmuşlardır.

Tablo 5.3. Kaynak tehdidi ve sosyal sorumluluk değişkenlerine göre katılımcıların hayırsever davranışta bulunmalarına yönelik ANOVA sonuçları

Etki	s.d.	F	p	η_p^2
Kaynak Tehdidi	1,124	8.75	.004	.07
Sosyal Sorumluluk	1,124	4.18	.04	.03
Kaynak Tehdidi * Sosyal Sorumluluk	1,124	3.07	.08	.04

5.3.3 Hayırsever Davranışa İlişkin Regresyon Analizi

Hayırsever davranışta bulunmaya yönelik hayırsever davranışını yordayacağı düşünülen değişkenler arasındaki ilişkiyi saptayabilmek açısından regresyon analizleri öncesinde korelasyon analizi yapılmıştır (bk. Tablo 5.4).

Tablo 5.4. Değişkenlere ait korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7
1.Kaynak Tehdidi	1	-.032	-.258**	.133	-.071	.122	-.209*
2.Sosyal Sorumluluk		1	.178*	.019	.091	.097	.107
3.Hayırsever davranış			1	-.305**	.105	.251**	.293**
4.Paraya Verilen Değer				1	-.114	-.082	-.140
5.Mali Durum Algısı					1	-.025	.055
6.Beklenti						1	.445**
7.İyi Olma Hali							1

(*p < .095; **p < .01. Cronbach α güvenirlik katsayıları diyagonalde parantez içinde sunulmuştur.)

Sosyal sorumluluk ve kaynak tehdidinin hayırsever davranış üzerindeki yordayıcı etkisini incelemek amacıyla doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi öncesi değişkenlerin ilişkisellikleri kapsamında korelasyon analizi yapılmıştır. Hayırsever davranış yordayıcı değişkenler ve hayırsever davranış arasında anlamlı yordayıcılık ilişkisi mevcuttur Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu (multicollinearity) olup olmadığı ile ilgili yapılan analizde, değişkenler arasında yüksek bağlantı bulunmadığı ve (VIF) değerlerinin tamamının 3'ten küçük olduğu görülmektedir.

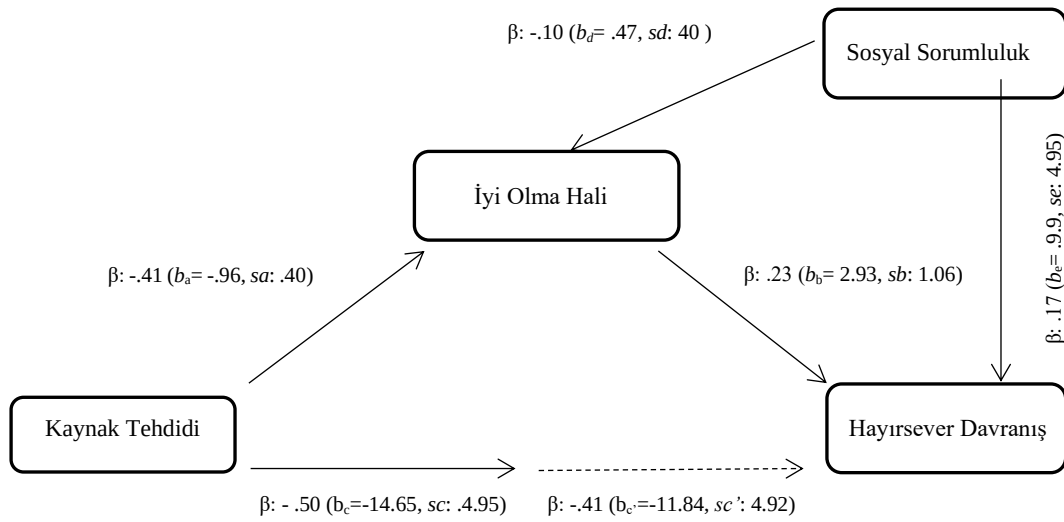
Hayırsever davranış tahmin etmeye yönelik yapılan doğrusal regresyon sonucunda, kaynak tehdidinin ve sosyal sorumluluğun hayırsever davranış yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 5.5. Kaynak tehdidi, sosyal sorumluluk ve hayırsever davranış regresyon ilişkisi

	<i>b</i>	<i>SH</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Kaynak Tehdidi	-14.65	4.95	-.25	-2.96	.004
Sosyal Sorumluluk	9.89	4.5	.17	2.00	.04

5.3.4 Aracılık Analizleri

Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında hayırsever davranıştan kaynaklanan iyi olma halinin aracı rolü incelenmiştir.

(β , standart katsayıları göstermektedir, parantez içinde standart olmayan katsayılar sunulmuştur.)

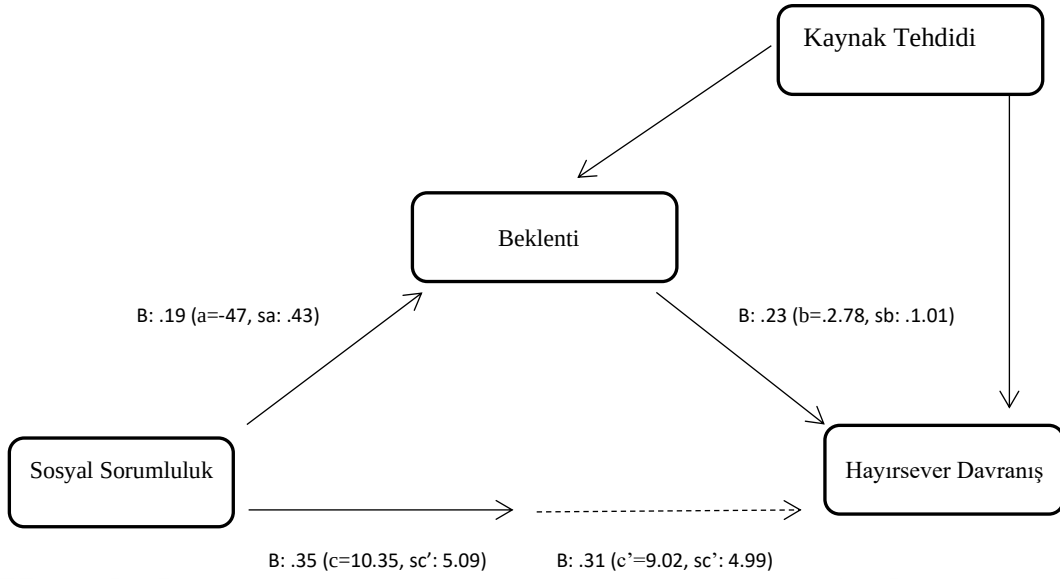
Şekil 5.1. Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında hayırsever davranışta bulunmanın kişiye iyi hissettirmesi aracılık rolünü gösteren model

Yapılan aracı analiz sonuçlarına göre, kaynak tehdidi, hayırsever davranışta bulunmayı anlamlı ölçüde ($\beta = -.50$) yordamaktadır, $b = -14.65$, $sh = 4.94$, $t = -2.96$, $p < .01$, $LLCI = -24.4443$, $ULCI = -4.8667$. Kaynak tehdidi, aracı değişken olan hayırsever davranıştan kaynaklanan iyi olma halini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordamaktadır, $b = -.96$, $sh = .40$, $t = -2.36$, $p = .01$, $LLCI = -1.7734581$, $ULCI = -.1578$. Ayrıca aracı değişken olan hayırsever davranıştan kaynaklanan iyi olma hali, hayırsever davranışı yordamaktadır, $b = 2.93$, $sh = 1.06$, $t = 2.74$, $p < .01$, $LLCI = .8206$, $ULCI = 5.0428$. Hayırsever davranışın kişide ortaya çıkardığı iyi olma hali modele dâhil edildiğinde kaynak tehdidinin hayırsever davranışlar üzerindeki yordayıcı etkisi ($\beta = -.41$) azalmaktadır, $b = -11.84$, $sh = 4.92$, $t = -2.40$, $p = .01$, $LLCI = -21.6016$, $ULCI = -2.0926$. Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında başlangıçta -.51’lik ilişki varken, hayırsever davranışın hissettirdiği olumlu duygular eklendiğinde bu ilişki -.41’e düşmektedir ve hayırsever davranışın hissettirdiği pozitif duyguların yani bireyin iyi olma halinin kısmi değişken olarak aracı etkiye sahip olduğu saptanmıştır.

Tablo 5.6. İyi olma hali değişkeninin etki değerleri

Yordayıcı Değişken	Toplam Etki (c)	Doğrudan Etki (c')	Dolay Etki
İyi Olma Hali	-14.97	-11.92	-2.81

Not. * $p < .05$; ** $p < .01$. Tablodaki değerler 5000 yeniden örnekleme (bootstrapping) yaklaşımıyla hesaplanan standardize olmayan regresyon katsayıları ve çarpıklığı düzeltilmiş %95 güven aralıklarıdır.

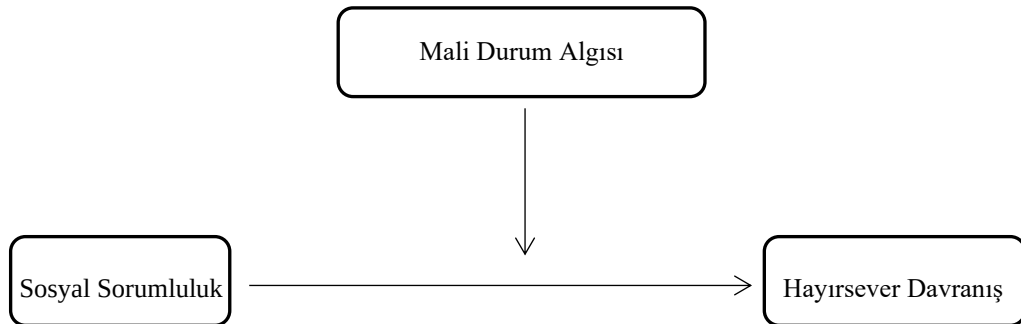

(β , standart katsayıları göstermektedir, parantez içinde standart olmayan katsayılar sunulmuştur.)

Şekil 5.2. Sosyal Sorumluluk ve hayırsever davranışta bulunma arasında beklentinin aracılık rolünü gösteren model

Sosyal sorumluluk ve hayırsever davranışta bulunma arasında beklentinin aracı rolüne ilişkin modelde, sosyal sorumluluk, aracı değişken olan beklentiyi istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordamamaktadır, $E = .47$, $sh = .43$, $t = 1.09$, $p = .27$, $LLCI = -.3869$, $ULCI = 1.3398$. Bundan dolayı beklentinin aracı rolüne yönelik yapılan aracılık analizinde modelin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

5.3.5 Düzenleyicilik Analizleri

(Modelde, kaynak tehdidi değişkeni kontrol edilmiştir.)

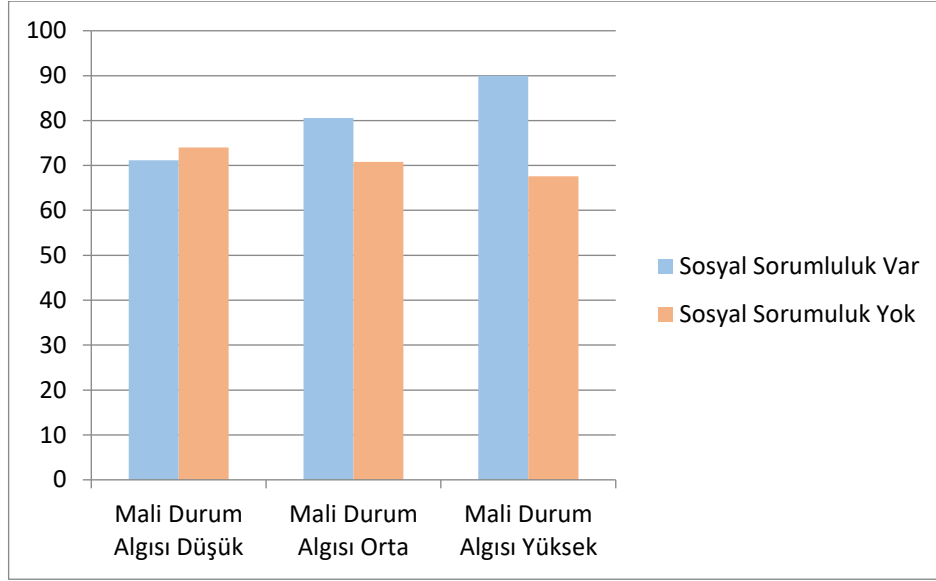
Şekil 5.3. Sosyal Sorumluluk ve hayırsever davranışta bulunma arasında kişilerin mali durum algılarının düzenleyici rolünü gösteren model

Tablo 5.7. Mali durum algısı değişkeninin düzenleyici etki bulguları

	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>	<i>F</i>
Sosyal Sorumluluk	-20.02	12.55	-1.60	.11	-44.87	4.82	5.24
Mali Durum Algısı	-1.79	1.63	-1.09	.27	-5.02	1.44	
Sosyal Sorumluluk X Mali Durum Algısı	6.13	2.40	2.55	.01	1.37	10.89	

Yapılan düzenleyici analiz sonuçlarına göre, model istatistiki olarak anlamlıdır, $F(4, 123) = 5.24$, $MSE = 750.27$, $p < .01$. Sosyal sorumluluk ile kişinin mali durum algısı arasında etkileşimin hayırsever davranışta bulunmayı yordama gücü anlamlıdır, $b = 6.13$, $se = 2.40$, $t = 2.55$, $p = .01$, $LLCI = 1.3783$, $ULCI = 10.8961$.

Düzenleyici etkinin yorumlanabilmesi için ilgili ilişkiye dair çizilen etki grafik incelendiğinde (Grafik 5.1.), Kişilerin mali durumlarını yüksek algılamalarının ve sosyal sorumluluğun olması durumunun hayırsever davranışta bulunma üzerindeki etkisinin şiddetlendiği görülmektedir. Mali durumlarının yüksek olduğuna yönelik algısı olan katılımcılarda sosyal sorumluluğun hayırsever davranışlar üzerinde etkisi anlamlıdır, $E = 21.91$, $se = 6.87$, $t = 3.18$, $p < .01$, $LLCI = 8.3072$, $ULCI = 35.5174$. Mali durumlarının orta düzey olduğuna yönelik algısı olan katılımcılarda sosyal sorumluluğun hayırsever davranışlarda bulunma üzerindeki etkisi marjinal düzeyde anlamlıdır, $E = 9.41$, $se = 4.86$, $t = 1.93$, $p = .05$, $LLCI = -.2153$, $ULCI = 19.0429$. Öte yandan, mali durum algıları düşük olan katılımcılarda sosyal sorumluluğun hayırsever davranışlarda üzerinde etkisi anlamlı değildir, $E = -3.08$, $se = 6.93$, $t = -.44$, $p = .65$, $LLCI = -16.8031$, $ULCI = 10.6337$.

Grafik 5.1. Sosyal sorumluluk ve hayırsever davranışta bulunma arasında kişilerin mali durum algılarının düzenleyici rolünü gösteren model

Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışlarda bulunma arasındaki ilişkide kişilerin paraya verdikleri değer düzenleyici rolüne yönelik yapılan analizde, kaynak tehdidi ile kişilerin paraya verdikleri değer arasında etkileşimin yordama gücü istatistiki olarak anlamlı değildir, $E = .58$, $se = 2.22$, $t = .26$, $p = .80$, $LLCI = -3.8270$, $ULCI = 4.9866$. Ayrıca sosyal sorumluluk ile hayırsever davranışta bulunma arasında, kişilerin paraya verdikleri değer düzenleyici rolüne yönelik yapılan analizde, sosyal sorumluluk ile kişilerin paraya verdikleri değer arasında etkileşimin yordama gücü istatistiki olarak anlamlı değildir, $E = -1.22$, $se = 2.21$, $t = -.55$, $p = .58$, $LLCI = -5.5984$, $ULCI = 3.1625$. Diğer yandan kaynak tehdidi ile hayırsever davranışta bulunma arasında kişilerin mali durum algılarının düzenleyici rolüne yönelik yapılan analizde, kaynak tehdidi ile kişilerin mali durum algıları arasında etkileşimin yordama gücü istatistiki olarak anlamlı değildir, $E = 2.63$, $se = 2.49$, $t = 1.05$, $p = .29$, $LLCI = -2.2956$, $ULCI = 7.5685$.

5.4 Tartışma

Çalışma kapsamında yapılan üçüncü deneyde, sosyal sorumluluk normu ve kaynak tehdidinin hayırsever davranış üzerindeki temel etkisi ve ortak etkisi incelenmiştir. Ayrıca, ilgili değişkenler arası ilişkideki aracı ve düzenleyici mekanizmaların aydınlatılması amaçlanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen veriler incelendiğinde; kaynak tehdidinin olmadığı koşuldaki katılımcılar, kaynak tehdidinin olduğu koşuldaki katılımcılara göre daha fazla hayırsever davranışta bulunmuşlardır. Bu bağlamda, Kaynakların Korunması Kuramı'na (Hobfoll, 1989)

göre kaynak kaybına yönelik tehdit ile karşılaşıldığında oluşan psikolojik stres bireylerin hayırsever davranışlarda bulunmasını etkileyeceği beklentisi (H1 hipotezi) desteklenmektedir. Ayrıca ilgili kurama göre, kişiler stres ile karşı karşıya kaldıkları durumlarda kaynaklarına yönelik kayıplarını en aza indirmeye çalışmaktadırlar (Hobfoll, 1989) ve bu açıklama ile paralel olarak çalışmada kaynak kaybı yaşanması durumunda bireylerin hayırsever davranışlarda bulunmalarının azaldığı bulgusu elde edilmiştir. Hobfoll (2001) tarafından önerildiği şekilde kaynakların kaybına yönelik tehdidin, gerçekte somut bir biçimde kayıptan kaynaklanan sonuçlar kadar benzer olumsuz sonuçlara yol açabileceği görüşü de bu bulgu ile desteklenir niteliktedir. Çalışma kapsamında I. Deneyde elde edilen bulgu ile paralellik göstermektedir. Çalışmadan elde edilen bir diğer bulgu, sosyal sorumluluk normunun temel etkisinin hayırsever davranışlar üzerinde anlamlı etkisi olduğu ile ilgilidir. Elde edilen bulgular dâhilinde yapılan ayrıntılı analiz sonucunda, sosyal sorumluluğun olduğu koşulda, sosyal sorumluluğun olmadığı koşula göre daha fazla bağış yapma davranışında bulunulduğu saptanmıştır ve H2 hipotezi desteklenmektedir. Bu bulgu, bireylerin kendileri ile ilişki içinde olan diğerlerine karşılık beklemeden yardım etme davranışı sergileyeceklerine yönelik motivasyonlarının olduğu ve bu yardımın da “sosyal sorumluluk normu” tarafından yönetildiği açıklaması (Berkowitz ve Daniels, 1964) ile tutarlıdır. Ayrıca Sosyal Sorumluluk Normu, karşılık vermesi mümkün olmayan bireylere herhangi bir karşılık beklemeden yardım etmeye motive etmektedir. Sosyal Sorumluluk Normu’na göre bireylerin, gelecekteki alacaklarını ya da vereceklerini düşünmeden yardıma ihtiyacı olan bireylere ya da kuruluşlara yardım etmesi gerektiğine yönelik inanışları vardır (Berkowitz, 1972; Schwartz, 2000). Diğer yandan bireysel ve sosyal kaynakların yoğun olduğu ortamda bireylerin karşılaştığı zorlu durumlarda kaynak paylaşımı yolu ile bireylerin psikolojik sağlamlıklarını artıracabilecekleri öne sürülmektedir (Hobfoll, Stevens ve Zalta, 2015). Çalışmada elde edilen bulgular literatürde mevcut olan bu açıklamaları destekler niteliktedir. Hayırsever davranışta bulunma üzerinde kaynak tehdidi ve sosyal sorumluluk normunun ortak etkisine yönelik bir bulgu elde edilememiştir ve bu kapsamda çalışmanın H3 hipotezi desteklenmemektedir. Kaynak tehdidi ile hayırsever davranışlarda bulunma arasındaki ilişkide kişilerin bağış yapma davranışına yönelik, kendilerini bağış yaptıktan sonra iyi hissetmelerinin bu ilişkide aracı olduğu saptanmıştır. Yani bireylerin sosyal sorumluluk algıladıklarında hayırsever davranışlarda bulunmasına

giden yolda yaptıkları bağışların kendilerinde oluşturduğu pozitif duyguların önemli olduğu görülmektedir ve H4 hipotezi desteklenmektedir. Bu bulgu literatürde mevcut olan hayırsever davranışta bulunmanın beynin ödül merkezini aktive ederek bireylerde psikolojik olarak iyi olmak hali ortaya çıkardığı (Aharon ve diğerleri, 2001; Harbaugh, Mayr ve Burghart, 2007; Vartanian ve Goel, 2004) bulgusunu desteklemektedir. Bireyler kaynaklarına yönelik tehdit hissetmediklerinde hayırsever davranışlar sergileyerek olumlu duygulanım elde etmektedir ve bu olumlu duygulanım da hayırsever davranışlarda bulunma üzerinde yordayıcı özelliğe sahiptir. Ayrıca elde edilen bulgu, insanların yardım etme davranışlarının altında yatan güdüleyicilerden bir tanesinin de kendilerine yardım etmek olduğu açıklaması (Krebs, 1970; Krebs ve Russel, 1981) ile paralellik göstermektedir. Sosyal sorumluluk ile hayırsever davranışlarda bulunma arasındaki ilişkide kişilerin yaptıkları bağışların faydasına yönelik beklentisinin, bu ilişkide aracı olduğuna yönelik beklenti (H5 hipotezi) desteklenmemektedir. Bu bulgu, bireylerin hayırsever davranışlarının etkisinin olmadığını ve bağışlarının faydasına yönelik bir fark yaratmadığını düşündüklerinde, bireylerin hayırsever davranışta bulunmaya motivasyonları düşmektedir (Bekkers ve Wiepking, 2011) açıklamasını destekler niteliktedir.

Kaynak tehdidi ve hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide kişilerin paraya verdikleri önemin düzenleyici etkisinin olduğu beklentisi (H6 hipotezi) desteklenmemektedir. Sosyal sorumluluk ve hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide kişilerin paraya verdikleri önemin düzenleyici rolü olduğuna yönelik (H7 hipotezi) ve kaynak tehdidi, hayırsever arasındaki ilişkide kişilerin mali durum algılarının düzenleyici rolü olduğuna yönelik beklenti (H8 hipotezi) desteklenmemektedir. Beklentilerin aksine çıkan bu bulgularda özellikle kişilerin mali durum algılarına ve paraya verdikleri öneme yönelik düzenleyici etkinin olmamasının kültürel etkenler ile ilgili olduğu düşünülebilir niteliktedir. Özellikle sosyal sorumluluk ile ilgili olarak; bireylerin paraya verdikleri önemden ziyade karşıdaki ihtiyacı olan bireye yardım etme davranışı sergilemeye yönelik motivasyonlarının olduğu varsayılabilir. Bu da bireylerin, yardıma ihtiyacı olan diğerlerine -para ile ilgili geleceğe yönelik alacak ya da verecek karşılaştırması yapmaksızın- yardım etmesi gerektiğine yönelik inanışlarının olması (Berkowitz, 1972; Schwartz, 2000) açıklaması ile desteklenebilir. Ayrıca bağış yapma davranışında bulunanlar kendilerini empatik ve özgeci olarak tanımlamakta ve bu

durum bağış yapan bireylere dürüst bir birey olma hissi vererek bireylerin özsaygısını güçlendirmektedir (Bekkers ve Wiepking, 2011). Bu özelliklerden dolayı kişiler mali durum algılarını ve paraya verdikleri değeri önemsemeksizin hayırsever davranışta bulunmanın kendilerine katkıları kapsamında değerlendirerek bağış yapma davranışlarını düzenledikleri düşünülmektedir.

Ancak kişilerin mali durum algılarının yüksek olması ve sosyal sorumluluk hissediyor olmalarının hayırsever davranışta bulunma üzerindeki etkisinin şiddetlendiği görülmektedir ve H9 hipotezi desteklenmektedir. Bu bulgu literatürdeki, bireylerin gelir düzeylerinin, hayırsever davranışta ve bağışta bulunma düzeyiyle pozitif bir ilişkiye sahip olmaları açıklaması ile (Bielefeld ve diğerleri, 2005, Bekkers ve Schuyt, 2008) tutarlıdır. Bu bulgu; kişilerin, diğer kişilere oranla mali durum algılarının yüksek olması kapsamında sosyal sorumluluk hissettikleri durumlarda daha fazla hayırsever davranışta bulundukları olarak da açıklanabilmektedir. Bu açıklama da, kendilerini finansal kaynak olarak diğer insanlardan daha iyi durumda olarak algılayan bireylerin daha fazla hayırsever davranışta bulundukları açıklamasını (Bennett ve Kottasz, 2000) destekler niteliktedir.

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ

6.1 Genel Tartışma ve Sonuçlar

Bu tez çalışmasında gerçekleştirilen üç deney kapsamında kaynak tehdidi, duygudurum, sosyal adalet normu ve sosyal sorumluluk normunun hayırsever davranışlar üzerinde temel ve ortak etkisi incelenmektedir. Ayrıca var olan etkilerin altında yatan mekanizmalar da ilgili çalışmalarda araştırılmıştır.

Çalışmanın I. Deneyinde, katılımcılar duygudurumun pozitif, negatif ve nötr olması koşullarına atanmış ve kaynak tehdidinin hayırsever davranışlarda bulunma üzerindeki etkisi, bu etkide; durumluk kaygı ve durumluk iyi olma, bilişsel esneklik, belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenlerinin aracı, kişinin mali durum algısı ve paraya verilen önemin düzenleyici rolü incelenmiştir. Bu çalışmaya, Bartın Üniversitesi ve Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde öğrenim gören 409 üniversite öğrencisi katılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, kaynak tehdidinin hayırsever davranışları etkilediği, kaynak tehdidi yaşamayanların daha fazla hayırsever davranışlarda bulunduğu ve bu etkide durumluk iyi olmanın ve bilişsel esnekliğin aracı, kişilerin mali durum algılarının düzenleyici rolü olduğu görülmüştür. Diğer yandan duygudurumun hayırsever davranışlar üzerinde etkili olduğu, duygudurumu pozitif olan katılımcıların, duygudurumu negatif olan olan katılımcılara göre daha fazla bağış davranışı sergiledikleri ve bu etkide kişilerin belirsizliğe tahammülsüzlüklerinin düzenleyici rolü olduğu saptanmıştır. Ayrıca kaynak tehdidi ve duygudurumun ortak etkisinin de hayırsever davranışlar üzerinde etkili olduğu bulgusu I. Deneyde elde edilen önemli bir diğer bulgudur. Çalışmanın II. Deneyi'nde, kaynak tehdidi ve sosyal adalet normunun katılımcıların hayırsever davranışta bulunmaları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmaya, Bartın Üniversitesi ve Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde öğrenim gören 157 üniversite öğrencisi katılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre sosyal adaletin hayırsever davranışlarda bulunma üzerinde etkili olduğu, adaletli dağılım olduğunda hayırsever davranışların daha fazla olduğu ve bu etkide, beklentinin ve sakin hissetmenin aracı rolü olduğu görülmüştür. Diğer yandan, kaynak tehdidi ve hayırsever davranışlar arasındaki ilişkide kişilerin paraya verdikleri önemin de düzenleyici bir rolü olduğu saptanmıştır. II. Deneyde elde edilen önemli bir diğer

bulgu ise, kaynak tehdidi ve sosyal adaletin ortak etkisinin hayırsever davranışlar üzerinde etkili olduğu bulgusudur. III. Deneyde, kaynak tehdidi ve sosyal sorumluluk normunun katılımcıların hayırsever davranışta bulunmalar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmaya, Bartın Üniversitesi ve Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde öğrenim gören 128 üniversite öğrencisi katılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, kaynak tehdidinin hayırsever davranışlar üzerinde etkisinin olduğu, kaynak tehdidi yaşamayanların daha fazla hayırsever davranışta bulunduğu ve bu etkide bireylerin bağış yapma davranışından kaynaklı olumlu duygularının aracı olduğu saptanmıştır. Diğer yandan sosyal sorumluluğun hayırsever davranışlar üzerinde etkisinin olduğu, sosyal sorumluluk hissedildiğinde hayırsever davranışların daha fazla olduğu ve bu etkide kişilerin kendi mali durumlarına yönelik algılarının düzenleyici bir rolü olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tüm bu sonuçlar genel kapsamda değerlendirildiğinde, Deney I ve Deney III'te tutarlı olarak kaynak tehdidinin hayırsever davranışlar üzerinde etkisinin olduğu ve kişilerin kaynak tehdidi yaşadıklarında hayırsever davranışta bulunmalarını daha aza indirecekleri, elde edilen en önemli bulgular arasındadır. Diğer yandan, bireylerin duygudurumları olumlu olduğunda, sosyal sorumluluk hissettiklerinde ya da kaynakların dağılımında sosyal olarak bir adalet olduğunda daha fazla hayırsever davranışta bulundukları elde edilen sonuçlar arasındadır. Bireysel ve sosyal kaynakların yoğun olduğu ortamda, bireylerin karşılaştığı zorlu durumlarda kaynak paylaşımı yolu ile bireylerin psikolojik sağlamlıklarını artıracakları öne sürülmektedir (Hobfoll ve diğerleri, 2015). Ancak çalışma sonuçlarına göre, kaynak tehdidi ile karşılaşıldığında, bağış yapma davranışında azalma olduğu bulgusu saptanmıştır.

Literatürde hayırsever davranışın sonuç olarak pozitif duygudurum ortaya çıkardığı ile ilgili çalışmalar mevcut olsa da (Layous ve diğerleri, 2012; Choi ve Kim, 2011) bu çalışmada olumlu duygudurum ortaya çıkarmanın hayırsever davranış nasıl etkilediği ile ilgili deneysel çalışmalar ve aracı mekanizmaların aydınlatılmasına yönelik bulgular elde edilmiştir. Sonuç itibarıyla, literatürde yer alan bilgilere dayanarak oluşturulan araştırma desenlerinde duygudurum ve hayırsever davranışlar kapsamında literatür ile tutarlı bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca, duygudurum ve kaynak tehdidinin hayırsever davranışlar üzerindeki ortak etkisine yönelik yapılmış bir çalışma olmadığından dolayı bu çalışma özgünlük açısından bir öneme sahiptir. Ayrıca bu kapsamda elde edilen sonuçlar incelendiğinde,

olumlu duygudurumun hayırsever davranışı ortaya çıkardığı (Goenka ve Van Osselaer, 2019) ve hayırsever davranışın da beynin ödül merkezinin aktivasyonu beraberinde olumlu duygudurum ortaya çıkarması (Harbaugh, Mayr ve Burghart, 2007; Vartanian ve Goel, 2004) ile birlikte sürecin kendini yenileyerek devam ettiği bulguları, bu çalışma sonucunda desteklenmiştir.

Çalışmada incelenen ve sonuç elde edilen önemli bir konu, Sosyal Normlardır. Sosyal Normların bağış yapma davranışı üzerinde etkili olduğu bulgusuna da Deney II ve Deney III'te tutarlı olarak ulaşılmıştır. Hayırsever davranışlar sosyal normlar ya da standartlardan etkilenmektedir. Sosyal adalet olduğunda ve sosyal sorumluluk hissedildiğinde bağış yapma davranışının arttığı bulgusuna ulaşılmıştır ve bu bulgu tanımlayıcı norm algılarıyla ilgili sosyal bilgilerin manipüle edilmesinin, bağışlanan miktar üzerinde önemli düzeyde olumlu etkiye sahip olduğuna yönelik bulgu (Croson ve diğerleri, 2009) ile tutarlıdır. Krebs'in (1982) açıklamasına göre eşitlik ve adalet bir tür dağıtım adaleti olarak tanımlanmaktadır ve katkısı ne olursa olsun, ilgili herkese kaynakların aynı oranda verilmesini içermektedir.

Finansal kaynaklara yönelik algılar hayırsever davranışlar üzerinde düzenleyici etkiye sahiptir ve bu bulgu da Deney I, II ve III'te tutarlı olarak elde edilen sonuçlardır. Çalışmalarda, kişilerin mali durum algılarının ve paraya verdikleri önemin kaynak tehdidi ve hayırsever davranışta bulunma arasında düzenleyici bir rol oynadığı saptanmıştır. Bu bulgu, Jonas ve diğerleri (2013), paraya verilen önem kadar fazla ise katılımcıların o kadar az bağışta bulundukları bulgusu ve bireylerin hayırsever davranışta ve bağışta bulunma düzeyiyle pozitif bir ilişkiye sahiptir (Bekkers ve Schuyt, 2008; Bielefeld ve diğerleri, 2005) bulgusu ile tutarlıdır. Deney I'de kişilerin, mali durumlarına yönelik algıları arttıkça ve kaynak tehdidi yaşamamaları durumunda fazla hayırsever davranışta bulundukları sonucuna ulaşılmıştır. Deney II'de, kişilerin paraya verdikleri değer düştükçe ve kaynak tehdidi yaşanmamaları durumunda daha fazla hayırsever davranışta bulundukları sonucuna ulaşılmıştır. III. Deneyde ise, sosyal sorumluluk normu ve hayırsever davranışlarda bulunma arasında kişilerin mali durum algılarının düzenleyici rolünün olduğu saptanmıştır. Katılımcıların paraya karşı tutumları ve mali durumlarına yönelik algıları ile bağış davranışı arasında ilişkiye yönelik literatürde çok az sayıda çalışma mevcuttur ancak, kaynak tehdidine yönelik bu

kapsamda literatürde herhangi bir açıklama mevcut değildir, bu kapsamda ilgili çalışma sonucu literatüre katkı sağlamaktadır.

Psikoloji alanında kaynak tehdidi, duygudurum, sosyal normlar ve bu değişkenler arasındaki ilişkide düzenleyici ve aracı olabilecek değişkenleri deneysel araştırma ile inceleyen çalışmalar bulunmadığından dolayı, ilgili literatürde eksikliğin tamamlanması hedeflenmiştir ve bundan ötürü bu çalışmanın, Sosyal Psikoloji alanında öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

6.2 Katkılar

Kaynak tehdidinin, duygudurumun ve sosyal normların hayırsever davranışlarda bulunma üzerindeki etkisini inceleyen bu çalışmada aracı ve düzenleyici rollerin incelendiği literatürde başka bir çalışma olmamasından dolayı, literatüre katkı sağlamaktadır. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde ilgili değişkenlerden bazıları ile ilgili korelatif çalışmalar kapsamında ilgili değişkenler arası ilişkiler incelenmiş olsa da, bu çalışmada oluşturulan desenlerde bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Kaynak tehdidi, duygudurum ve sosyal normlar arasındaki ilişkide aracı ve düzenleyici mekanizmaların aydınlatılması da bir diğer önemli katkıdır. Ayrıca hayırsever davranışta bulunmayı hipotetik olmaktan uzaklaştırmak adına kültürel olarak oluşturulmuş bir ölçüm olmadığından dolayı çalışmada oluşturulan ölçüm araçlarının literatüre katkısının olduğu düşünülmektedir.

6.3 Doğurgular

Bağışçılardan destek arayan kurumlarını sayıları günden güne artmaktadır. Daha önce sosyal bağlamlarda hiç incelenmeyen bir konu olan kaynak tehdidi, hayırsever davranış ile birlikte incelenmiştir. Ülkemizde bu kapsamda yapılan çalışma mevcut değildir ve uluslararası literatürde de değişkenler tek incelenirse de birlikte inceleme yapılmamıştır. Hayırsever davranışın ayrıntılı olarak ele alınması; aracı ve düzenleyici mekanizmaların aydınlatılması, toplumsal birçok alan için yararlı bulgular sağlamaktadır. Özellikle, olumlu sosyal davranışlardan biri olan hayırsever davranışlar, sosyal süreçler kapsamında bireylerin ilişkilerini düzenleyici de bir yapıdadır. Bağışçılardan destek arayan kurum ve kuruluşların artması ve sosyal sorumluluk projelerinin de bu boyutlarda şekillenmesi kapsamında düşünüldüğünde hayırsever davranışların ayrıntılı olarak ele alınması, eğitim alanı gibi alanları da içine alarak birçok alan için yararlı bulgular sağlamaktadır. Diğer yandan, hayırsever davranışların ayrıntılı bir biçimde

incelenmesi ve bu davranışların üzerinde hangi durumların etkili olduğunun bilinmesinin de gelecekte yapılan çalışmaların etkinliğini artıracakı düşünülmektedir. Diğer yandan hayırsever davranışların nasıl şekillendiğinin saptanması da, çocukluk dönemini de içine alarak yaşam boyu gelişimsel süreçte bu davranışın nasıl geliştirileceğine dair bir yol göstermektedir ve alanda uygulamaya yönelik eğitim programlarının geliştirilmesine yönelik uygun literatür bilgisi sunmaktadır.

6.4 Sınırlılıklar ve Öneriler

Bu çalışma, dünyayı etki altına alan ve yüz yüze bir şekilde laboratuvar ortamlarında çalışmalar yapılmasına ilişkin imkanları kısıtlayan pandemi koşullarında çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Bu durum çalışmanın en büyük sınırlılığıdır. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen tüm deneylerde çevrimiçi ortamda katılımcılar arası farklılığı en aza indirgeyebilmek amacı ile süre sınırlaması bulunmaktadır. Çalışmanın diğer sınırlılığı kaynak tehdidinin maddi boyut açısından ele alınması ve diğer kaynakları içermiyor oluşudur. Diğer yandan çalışmanın kesitsel doğası sınırlılık olarak ortaya çıkmaktadır ve bu sınırlılığa yönelik gelecek çalışmalarda boylamsal araştırma desenleri ile çalışma yapılarak ilgili değişkenlerin bu kapsamda ele alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Gerçekleştirilen çalışmalar ele alındığında; çalışmanın özgün değeri, literatür kapsamında katkıları nedeniyle ilgili alanda yapılacak yeni çalışmalara ilişkin ihtiyaç olduğuna dikkat çekmektedir. Bu kapsamda mevcut çalışma, gelecekte yapılacak çalışmalara da ışık tutmaktadır. Gelecekteki araştırmalarda, mevcut çalışmada bulunan parasal bağış etkilerinin; gönüllülük (zaman bağışları) için geçerli olup olmadığının incelenmesi önemli olarak görülebilir. Ayrıca duygudurumla ilgili mevcut çalışmada elde edilen sonuçlara ek olarak karma duygu çekiciliklerinin (hüzün, acıma, imrenme vb.) bireylerin hayırsever davranışlarını nasıl etkilediği gelecekte yapılacak çalışmalarda ele alınırken bu çalışmalarda, bilişsel yük aracı değişken olarak incelenebilir. Duygudurum boyutunda; literatürde bağış yapılacak gruba yönelik üzüntü duygusu (Small ve Verrochi, 2009) aktive edildiğinde, ilgili duyguya yönelik aktivasyonun hayırsever davranışlar üzerinde etkisi olduğu bulgusu mevcuttur ve bu kapsamda gelecek çalışmalarda hayırsever davranışa yönelik bilgi metninde duygulara yönelik manipülasyonlar yapılarak çeşitli duyguların ortaya çıkarılmasının bu ilişkideki rolünün incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca çalışmayı hipotetik olmaktan uzaklaştırmak adına, somut

materyal kullanılarak (para, çekiliş kuponu) hayırsever davranışların araştırılması da ilerideki çalışmalarda araştırılması gereken bir konudur.

Diğer yandan, yakın tarihli bulgular (Mukherjee ve diğerleri 2020), alıcı temelli kaynak kıtlığının (kampanya alıcılarının finansal ve maddi kaynaklardan yoksun olarak algılanma derecesi) ve diğerlerinin hayırsever davranışlara katılımının düzenleyici etkisini incelemektedir ve bu kapsamda gelecekte yapılacak çalışmalarda kaynak tehdidinin yansırı kaynak kıtlığının da eş zamanlı araştırılması önemli görünmektedir. Ayrıca kaynaklar bağlamında ele alındığında maddi kaynakların yanı sıra bireylerin diğer kaynaklarına yönelik tehdit algısı oluşturulmasının ya da oluşturulmamasının hayırsever davranışlar üzerinde nasıl bir etkisinin olacağı incelenmesi gereken ilginç bir konudur. Sosyal normlar perspektifinde ele alındığında, sosyal karşılıklılık normunun hayırsever davranışlar üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu gelecekte aydınlatılması gereken bir konudur.

Çalışma sonuçlarından elde edilen bulgular incelendiğinde, kültürel özelliklerin hayırsever davranışlar üzerindeki etkilerinin daha ayrıntılı incelenmesinin de önemli olduğu düşünülmektedir. Özellikle sosyal adaletsizliği sosyal hiyerarşilerinin bir parçası olarak kabul eden ülkelerden olan bireylerin ve güç mesafesi yüksek olan kültürlerdeki bireylerin başkalarına yardım etme konusunda daha zayıf sorumluluk algılarına sahip oldukları ve bunun sonucunda hayırsever davranışlarda azalma olduğu bulgusu (Zhang ve Winterich, 2014) mevcuttur ve bu kapsamda hayırsever davranışta bulunmaya ilişkin kültürel boyut özelliklerinin ele alınarak araştırılması gelecekte yapılacak çalışmalara yönelik fayda sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında APA 6 atıf sistemi kullanılmıştır.)

- Agerström, J., Carlsson, R., Nicklasson, L. ve Guntell, L. (2016). Using Descriptive Social Norms to Increase Charitable Giving: The Power of Local Norms. *Journal of Economic Psychology*, 52, 147–53. doi:10.1016/j.joep.2015.12.007.
- Aharon, I., Etcoff, N., Ariely, D., Chabris, C. F., O'Connor, E. ve Breiter, H. C. (2001). Beautiful faces have variable reward value: fMRI and behavioral evidence. *Neuron*, 32(3), 537–551.
- Ajzen, I. ve Fishbein, M. (1980). *Understanding Attitudes And Predicting Behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.
- Aknin, L. B., Barrington-Leigh, C. P., Dunn, E. W., Helliwell, J. F., Burns, J., Biswas-Diener, R., Kemeza, I., Nyende, P., Ashton-James, C. E. ve Norton, M. I. (2013). Prosocial spending and well-being: Cross-cultural evidence for a psychological universal. *Journal of Personality and Social Psychology*, 104(4), 635–652. <https://doi.org/10.1037/a0031578>
- Aknin, L. B., Dunn E. W., Sandstrom G. M. ve Norton M. I. (2013). "Does Social Connection Turn Good Deeds into Good Feelings? On the Value of Putting the 'Social' in Prosocial Spending." *International Journal of Happiness and Development*, 1(2), 155–171.
- Aknin, L. B., Dunn, E. W., Whillans, A. V., Grant, A. M. ve Norton, M. I. (2013). Making a difference matters: Impact unlocks the emotional benefits of prosocial spending. *Journal of Economic Behavior ve Organization*, 88, 90–95. <https://doi.org/bq3v>
- Aknin, L. B., Hamlin, J. K. ve Dunn, E. W. (2012). *Giving leads to happiness in young children*. *PLoS ONE*, 7(6), e39211. <https://doi.org/f32wst>
- Aknin, L. B., Sandstrom, G. M., Dunn, E. W. ve Norton, M. I. (2011). It's the recipient that counts: Spending money on strong social ties leads to greater happiness than spending on weak social ties. *PLoS ONE*, 6(2), e17018. <https://doi.org/ds52zp>
- Anderson, L.A. (2011). *Conspicuous Giving*, (Unpublished doctora's thesis). Texas A&M University, Office of Graduate Studies. <http://hdl.handle.net/1969.1/ETD-TAMU-2011-05-9127>.
- Andreoni, J., Brown, E. ve Rischall, I. (2003). 'Charitable giving by married couples: who decides and why does it matter?', *The Journal of Human Resources*, 38(1): 111–33.
- Arnett, D. B., German S. D. ve Hunt S. D. (2003). "The Identity Salience Model of Relationship Marketing Success: The Case of Nonprofit Marketing," *Journal of Marketing*, 67 (4), 89-105
- Auten, G.E., Sieg, H. ve Clotfelter, C.T. (2002). 'Charitable giving, income and taxes: an analysis of panel data', *The American Economic Review*, 92(1): 371–82.
- Baas, M., Roskes, M., Sligte, D., Nijstad, B. A. ve De Dreu, C. K. W. (2013). Personality and creativity: The Dual Pathway to Creativity model and a research agenda. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(10), 732–748. <https://doi.org/10.1111/spc3.12062>
- Baas, M., De Dreu, C. K. W. ve Nijstad, B. A. (2011). When prevention promotes creativity: The role of mood, regulatory focus, and regulatory closure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(5), 794–809. <https://doi.org/10.1037/a0022981>
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215.
- Bandura, A. (1982). Self- Efficacy Mechanism in Human Agency. *American Psychologist*, 37 (2), 122-147.

- Bandura A. (1994). *Self efficacy*. In: Ramachandran VS. (Ed). Encyclopedia of human behavior. Academic Press. Newyork, 71-81.
- Banks, J. O. ve Raciti M. M. (2018) Perceived fear, empathy and financial donations to charitable services, *The Service Industries Journal*, 38(5-6), 343-359. <https://doi.org/10.1080/02642069.2017.1402888>
- Bard, P. (1934). On emotional expression after decortication with some remarks on certain theoretical views: Part 1. *Psychological Review*, 41(4), 309–329. <https://doi.org/10.1037/h0070765>
- Barsade, G. S. ve Gibson, E. D. (2007). *Why Does Affect Matter in Organizations?* Academy of Management Perspectives, (36-59).
- Batson, C. D. (2012). A history of prosocial behavior research. In A. W. Kruglanski ve W. Stroebe (Eds.), *Handbook of the history of social psychology* içinde (243–264). Psychology Press.
- Baumeister R.F., Vohs K. D., Aaker J. L. ve Garbinsky E. N. (2013). Some key differences between a happy life and a meaningful life, *The Journal of Positive Psychology*, 8 (6), 505-516, DOI: 10.1080/17439760.2013.830764
- Bekkers, R. ve Schuyt, T. (2008). And who is your neighbor? Explaining denominational differences in charitable giving and volunteering in the Netherlands, *Review of Religious Research*, 50(1), 74–96.
- Bekkers, R. ve Wiepking, P. (2006). To give or not to give, that's the question: how methodology is destiny in Dutch giving data, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 35(3), 533–40.
- Bekkers, R. ve Wiepking, P. (2011a). A literature review of empirical studies on philanthropy. Eight mechanisms that drive charitable giving. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40(3), 924–973.
- Bekkers, R. ve Wiepking, P. (2011b). Who gives? A literature review of predictors of charitable giving. Part one: Religion, education, age, and socialization. *Voluntary Sector Review*, 2(3), 337–365.
- Bem, D. J. (1972). Self-perception theory. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental psychology*, 6, 1-62. San Diego, CA: Academic Press.
- Bendapudi, N., Singh, S. N. ve Bendapudi, V. (1996). Enhancing helping behavior: An integrative framework for promotion planning. *Journal of Marketing*, 60(3), 33–49. <https://doi.org/10.2307/1251840>
- Bennett, R. ve Kottasz, R. (2000). Emergency fund-raising for disaster relief, *Disaster Prevention and Management*, 9(5), 352–9.
- Berkowitz, L. (1972). Frustrations, comparisons, and other sources of emotion arousal as contributors to social unrest. *Journal of Social Issues*, 28(1), 77–91. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1972.tb00005.x>
- Berkowitz, L. ve Daniels, L. R. (1963). Responsibility and dependency. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(5), 429–436. <https://doi.org/10.1037/h0049250>
- Berkowitz, L. ve Daniels, L. R. (1964). Affecting the salience of the social responsibility norm: effects of past help on the response to dependency relationships. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 68(3), 275–281. <https://doi.org/10.1037/h0040164>
- Bielefeld, W., Rooney, P. ve Steinberg, K. (2005). *How do need, capacity, geography, and politics influence giving?*, in A.C. Brooks (ed) Gifts of money in Americas communities (127 – 157). Lanham, MD: Rowman ve Littlefield.

- Biss, R. K., Hasher, L. ve Thomas, R. C. (2010). Positive mood is associated with the implicit use of distraction. *Motivation and Emotion*, 34(1), 73–77. <https://doi.org/10.1007/s11031-010-9156-y>
- Bolino, M. C., Varela, J. A., Bande, B. ve Turnley, W. H. (2006). The impact of impression-management tactics on supervisor ratings of organizational citizenship behavior. *Journal of Organizational Behavior*, 27(3), 281–297. <https://doi.org/10.1002/job.379>.
- Brady, M. K., Noble, C., Utter D. J. ve Smith G. E. (2002). How to Give and Receive: An Exploratory Study of Charitable Hybrids, *Psychology ve Marketing*, 19 (11), 919-44.
- Brislin, R. W. (1986). The Wording and translation of research instruments. In W. J. Lonner ve J. W. Berry (Eds.), *Field methods in cross-cultural research*, 8, 137-164. Beverly Hills, CA: Sage.
- Brophy, J. (1999). Toward a model of the value aspects of motivation in education: Developing appreciation for particular learning domains and activities. *Educational Psychologist*, 34(2), 75–85. https://doi.org/10.1207/s15326985ep3402_1
- Brown, J. M. (1998). *Self-regulation and the addictive behaviors*. Applied clinical psychology. Treating addictive behaviors (61–73). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-1934-2_5
- Brown, S. ve Taylor, K. (2015). *Charitable Behaviour and the Big Five Personality Traits: Evidence from UK Panel Data*, IZA Discussion Papers 9318, Institute of Labor Economics (IZA).
- Canas, J.J., Quesada, J.F., Antoli, A. ve Fajardo, I. (2003). Cognitive Flexibility and Adaptability to Environmental Changes in Dynamic Complex Problem-Solving Tasks. *Ergonomics*, 46(5), 482 – 501.
- Cardom, R. D. (2016). *The mediating role of cognitive flexibility on the relationship between crossrace interactions and psychological well-being* (Unpublished doctora's thesis). University of Kentucky, USA.
- Carleton, R. N., Mulvogue, M. K., Thibodeau, M. A., McCabe, R. E., Antony, M. M. ve Asmundson, G. J. G. (2012). Increasingly certain about uncertainty: Intolerance of uncertainty across anxiety and depression. *Journal of Anxiety Disorders*, 26(3), 468-479. doi:10.1016/j.janxdis.2012.01.011
- Carlo, G. ve Randall, B. A. (2001). Are all prosocial behavior equal? A socioecological developmental conception of prosocial behavior. *Advances in Psychology Research*, 2, 151-170.
- Carlo, G., Roesch, S. C., Knight, G. P. ve Koller, S. H. (2001). Between-or within-culture variation?: Culture group as a moderator of the relations between individual differences and resource allocation preferences. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 22(6), 559–579.
- Chao, M. (2014). Research on development on online donation J Chifeng University Social Science, 35(10), 78-80.
- Chen, S., Westman, M. ve Eden, D. (2009). Impact of enhanced resources on anticipatory stress and adjustment to new information technology: A field-experimental test of conservation of resources theory. *Journal of Occupational Health Psychology*, 14(3), 219-230.
- Chirkov, V., Ryan, R. M., Kim, Y., ve Kaplan, U. (2003). Differentiating autonomy from individualism and independence: A self-determination theory perspective on internalization of cultural orientations and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(1), 97-109.
- Choi, N. G. ve Kim, J. (2011). The effect of time volunteering and charitable donations in later life on psychological wellbeing. *Ageing ve Society*, 31(4), 590–610. <https://doi.org/bs97gn>

- Cialdini, R. B., Reno, R. R. ve Kallgren, C. A. (1990). A focus theory of normative conduct: Recycling the concept of norms to reduce littering in public places. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(6), 1015–1026. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.58>.
- Cialdini, R. B., Kallgren, C. A. ve Reno, R. R. (1991). A focus theory of normative conduct: A theoretical refinement and reevaluation of the role of norms in human behavior. In M. P. Zanna (Ed.). *Advances in experimental social psychology*, 24, 201–234. San Diego: Academic Press.
- Cialdini, R. B. (2007). Descriptive social norms as underappreciated sources of social control. *Psychometrika*, 72(2), 263–268.
- Clayton, S. ve Myers, G. (2015). *Conservation psychology: Understanding and promoting human care for nature*. Chichester, UK: Wiley-Blackwell.
- Clore, G. L., Schwarz, N., ve Conway, M. (1994). *Affective causes and consequences of social information processing*. Handbook of social cognition: Basic processes; Applications (323–417). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Cowley, E., McKenzie, T., Pharoah, C. ve Smith, S. (2011). *The new state of donation: Three decades of household giving to charity 1978–2008*. Bristol and London: Centre for Market and Public Organisation, University of Bristol and Centre for Charitable Giving and Philanthropy, Cass Business School.
- Crigger, N. J. (1996). Testing an uncertainty model for women with multiple sclerosis. *Advanced in Nursing Science*, 18(3), 37–47.
- Crone, E.A., Ridderinkhof, K.R., Worm, M., Somsen, R.J.M. ve Molen, M.W. (2004). Switching Between Spatial Stimulus – Response Mappings: A Developmental Study of Cognitive Flexibility. *Developmental Science*, 7(4), 443 – 455.
- Croson, R., Handy, F. ve Shang, J. (2009). Keeping up with the Joneses: The relationship of perceived descriptive social norms, social information, and charitable giving. *Nonprofit Management and Leadership*, 19(4), 467–489. <https://doi.org/10.1002/nml.232>
- Cryder, C. E., Loewenstein, G., ve Scheines, R. (2013). The donor is in the details. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 120(1), 15–23. <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2012.08.002>.
- Çarkoğlu A. (2006). *Türkiye’de Bireysel Bağışlar ve Vakıf Uygulamalarında Eğilimler*. TÜSEV Yayıncılık, İstanbul.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
- Deci, E. L., Ryan, R. M., Gagné, M., Leone, D. R., Usunov, J. ve Kornazheva, B. P. (2001). Need satisfaction, motivation, and well-being in the work organizations of a former Eastern bloc country: A cross-cultural study of self-determination. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(8), 930–942. <https://doi.org/10.1177/0146167201278002>
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2008). Facilitating optimal motivation and psychological well-being across life's domains. *Canadian Psychology / Psychologie canadienne*, 49(1), 14–23. <https://doi.org/10.1037/0708-5591.49.1.14>
- DellaVigna, S., List, J. A. ve Malmendier, U. (2012). Testing for Altruism and Social Pressure in Charitable Giving. *Quarterly Journal of Economics*, 127(1), 1 – 56.
- Demirtas, A. S. (2019). Stresli durumlarda bilişsel kontrol ve bilişsel esneklik: Bir ölçek uyarlama çalışması. *Psikoloji Çalışmaları, Studies in Psychology*, 39(2): 345–368. <https://doi.org/10.26650/SP2019-0028>

- Dennis, J. P. ve Vander Wal, J. S. V. (2010). The Cognitive Flexibility Inventory: Instrument development and estimates of reliability and validity. *Cognitive Therapy and Research*, 34(3), 241–253. [http:// dx.doi.org/10.1007/s10608-009-9276-4](http://dx.doi.org/10.1007/s10608-009-9276-4).
- Diamond, W. Andreoni D. and. Kashyap R. K. (1997). Extending Models of Prosocial Behavior to Explain University Alumni Contributions, *Journal of Applied Social Psychology*, 27 (10), 915-28.
- Dunn, W. E., Aknin L. B. ve Norton, M. I. (2008). Spending money on others promotes happiness. *Science*, 319(5870):1687-1688. doi: 10.1126/science.1150952.
- Eisenberg, N., Spinrad, T. L. ve Knafo-Noam, A. (2015). Prosocial development. In M. E. Lamb & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology and developmental science: Socioemotional processes* (p. 610–656). John Wiley ve Sons, Inc.. <https://doi.org/10.1002/9781118963418.childpsy315>
- Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition and Emotion*, 6(3-4), 169–200. <https://doi.org/10.1080/02699939208411068>
- Er, Nurhan; Ergün, H.; Hoşrik, E. ve Şerif, M. (2008). Duygudurum Değişimlerinin Otobiyografik Bellek Üzerindeki Etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(62), 1-13.
- Feldman, N.E. (2007). Time is money: choosing between charitable activities, *American Economic Journal: Economic Policy*, 2(1), 103-30.
- Feldstein, M. ve Clotfelter, C.T. (1976). Tax incentives and charitable contributions in the United States', *Journal of Public Economics*, 5(1), 1–26.
- Fisher, R. J. ve Ackerman, D. (1998). The effects of recognition and group need on volunteerism: A social norm perspective. *Journal of Consumer Research*, 25(3), 262–275. <https://doi.org/10.1086/209538>
- Fisher, R. J., Ma Y. (2014). “The Price of Being Beautiful: Negative Effects of Attractiveness on Empathy for Children in Need,” *Journal of Consumer Research*, 41(2), 436-50.
- Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, 56(3), 218–226. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.218>
- Frey, B. S. ve Meier, S. (2004), “Social Comparisons and Pro-Social Behavior: Testing “Conditional Cooperation” in a Field Experiment,” *American Economic Review*, 94 (5), 1717-22.
- Fu, F. ve Chow, A. (2017). Traumatic exposure and psychological well-being: The moderating role of cognitive flexibility. *Journal of Loss and Trauma*, 22(1), 24-35. <http://dx.doi.org/10.1080/15325024.2016.1161428>
- Gable, S. L., Reis, H. T. ve Elliot, A. J. (2000). Behavioral activation and inhibition in everyday life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(6), 1135–1149. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.78.6.1135>
- Gabrys, R. L., Tabri, N., Anisman, H. ve Matheson, K. (2018). Cognitive control and flexibility in the context of stress and depressive symptoms: The Cognitive Control and Flexibility Questionnaire. *Frontiers in Psychology*, 9, 1-19. <http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02219>
- Gagne, M., ve Deci, E. L. (2005). Self-determination theory and work motivation. *Journal of Organizational Behavior*, 26(4): 331-362.
- Gallan, A. S., Jarvis, C. B., Brown, S. W. ve Bitner, M. J. (2013). Customer positivity and participation in services: An empirical test in a health care context. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 41(3), 338-356.

- Gençöz, T. (2000). Pozitif ve negatif duygu ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(46), 19–26.
- George, J.M. ve Brief, A.P. (1992). Feeling Good-Doing Good: A conceptual analysis of the mood at work-organizational spontaneity relationship. *Psychological Bulletin*, 112 (2): 310-329.
- Gergen, K. J., Ellsworth, P., Maslach, C. ve Seipel, M. (1975). Obligation, donor resources, and reactions to aid in three cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31(3), 390–400. <https://doi.org/10.1037/h0076482>
- Goenka, S., ve Van Osselaer S. M. J. (2019). Charities can increase the effectiveness of donation appeals by using a morally congruent positive emotion. *Journal of Consumer Research*, 46(4), 774–790. <https://doi.org/10.1093/jcr/ucz012>
- Goranson, R. E., ve Berkowitz, L. (1966). Reciprocity and responsibility reactions to prior help. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(2), 227–232. <https://doi.org/10.1037/h0022895>
- Gorgievski, M. J. ve Hobfoll, S. E. (2008). Work can burn us out or fire us up: Conservation of resources in burnout and engagement. In J. R. B. Halbesleben (Ed.), *Handbook of stress and burnout in health care*: 7-22. Hauppauge, NY: Nova Science.
- Gorgievski, M. J., Halbesleben, J. R. B. ve Bakker, A. B. (2011). Expanding the boundaries of psychological resource theories. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 84(1), 1–7. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8325.2010.02015.x>
- Gouldner, A. (1960). The norm of reciprocity: A preliminary statement. *American Sociological Review*, 25(2), 161-178. doi:10.2307/2092623
- Grandey, A. A. ve Cropanzano, R. (1999). The Conservation Of Resources model applied to work–family conflict and strain. *Journal of Vocational Behavior*, 54(2), 350–370. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1998.1666>
- Grossarth – Maticek, R.ve Eysenck, H.J. (1995). Self- regulation and mortality from 148 cancer, coronary heart disease and other causes: A prospective study. *Personality and Individual Differences*, 19(6), 781- 795.
- Green, B., Shirk, S., Hanze, D. ve Wanstrath, J. (1994). The Children's Global Assessment Scale in clinical practice: An empirical evaluation. *Journal of the American Academy of Child ve Adolescent Psychiatry*, 33(8), 1158–1164. <https://doi.org/10.1097/00004583-199410000-00011>.
- Göçmen, Ö. ve Coşkun, H. (2019). The effects of the six thinking hats and speed on creativity in brainstorming. *Thinking Skills and Creativity*, 31, 284–295. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2019.02.006>
- Göriz, A. S. ve Moser, K. (2006). Web-based mood induction. *Cognition and Emotion*, 20(6), 887–896. <https://doi.org/10.1080/02699930500405386>
- Gurvis, J. ve Calarco, A. (2007). *Adaptability: Responding effectively to change*. USA: Center for Creative Leadership.
- Gültepe, B. ve Coskun, H. (2016). Music and cognitive stimulation influence idea generation. *Psychology of Music*, 44(1), 3-14
- Halbesleben, J. R. B. ve Bowler, W. M. (2007). Emotional exhaustion and job performance: The mediating role of motivation. *Journal of Applied Psychology*, 92(1): 93-106.
- Halbesleben, J. R. B., Harvey, J. ve Bolino, M. C. (2009). Too engaged? A conservation of resources view of the relationship between work engagement and work interference with family. *Journal of Applied Psychology*, 94(6): 1452-1465.

- Halbesleben, J. R. B., Neveu J. P., PaustianUnderdahl, S. C. ve Westman, M. (2014). Getting to the 'COR': Understanding the Role of Resources in Conservation of Resources Theory, *Journal of Management*, 40 (7), 1334–64.
- Halbesleben, J. R. B. ve Wheeler, A. R. (2015). To invest or not? The role of coworker support and trust in daily reciprocal gain spirals of helping behavior. *Journal of Management*, 41(6), 1628–1650. <https://doi.org/10.1177/0149206312455246>.
- Harbaugh, W. T., Mayr, U. ve Burghart, D. R. (2007). Neural Responses to Taxation and Voluntary Giving Reveal Motives for Charitable Donations. *Science* 316(5831), 1622 - 1625. <https://doi.org/10.1126/science.1140738>.
- Harris, M.B. ve Huang, L.C. (1973). Helping and the attribution process. *Journal of Social Psychology*, 90(2), 291-297.
- Henderson, M. D., Huang, S. C. ve Chang, C. C. A. (2012). When others cross psychological distance to help: Highlighting prosocial actions toward outgroups encourages philanthropy. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(1), 220–225.
- Hobfoll, S. E. (1989). Conservation of Resources: New Attempt at Conceptualizing Stress, *American Psychological Association*, 44(3), 513-524.
- Hobfoll, S. E., Freedy, J., Lane, C. ve Geller, P. (1990). Conservation of social resources: Social support resource theory. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7(4), 465–478. <https://doi.org/10.1177/0265407590074004>
- Hobfoll, S. E., ve Lilly, R. S. (1993). Resource conservation as a strategy for community psychology. *Journal of Community Psychology*, 21(2), 128-48. [https://doi.org/10.1002/1520-6629\(199304\)21:2<128::AID-JCOP2290210206>3.0.CO;2-5](https://doi.org/10.1002/1520-6629(199304)21:2<128::AID-JCOP2290210206>3.0.CO;2-5).
- Hobfoll, S. E. (2001). The influence of culture community and the nested-self in the stress process: Advancing conservation of resources theory. *Applied Psychology: An International Journal*, 50(3), 337–421.
- Hobfoll, S. E. (2002), “Social and Psychological Resources and Adaptation,” *Review of General Psychology*, 6 (12), 307–24.
- Hobfoll, S. E. ve Freedy, J. (1993). Conservation of resources: A general stress theory applied to burnout. In W. B. Schaufeli, C. Maslach, ve T. Marek (Eds.), Series in applied psychology: Social issues and questions. *Professional burnout: Recent developments in theory and research* (p. 115–133).
- Hobfoll, S. E. (2011). Conservation of resource caravans and engaged settings. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 84(1), 116–122. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8325.2010.02016.x>
- Hobfoll, S. E., Stevens, N. R. ve Zalta, A. K. (2015). Expanding the Science of Resilience: Conserving Resources in the Aid of Adaptation. *Psychological Inquiry*, 26 (2), 174-180.
- Hobfoll, S. E., Halbesleben, J., Neveu, J.-P. ve Westman, M. (2018). Conservation of resources in the organizational context: The reality of resources and their consequences. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 5, 103–128. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032117-104640>
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Hofstede Insights. <https://www.hofstede-insights.com/country/turkey/2019>. (Erişim: 12 Ocak 2022)
- Homer, P.M. (2021). “When Sadness and Hope Work to Motivate Charitable Giving,” *Journal of Business Research*, 133 (9), 420-431.

- Hsu, M. H., Ju, T. L., Yen, C. H. ve Chang, C. M. (2007). Knowledge Sharing Behavior in Virtual Communities: The Relationship Between Trust, Self-efficacy, and Outcome Expectations. *International Journal of Human-Computer Studies*, 65 (2), 153-169.
- Huang, C. (2014). Research on development of social charity in new media time West Forum Econ Manager, 25(1), 93-95.
- James, W. (1894). Discussion: The physical basis of emotion. *Psychological Review*, 1(5), 516–529. <https://doi.org/10.1037/h0065078>
- Jonas, E., Sullivan, D. ve Greenberg, J. (2013). Generosity, greed, norms, and death—Differential effects of mortality salience on charitable behavior. *Journal of Economic Psychology*, 35, 47–57. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2012.12.005>
- Jussim, L. (1991). Social perception and social reality: A reflection-construction model. *Psychological Review*, 98(1), 54–73. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.98.1.54>
- Kammeyer-Mueller, J. D., Simon, L. S. ve Judge, T. A. (2016). A head start or a step behind? Understanding how dispositional and motivational resources influence emotional exhaustion. *Journal of Management*, 42(3), 561–581. <https://doi.org/10.1177/0149206313484518>
- Kanfer, F. H. (1970). Self-monitoring: Methodological limitations and clinical applications. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 35(2), 148–152. <https://doi.org/10.1037/h0029874>
- Kappes, A, Nussberger, A.M., Faber, N.S., Kahane, G., Savulescu, J., Crockett M.J. (2018). Uncertainty about the impact of social decisions increases prosocial behaviour. *National Human Behaviour*, 2(8):573-580. doi: 10.1038/s41562-018-0372-x.
- Kazdin, A. E. ve Bryan, J. H. (1971). Competence and volunteering. *Journal of Experimental Social Psychology*, 7(1), 87-97.
- Kemmelmeier, M., Jambor, E. E. ve Letner, J. (2006). Individualism and good works cultural variation in giving and volunteering across the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37(3), 327– 344.
- Kenrick, D. T., Griskevicius, V., Neuberg, S. L. ve Schaller, M. (2010). Renovating the pyramid of needs: Contemporary extensions built upon ancient foundations. *Perspectives on Psychological Science*, 5(3), 292-314
- Kessler, R. C., Turner, J. B. ve House, R. H. (1988). Effects of unemployment on health in a community survey: Main, mediating, and modifying effects. *Journal of Social Issues*, 44(4), 69-86.
- Ketelaar T. (2003). "The effects of guilt on the behaviour of uncooperative individuals in repeated social bargaining games: An affect-as-information interpretation of the role of emotion in socialinteraction". *Cognition ve Emotion*. 17(3), 429-453.
- Koerner, N. ve Dugas, M. J. (2008). An investigation of appraisals in individuals vulnerable to excessive worry: The role of intolerance of uncertainty. *Cognitive Therapy and Research*, 32(5), 619–638. <https://doi.org/10.1007/s10608-007-9125-2>
- Koestner, R., ve Losier, G. F. (2002). Distinguishing three ways of being internally motivated: A closer look at introjection, identification, and intrinsic motivation. In E. L. Deci ve R. M. Ryan (Eds.), *Handbook of self determination research* içinde (101–121). Rochester, NY: University of Rochester Press.
- Konow, J., ve Earley, J. (2008). The hedonistic paradox: is Homo Economicus happier? *Journal of Public Economics*, 92(1), 1–33.
- Krebs, D. (1970). Altruism—an examination of the concept and a review of the literature. *Psychological Bulletin*, 73(4), 258-302

- Krebs, D. (1982). Prosocial Behavior, Equity, and Justice. *Equity and Justice in Social Behavior*, 261–308. doi:10.1016/b978-0-12-299580-4.50014-8
- Krebs, D., ve Russell, C. (1981). Role-taking and Altruism: When you put yourself in the shoes of another, will they take you to the owner's aid? In J. P. Rushton ve R. M. Sorrention (Eds.), *Altruism and helping behavior* içinde (137-165). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Krohne, H. W. (1993). Vigilance and Cognitive Avoidance as Concepts in Coping Research. In H. W. Krohne (Ed.), *Attention and Avoidance* içinde (19-50). Seattle, WA: Hogrefe ve Huber. <http://dx.doi.org/10.1037/0021-9010.73.4.621>
- Ladd, G. W. ve Profilet, S. M. (1996). The Child Behavior Scale: A teacher-report measure of young children's aggressive, withdrawn, and prosocial behaviors. *Developmental Psychology*, 32(6), 1008–1024. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.32.6.1008>
- Layous, K., Nelson, S. K., Oberle, E., Schonert-Reichl, K. A. ve Lyubomirsky, S. (2012). Kindness counts: Prompting prosocial behavior in preadolescents boosts peer acceptance and well-being. *PloS ONE*, 7, e51380. <https://doi.org/9nd>.
- Lazarus, R. S. ve Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer.
- Lewis, A. (1970). The ambiguous word “anxiety” *International Journal of Psychiatry*, 9, 62–79.
- Li, Q. (2017). Research on impact factors for online donation behavior of bank customer. *The Journal of Finance and Data Science*. 3(1–4), 13-19
- Liang, J., Chen, Z. ve Lei, J. (2016). Inspire me to donate: The use of strength emotion in donation appeals. *Journal of Consumer Psychology*, 26(2), 283–288. <https://doi.org/10.1016/j.jcps.2015.09.001>
- Liao, K. Y. ve Wei, M. (2011). Intolerance of uncertainty, depression, and anxiety: the moderating and mediating roles of rumination. *Journal of Clinical Psychology*, 67(12), 1220-1239. doi:10.1002/jclp.20846
- Liu, C. (2018). Expectation, Commitment, and Charitable Giving: The Mediating Role of Trust and the Moderating Role of Social Status. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*; 30, 754–767.
- Liu, Y., He, H. Ve Zhu, W. (2020). Motivational analyses of the relationship between negative affectivity and workplace helping behaviors: A Conservation of Resources perspective. *Journal of Business Research*; 108 (2020) 362–37.
- Lunn, J., Klay, R. ve Douglass, A. (2001) ‘Relationships among giving, church attendance, and religious beliefs: the case of the Presbyterian Church (USA)’, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 40(4): 765–75.
- Lyons, M. ve Nivison-Smith, I. (2006) ‘Religion and giving in Australia’, *Australian Journal of Social Issues*, 41(4): 419–36.
- Lyons, M. and Passey, A. (2005). *Giving Australia: Research on philanthropy in Australia*, Sydney: University of Technology.
- MacLaughlin S. (2012). Charitable Giving Report: How NonProfit Fundraising Performed in 2012. *Blackbaud Institute for Philanthropic Impact*. Available at: <https://www.blackbaud.com/files/resources/downloads/2012.CharitableGivingReport.pdf>.
- MacLaughlin S. (2014). Charitable Giving Report: How NonProfit Fundraising Performed in 2014. *Blackbaud Institute for Philanthropic Impact*. Available at: <http://www.associations.gouv.fr/IMG/pdf/how-nonprofit-fundraising-performed-in-2014.pdf>
- MacLaughlin, S. (2017). “Charitable Giving Report: How Nonprofit Fundraising Performed in 2017,” Blackbaud.

- Martin, M. M. ve Anderson, C. M. (1998). The cognitive flexibility scale: Three validity studies. *Communication Reports*, 11(1), 1–9. <https://doi.org/10.1080/08934219809367680>
- McClelland, R. ve Brooks, A.C. (2004) ‘What is the real relationship between income and charitable giving?’, *Public Finance Review*, 32(5): 483–97.
- McShane, Steven L. ve Mary Ann Von Glinow (2016). *Örgütsel Davranış*, Çev. Ed. Ayşe Günsel ve Serdar Bozkurt, 2. Basım., Ankara, Nobel Yayınları, 2016.
- Mellor, D., Hayashi, Y., Firth, L., Stokes, M., Chambers, S. ve Cummins, R. (2008). Volunteering and wellbeing: Do self-esteem, optimism, and perceived control mediate the relationship? *Journal of Social Service Research*, 34(4), 61–70. <https://doi.org/ccxnm>.
- Miller, G. A. (1956). The magical number seven, plus or minus two: Some limits on our capacity for processing information. *Psychological Review*, 63(2), 81-97.
- Milyavskaya, M., Gingras, I., Mageau, G. A., Koestner, R., Gagnon, H., Fang, J. ve Boiche, J. (2009). Balance across contexts: Importance of balanced need satisfaction across various life. *Personality and Social Psychology*, 35(8), 1031-45.
- Morelli, N. A., ve Cunningham, C. J. L. (2012). Not all resources are created equal: COR theory, values, and stress. *The Journal of Psychology*, 146(4):393-415.
- Mullen, E. ve Skitka, L. J. (2009). Comparing Americans’ and Ukrainians’ Allocations of Public Assistance The Role of Affective Reactions in Helping Behavior. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(2), 301–318.
- Nelissen, R. M. A. (2007). "How to turn a hawk into a dove and vice versa: Interactions between emotions and goals in a give-some dilemma game". *Journal of Experimental Social Psychology*. 43(2): 280-286.
- Nijstad, B. A. ve Stroebe, W. (2006). How the group affects the mind: A cognitive model of idea generation in groups. *Personality and Social Psychology Review*, 10(3), 186-213
- Nijstad, B. A., De Dreu, C. K. W., Rietzschel, E. F. ve Baas, M. (2010). The dual pathway to creativity model: Creative ideation as a function of flexibility and persistence. *European Review of Social Psychology*, 21(1), 34–77. <https://doi.org/10.1080/10463281003765323>
- Odendahl, T. (1990). *Charity Begins At Home: Generosity And Self-interest Among The Philanthropic Elite*. Political Science. New York: Basic Books. DOI:10.5860/choice.28-0359
- O’Neill, C.J., Steinberg, R.S. ve Thompson, G.R. (1996). Reassessing the taxfavored status of the charitable deduction for gifts of appreciated assets, *National Tax Journal*, 49(2), 215–33.
- Öner N, Le Compte A (1983): *Durumluk-Süreklı Kaygı Envanteri El Kitabı*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Pancer, S. M. (1982). Review of Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 23(4), 272–273. <https://doi.org/10.1037/h0081391>
- Paulhus, D. L. (1991). Measurement and control of response bias. In *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes* içinde (17–59). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-590241-0.50006-x>
- Piliavin, J. A., Callero, P. L. ve Evans, D. E. (1982). Addiction to altruism? Opponent-process theory and habitual blood donation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(6), 1200–1213. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.43.6.1200>
- Piliavin, J. A. (2003). Doing well by doing good: Benefits for the benefactor. In C. L. M. Keyes ve J. Haidt (Eds.), *Flourishing: Positive psychology and the life well-lived* içinde (227–247). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10594-010>

- Proper, E., Caboni, T.C. (2014). *Research on Fundraising. In: Institutional Advancement. Philanthropy and Education*. Palgrave Macmillan, New York. https://doi.org/10.1057/9781137374288_3
- Plutchik, R. (1982). A psychoevolutionary theory of emotions. *Social Science Information/sur les sciences sociales*, 21(4-5), 529–553. <https://doi.org/10.1177/053901882021004003>
- Pulford, B. D. (2009). Is luck on my side? Optimism, pessimism, and ambiguity aversion. *Q. J. Exp. Psychol*, 62(6), 1079–1087.
- Randal, J. ve Martin, R. (2008). How is Donation Behaviour Affected by the Donations of Others? *Journal of Economic Behavior and Organization*, 67(1), 228-238.
- Reed, P. B. ve Selbee, L. K. (2002). *Is There a Distinctive Pattern of Values Associated with Giving and Volunteering?* The Canadian Case, presented at the 32nd ARNOVA conference, Montreal, Canada.
- Reuman, L., Jacoby, R. J., Fabricant, L. E., Herring, B., ve Abramowitz, J. S. (2015). Uncertainty as an anxiety cue at high and low levels of threat. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 47, 111–119. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2014.12.002>
- Roos, S., Hodges, E. V. E. ve Salmivalli, C. (2014). Do guilt- and shame-proneness differentially predict prosocial, aggressive, and withdrawn behaviors during early adolescence? *Developmental Psychology*, 50(3), 941–946. <https://doi.org/10.1037/a0033904>
- Rosso, H. A. (2016). A philosophy of fundraising. In E. R. Tempel, T. L. Seiler, ve D. F. Burlingame (Eds.), *Achieving excellence in fundraising* içinde (4th ed., 6–10). John Wiley.
- Rowe, G., Hirsh, J. B. ve Anderson, A. K. (2007). Positive affect increases the breadth of attentional selection. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 104(1), 383–388. <https://doi.org/10.1073/pnas.0605198104>.
- Ruepert, A. M., Steg, L. ve Keizer, K. (2015). Theoretical basis for organizational pro-environmental research. In J. L. Robertson ve J. Barling (Eds.), *The psychology of green organizations* içinde (33–57). *Oxford University Press*. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199997480.003.0003>
- Sapmaz, F. ve Doğan, T. (2013). Bilissel Esnekliğin Değerlendirilmesi: Bilissel Esneklik Envanteri Türkçe Versiyonunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(1),143-161.
- Sarıçam, H., Erguvan, F. M., Akın, A. ve Akça, M. Ş. (2014). Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12) Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Route Educational and Social Science Journal*, 1(3), 148-157.
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19–45. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1994.tb01196.x>
- Shaker, G., Rooney, P. M., Bergdoll, J. J. ve Tempel, E. R. (2020). Professional Identity and the Determinants of Fundraisers' Charitable Behavior. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 49(4):677-706.
- Shin, J., Taylor, M. S. ve Seo, M.-G. (2012). Resources for change: The relationships of organizational inducements and psychological resilience to employees' attitudes and behaviors toward organizational change. *Academy of Management Journal*, 55(3), 727–748. <https://doi.org/10.5465/amj.2010.0325>
- Shirom, A. (1989). Burnout in work organizations. In C. L. Cooper ve I. T. Robertson (Eds.), *International review of industrial and organizational psychology* içinde (25-48). New York: Wiley

- Simpson, B. ve Willer, R. (2008) "Altruism and Indirect Reciprocity: The Interaction of Person and Situation in Prosocial Behavior". *Social Psychology Quarterly*, 71(1), 37-52.
- Sinclair, R. C. ve Mark, M. M. (1995). The effects of mood state on judgemental accuracy: Processing strategy as a mechanism. *Cognition and Emotion*, 9(5), 417-438. <https://doi.org/10.1080/02699939508408974>
- Slaub, E. (1978). *Positive Social Behavior and Morality*: VoI. Social and Persunafity Influences. New York, Academic Press.
- Snippe, E. (2017). "The Reciprocity of Prosocial Behavior and Positive Affect in Daily Life". *Journal of Personality*. 86 (2): 139-146.
- Song, J., Gu, C. ve Zuo, B. (2019). Effect of charitable behavior on life satisfaction: A parallel multivariable mediation model. *Social Behavior and Personality: An international journal*, 47(3), e7701.
- Spielberger, C.D. (1966). *Anxiety and behavior*. Academic Press.
- Spielberger, C. D., Gorsuch, R. L., Lushene, R., Vagg, P. R. ve Jacobs, G. A. (1983). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Spielberger, C. D. (1972). *Anxiety: Current trends in theory and research*: I. Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-657401-2.50008-3>
- Staub, E. (1978). *Positive social behavior and morality*: I. Social and personal influences. Academic Press.
- Stevens, A. D. (2009). *Social problem-solving and cognitive flexibility: Relations to social skills and problem behavior of at-risk young children*. (Unpublished doctoral thesis) Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3359050)
- Thompson, M. S. ve Cooper, C. L. (2001). A rose by any other name: A commentary on Hobfoll's conservation of resources theory. *Applied Psychology: An International Review*, 50(3), 408-418.
- Toure-Tillery, M. ve Fishbach, A. (2017). Too far to help: The effect of perceived distance on the expected impact and likelihood of charitable action. *Journal of Personality and Social Psychology*, 112(6), 860-876. <https://doi.org/10.1037/pspi0000089>
- Trougakos, J. P., Hideg, I., Cheng, B. H. ve Beal, D. J. (2014). Lunch breaks unpacked: The role of autonomy as a moderator of recovery during lunch. *Academy of Management Journal*, 57(2), 405-421. <https://doi.org/10.5465/amj.2011.1072>
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2005) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gtsvearama=gtsveguid=TDK.GTS.5a704b2021a550.77339587
- Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik Davranış Raporu (2019). https://tusev.org.tr/userfiles/images/Turkiyede_Bireysel_Bagiscilik_ve_Hayirserverlik2019.pdf
- Van de Ven, Niels, Marcel Zeelenberg, and Rik Pieters (2010), "Warding Off the Evil Eye: When the Fear of Being Envied Increases Prosocial Behavior," *Psychological Science*, 21 (11), 1671-77.
- Van Scotter, J., Motowidlo, S. J., ve Cross, T. C. (2000). Effects of task performance and contextual performance on systemic rewards. *Journal of Applied Psychology*, 85(4), 526-535. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.85.4.526>
- Van Teunenbroek, C. (2020). *Lots of people give me money: Towards a comprehensive understanding of social information effects on donation behavior*. (Unpublished doctora's thesis), Faculty of Social Sciences, Vrije Amsterdam.

- Vartanian, O. ve Goel, V. (2004). Neuroanatomical correlates of aesthetic preferences for paintings. *NeuroReport*, 15(5), 893-897
- Wang, Y., Chen, J., ve Yue, Z. (2017). Positive emotion facilitates cognitive flexibility: An fMRI study. *Frontiers in Psychology*, 8, Article 1832. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01832>
- Wang L. ve Graddy E. (2008). Social capital, volunteering, and charitable giving. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 19(1), 23-42.
- Watson, D., Clark, L. A. ve Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6), 1063–1070. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.6.1063>
- Watson, D. ve Tellegen, A. (1985). Toward a consensual structure of mood. *Psychological Bulletin*, 98(2), 219–235. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.98.2.219>
- White, K. ve Simpson, B. (2013). When do (and don't) normative appeals influence sustainable consumer behaviors? *Journal of Marketing*, 77(2), 78–95. doi: 10.1509/jm.11.0278
- Wiepking, P. (2007) 'The philanthropic poor: in search of explanations for the relative generosity of lower income households', *Voluntas*, 18(4), 339–58.
- Wiepking, P. ve Breeze, B. (2012) 'Feeling poor, acting stingy: the effect of money perceptions on charitable giving', *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 17(1): 13–24.
- Wilson, J. (2012). Volunteerism research: A review essay. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 41(2), 176–212.
- Winkel, D. E., Wyland, R. L., Shaffer, M. A. ve Clason, P. (2011). A new perspective on psychological resources: Unanticipated consequences of impulsivity and emotional intelligence. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 84(1), 78-94.
- Winterich, K. P., Mittal, V. ve Aquino, K. (2013). When does recognition increase charitable behavior? Toward a moral identity-based model. *Journal of Marketing*, 77(3), 121–134.
- Winterich, K. P. ve Zhang, Y. (2014). Accepting inequality deters responsibility: How power distance decreases charitable behavior. *Journal of Consumer Research*, forthcoming, 41(2), 274-293.
- Wright, T. A. ve S. E. Hobfoll (2004), "Commitment, Psychological Well-Being and Job Performance: An Examination of Conservation of Resources (COR) Theory and Job Burnout", *Journal of Business and Management*, 9 (4), 389-405.
- Zimmerman, B. J. (2000). Attaining self-regulation: A social cognitive perspective. In M. Boekaerts, P. R. Pintrich, ve M. Zeidner (Eds.), *Handbook of self-regulation* içinde (13-39). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-012109890-2/50031-7>

EKLER

EK - 1: Bilgilendirilmiş Gönüllü Araştırma Onam Formu

Bu araştırma, araştırmacı Psikoloji Doktora öğrencisi Gamze UYKUCU ARMUTCUOĞLU tarafından, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı Psikoloji Doktora Tezi olarak Prof. Dr. Hamit COŞKUN danışmanlığında yürütülmektedir.

Bu araştırmada size verilen konularla (duygular, sosyal durumlar vb.) ilgili olarak bağış yapma davranışınız incelenecektir. Araştırmada doğru ya da yanlış cevap yoktur.

Bu araştırmaya katılım, gönüllülük esasına bağlıdır ve araştırmanın tümünden elde edilen veriler ve kimlik bilgileri saklı olarak kalacaktır. Bu araştırma sırasında herhangi bir nedenden ötürü rahatsızlık hissederseniz katılımdan araştırmanın herhangi bir zamanına vazgeçebilirsiniz. Bunun için hiçbir gerekçe veya özür belirtmeniz gerekmemektedir ve bu durum sizin için olumsuz bir sonuç yaratmayacaktır. Buradaki uygulamalar süresince samimiyetiniz araştırmanın geleceği için çok önemlidir.

Bu araştırmada gönüllük esas olmakla beraber, uygulama esnasındaki dürüstlüğünüz ve samimiyetiniz çok önemli olduğundan sizleri aramızda görmek ayrıcalık olup, biziler için büyük bir önem taşımaktadır.

Bu araştırmada, online ortamda birkaç anket dolduracak, size ana konuyla ilgili duygu ve düşüncelerinizi içeren sorular sorulacak ve sizden cevaplamanız istenecektir. Araştırma yaklaşık 30-45 dakika arasında sürecek ve sonlandırılacaktır.

Araştırmaya yönelik sorularınızı Abant İzzet Baysal Üniversitesi Psikoloji Doktora öğrencisi Gamze UYKUCU ARMUTCUOĞLU'na iletebilirsiniz (05..
... ..;@..... .com)

Araştırmamıza ayırdığınız zaman ve göstermiş olduğunuz ilgiden ve çalışmamıza olan katkılarınızdan dolayı TEŞEKKÜR EDERİZ.

Araştırma koşullarını anladığımı ve araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı taahhüt etmekteyim.

Yukarıdaki bilgileri ve okudum ve anladım. Araştırmaya katılmayı onaylıyorum.

ONAM FORMU

(Araştırmacı nüshası ve Katılımcı nüshası olmak üzere iki nüsha halinde basılmalı ve imzalı araştırmacı nüshası saklanmalıdır. Gerekli olduğunda İAEK tarafından onam formları istenebilir)

Araştırmanın Adı:

	Evet	Hayır
Bilgilendirme Formunu okudunuz mu?		
Araştırma projesi size sözlü olarak da anlatıldı mı?		
Size araştırmayla ilgili soru sorma, tartışma fırsatı tanındı mı?		
Sorduğunuz tüm sorulara tatmin edici yanıtlar alabildiniz mi?		
Araştırma hakkında yeterli bilgi aldınız mı?		
Herhangi bir zamanda herhangi bir nedenle ya da neden göstermeksizin araştırmadan çekilme hakkına sahip olduğunuzu anladınız mı?		
Araştırma sonuçlarının uygun bir yolla yayınlanacağına katılıyor musunuz?		
Yukarıdaki soruların yanıtları size kim tarafından açıklandı? <i>Lütfen ismini yazınız....</i>		

EK - 2: Manipölasyon Öncesi Nötralizasyon Görevi

Markete gitmeden önce alışveriş listesi hazırladım. Dolmuş bekledim ve dolmuş gelince, alışveriş merkezine gittim. Bir kilo portakal, iki marul, bir kilo patates aldım. Sonra süt ürünleri bölümüne geçtim. İki tane süt, 300 gram peynir aldım. Alışveriş listeme kola ve meyve suyu da ekledim. Kasada sırada önümde 3 kişi vardı. Sıra bana geldiğinde, kasada kasiyere elli lira verdim. Bana geriye 30 lira verdi. Listede aldıklarımın fiyatına tekrar baktım. Dolmuşa bindim, eve geldim. Eve geldiğimde, aldıklarımı yerleştirdim. Sonra fotokopi yapmak için kırtasiyeye gittim. Kırtasiyede ders notlarımın fotokopisini çektirdim.

Lütfen aşağıdaki videoda geçen cümleleri dikkatlice dinleyiniz ve zihninizde canlandırınız.

EK - 3: Anlık Duygudurum Kontrol Anketi

Bugün kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

- 1- Çok kötü
- 2- Kötü
- 3- Orta
- 4- İyi
- 5- Çok İyi

EK – 4: Kaynak Tehdidi Manipölasyonu

Kaynak Tehdidi Var:

Şu anda dışarıda olduğunuzu ve yolda yürürken içinde tüm kredi kartlarımızın ve tüm nakit paranızın olduğu cüzdanınızı kaybettiğinizi hayal edin. Yanınızda, ceplerinizde başka nakit para ve maddi değeri olan herhangi bir varlığınız mevcut değil. Gözlerinizi kapatın, kendinizi tamamen bu durumun içinde hissetmeye odaklanın ve bu durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri açık bir biçimde aşağıya yazınız.

Kaynak Tehdidi Yok:

Şuanda dışarıda olduğunuzu ve yolda yürüdüğünüzü hayal edin. Gözlerinizi kapatın, kendinizi tamamen bu durumun içinde hissetmeye odaklanın ve bu durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri açık bir biçimde aşağıya yazınız.

EK – 5: Kaynak Tehdidine Yönelik Manipölasyon Kontrol Anketi

Elinizde bulunan maddi kaynağınızın yok olmasından dolayı tehdit hissettiniz mi?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
hiç		biraz		orta		yüksek			çok yüksek	

Maddi kaynaklarınızın azalması sizin için tehdit oluşturdu mu?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
hiç		biraz		orta		yüksek			çok yüksek	

Kaynaklarınızın azalmasını ne kadar önemsiyorsunuz?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
hiç		biraz		orta		yüksek			çok yüksek	

Kaynaklarınızın azalması stres oluşturdu mu?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
hiç		biraz		orta		yüksek			çok yüksek	

EK – 6: Duygudurum Manipölasyonu

Koşullara göre katılımcılara Pozitif, Negatif, Nötr Koşullar dahilinde sunulan manipölasyonlar aşağıda sırası ile sunulmuştur.

Lütfen şimdi, geçmişte sizi en mutlu eden olayı ya da durumu düşünün. Bu olay ya da durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri aşağıya açık bir biçimde yazınız.

Lütfen şimdi, geçmişte sizi en mutsuz eden olayı ya da durumu düşünün. Bu olay ya da durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri aşağıya açık bir biçimde yazınız.

Lütfen şimdi, geçmişte yaptığımız bir kâğıt katlama aktivitesini düşünün ve bu aktivitenin detaylarını aşağıya yazınız.

EK – 7: Duygudurum Manipölasyon Anketi

Ŗu andaki duygularınızı aŖağıda değerlendiriniz. Size göre uygun her duyguya ait sayıyı iŖaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur, samimi bir Ŗekilde cevaplandırmaya alıŖınız.

1.Kızgın

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
hiç					orta					çok fazla

2.Mutlu

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
hiç					orta					çok fazla

3.Üzgün

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
hiç					orta					çok fazla

4.Sakin

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
hiç					orta					çok fazla

5.Rahat

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
hiç					orta					çok fazla

6.Endişeli

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
hiç					orta					çok fazla

7.Ŗaşkın

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
hiç					orta					çok fazla

EK – 8: Hayırsever Davranış Bağış Senaryosu

Bir Dileğe Bir Katkı

Size Bir Dileğe Bir Katkı adlı, ihtiyaç sahibi bireylere gönüllü bağışları kabul eden bir yardım kuruluşundan bahsetmek istiyoruz. Cömert bağışçılar sayesinde şimdiye kadar faaliyetlerine devam eden bu kuruluşa bağışlarımızla dahil olma fırsatını değerlendirmenizi istiyoruz. Yaptığımız para bağışı doğrudan ihtiyaç sahibi bireylere bağış toplayan yardım kuruluşuna gidecektir. “Bağışlarımız ihtiyaç sahibi bireylere gelecek olsun...”

EK – 9: Hayırsever Davranışta Bulunma Ölçümü

1. Metinde verilen bilgiye göre, size 100 Türk Lirası (TL) bir bütçe verilse, 0 ile 100 TL arasında ne kadar (TL) bağış yapacağınızı aşağıda belirtebilirsiniz.

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Bağışınızın ne ölçüde fayda sağlayacağını düşünüyorsunuz?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
hiç biraz orta yüksek çok yüksek

Yaptığınız bağış size ne kadar iyi hissettirdi?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
hiç biraz orta yüksek çok yüksek

Gerçek hayatta, kendi paranız olan 100 TL'den ne kadar (TL) bağış yapacağınızı aşağıda belirtebilirsiniz.

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Bugün bağışa katkıda bulunma şansı verilirse, bağış yapmaya ne kadar istekli olursunuz?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
hiç biraz orta yüksek çok yüksek

Gerçekte bağış yapmaya ne kadar isteklisiniz?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
hiç biraz orta yüksek çok yüksek

EK – 10: Durumluk Kaygı Ölçümü

Aşağıda verilen ifadeyi okuyun ve sonra da şu anda nasıl hissettiğinizi belirtin.
Doğru ya da yanlış cevap yoktur, samimi bir şekilde cevaplandırmaya çalışınız.

Şu anda kendimi sakin hissediyorum.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Düşük					Orta					Yüksek

Şu anda kendimi kaygılı hissediyorum.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Düşük					Orta					Yüksek

Şu anda kendimi gergin hissediyorum

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Düşük					Orta					Yüksek

Şu anda kendimi rahat hissediyorum

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Düşük					Orta					Yüksek

EK – 11: Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçümü

Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12)

Lütfen aşağıdaki maddelerin karşısında bulunan ve maddelere ne kadar katıldığınızı gösteren sayılardan size en uygun olanını işaretleyiniz. (1) Bana hiç uygun değil, (2) Bana çok az uygun, (3) Bana biraz uygun, (4) Bana çok uygun ve (5) Bana tamamen uygun anlamına gelmektedir.					
1. Beklenmedik olaylar canımı çok sıkar.	1	2	3	4	5
2. Bir durumda ihtiyacım olan tüm bilgilere sahip değilsem sınırlarım bozulur.	1	2	3	4	5
3. İnsan beklenmedik olaylardan (sürprizlerden) kaçınmak için daima ileriye bakmalıdır.	1	2	3	4	5
4. En iyi planlamayı yapsam bile beklenmedik küçük bir olay her şeyi mahvedebilir.	1	2	3	4	5
5. Geleceğin bana neler getireceğini her zaman bilmek isterim.	1	2	3	4	5
6. Bir duruma hazırlıksız yakalanmaya katlanamam.	1	2	3	4	5
7. Her şeyi önceden ayrıntılı bir şekilde organize edebilmeliyim.	1	2	3	4	5
8. Belirsizlik beni hayatı dolu dolu yaşamaktan alıkoyar.					
9. Harekete geçme zamanı geldiğinde, belirsizlik elimi kolumu bağlar.	1	2	3	4	5
10. Belirsizlik yaşadığımda pekiyi çalışamam.					
11. En küçük bir şüphe bile hareket etmemi engeller.	1	2	3	4	5
12. Tüm belirsiz durumlardan uzak durmak zorundayım.	1	2	3	4	5

EK – 12: Bilişsel Esneklik Ölçümü

BİLİŞSEL ESNEKLİK ÖLÇEĞİ

Aşağıda durumlar ya da olaylar karşısında verdiğiniz tepkilere yönelik cümleler mevcuttur. Size göre uygun olan sayıyı işaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur, samimi bir şekilde cevaplandırmaya çalışınız.

(1)“Hiç uygun değil”, (2) “Uygun Değil”, (3)“Biraz Uygun”, (4) “Uygun”, (5) “Tamamen Uygun”

1. Olay ve durumları değerlendirmede iyiyimdir.
2. Zor durumlarla karşı karşıya kaldığımda karar vermekte güçlük çekerim.
3. Bir konuda karar vermeden önce birçok seçeneği göz önünde bulundururum.
4. Zor durumlarla karşılaştığım zaman, kontrolümü kaybediyor gibi hissedirim.
5. Zor durumlara pek çok farklı açılardan bakmak hoşuma gider.
6. Bir davranışın nedenleri konusunda karara varmadan önce ek bilgiler ararım.
7. Zor durumlarla karşılaştığımda o kadar stresli olurum ki, sorunu nasıl çözeceğimi düşünemem.
8. Olayları karşımdaki kişilerin bakış açılarından da görmeye çalışırım.
9. Zor durumlarla baş edebilmek için önümde farklı birçok seçeneğin olması benim için sıkıntı vericidir.
10. Kendimi diğer insanların yerine koyarak onları anlamada iyiyimdir.
11. Zor durumlarla karşılaştığımda tam olarak ne yapacağımı bilemem
12. Zor durumlara değişik açılardan bakmak önemlidir.
13. Bir zorlukla karşılaştığımda nasıl davranacağım ile ilgili olarak pek çok seçeneği göz önünde bulundururum.
14. Herhangi bir duruma çoğu kez farklı açılardan bakarım.
15. Yaşamda karşılaştığım güçlüklerle baş etmede yetenekliyim.
16. Davranışların nedenlerini anlamaya çalışırken bütün olası gerçekleri ve bilgileri göz önünde bulundururum.
17. Zor durumlarda bir şeyleri değiştirme konusunda kendimi güçsüz hissedirim.
18. Zor bir durumla karşılaştığımda durur ve çözüm için çeşitli yollar düşünürüm.
19. Bir sorunla karşılaştığım zaman sorunu çözebilmek için birden fazla yol olduğunu düşünürüm.
20. Zor durumlarla ilgili harekete geçmeden önce pek çok seçeneği değerlendiririm.

EK – 13: Paraya Verilen Önem Ölçümü

Para hakkında ne sıklıkla düşünürsünüz?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiç					Orta					Çok Fazla

Para sizin için ne kadar değerli?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiç					Orta					Çok Fazla

EK – 14: Kişinin Mali Durum Algısına Yönelik Ölçüm

Gelir durumunuz hakkında ne düşünüyorsunuz?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Hiç Orta Çok Fazla

Sizce gelir durumunuz diğer insanlarla karşılaştığınızda ne seviyede?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Hiç Orta Çok Fazla

EK – 15: Demografik Bilgi Formu

2. Cinsiyetiniz: K ()E ()Diğer ()

4. Bölümünüz: _____

5. Sınıfınız: Hazırlık () 1 ()2()3()4()

4. Sosyo- Ekonomik durumunuz:

Düşük ()Orta ()Yüksek ()Çok Yüksek ()

5. Yaşamınızın çoğunu geçirdiğiniz yer:

Büyük şehir (İstanbul, Ankara, İzmir) ()Şehir () İlçe ()

Kasaba () Köy ()

8. Daha önce hayır kurumuna maddi bağışta bulundunuz mu? Evet ()Hayır ()

EK – 16: Çalışma Sonrası Geribildirim Formu

ÇALIŞMA SONRASI GERİBİLDİRİM FORMU

Bu araştırmada bağış yapma davranışınız ile ilgili duygu ve düşüncelerinizi belirttiniz. Yapılan araştırmalar söz konusu konularda psikolojik bir rahatsızlık yaşanmadığını göstermektedir. Sizi olumsuz etkileyebilecek herhangi bir durum olmayacaktır. Verilen konu ile ilgili istenilen duygu ve düşünceler gündelik hayatta karşılaşılan duygulanım ve düşünce yumağından farklı değildir.

Anket doldurmak ve bu tür bilimsel çalışmalara katılmak pek çok kişinin eğlenceli bulduğu bir etkinliktir. Araştırmada grup sonuçlarıyla ilgilenilmektedir. Bu nedenle isminiz alınmamıştır. Sizin yazdığınız formları sizden başka tanımlayacak kişi bulunmamaktadır.

Araştırmaya katıldığınız için çok teşekkürler. Sizden bir ricamız var; lütfen araştırma hakkında katılmayan kişilere 2 hafta boyunca ayrıntılı bilgi vermeyiniz.

EK – 17: Kelime Üretme Görevi ve Kupon Kazanımı Bilgisi

Lütfen şimdi, K harfi ile başlayan somut, soyut, canlı ve cansız aklınıza gelen 10 adet kelime yazınız.

Tebrikler yazdığınız kelimeler karşılığında 100 TL değerinde hediye çekiliş kuponu kazandınız.

Kazandığınız kupon sizin için ne kadar değerli?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiç		Biraz		Orta		Yüksek		Çok Yüksek		

EK – 18: Hayırsever Davranış Bağış Senaryosu

Size; Bir Dileğe Bir Katkı adlı, ihtiyaç sahibi bireylere gönüllü bağışları kabul eden bir yardım kuruluşundan bahsetmek istiyoruz. Yapılan bağışlarla faaliyetlerini sürdüren bu kuruluşa bağışınızla dâhil olma fırsatını değerlendirmenizi istiyoruz. Yaptığınız para bağışı, doğrudan bağış toplayan yardım kuruluşuna aktarılacaktır.

EK – 19: Hayırsever Davranışta Bulunma Ölçümü

Metinde verilen bilgiye göre, Kazandığınız 100 TL değerindeki kuponun ne kadarını (TL) Bir Dileğe Bir Katkı isimli ihtiyaç sahibi bireylere yardım eden kuruluşa bağışlarsınız?

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Bağışınızın ne ölçüde fayda sağlayacağını düşünüyorsunuz?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
hiç biraz orta yüksek çok yüksek

Yaptığınız bağış size ne kadar iyi hissettirdi?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
hiç biraz orta yüksek çok yüksek

EK – 20: Pilot Çalışma III Etkileşimli Manipülasyonlar

POZİTİF DD – KAYNAK TEHDİDİ VAR

Güneşli, açık ve havanın berrak olduğu bir günde, güneşin tatlı ılıkliğini hissederek, kuş cıvıltıları arasında bir yolda yürüdüğünüzü hayal edin.....

Yolda yürürken içinde tüm kredi kartlarınızın ve tüm nakit paranızın olduğu cüzdanınızı kaybettiğinizi düşünün. Yanınızda ceplerinizde başka nakit para ve maddi değeri olan herhangi bir varlığınız mevcut değil. Gözlerinizi kapatın, kendinizi tamamen bu durumun içinde hissetmeye odaklanın ve bu durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri açık bir biçimde aşağıya yazınız.

NEGATİF DD – KAYNAK TEHDİDİ VAR

Soğuk, kapalı ve gri bulutların olduğu yağmurlu bir günde, trafik gürültüsünün arasında bir yolda yürüdüğünüzü hayal edin.....

Yolda yürürken içinde tüm kredi kartlarınızın ve tüm nakit paranızın olduğu cüzdanınızı kaybettiğinizi düşünün. Yanınızda ceplerinizde başka nakit para ve maddi değeri olan herhangi bir varlığınız mevcut değil. Gözlerinizi kapatın, kendinizi tamamen bu durumun içinde hissetmeye odaklanın ve bu durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri açık bir biçimde aşağıya yazınız.

NÖTR DD – KAYNAK TEHDİDİ VAR

Normal bir güne uyandığınızı ve olağan bir gün geçirdiğinizi ve yolda yürüdüğünüzü hayal edin.....

Yolda yürürken içinde tüm kredi kartlarınızın ve tüm nakit paranızın olduğu cüzdanınızı kaybettiğinizi düşünün. Yanınızda ceplerinizde başka nakit para ve maddi değeri olan herhangi bir varlığınız mevcut değil. Gözlerinizi kapatın, kendinizi tamamen bu durumun içinde hissetmeye odaklanın ve bu durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri açık bir biçimde aşağıya yazınız.

POZİTİF DD – KAYNAK TEHDİDİ YOK

Güneşli, açık ve havanın berrak olduğu bir günde, güneşin tatlı ılıkliğini hissederek, kuş cıvıltıları arasında bir yolda yürüdüğünüzü hayal edin.....

Gözlerinizi kapatın, kendinizi tamamen bu durumun içinde hissetmeye odaklanın ve bu durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri açık bir biçimde aşağıya yazınız.

NEGATİF DD – KAYNAK TEHDİDİ YOK

Soğuk, kapalı ve gri bulutların olduğu yağmurlu bir günde, trafik gürültüsünün arasında bir yolda yürüdüğünüzü hayal edin.....

Gözlerinizi kapatın, kendinizi tamamen bu durumun içinde hissetmeye odaklanın ve bu durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri açık bir biçimde aşağıya yazınız.

NÖTR DD – KAYNAK TEHDİDİ YOK

Normal bir güne uyandığınızı ve olağan bir gün geçirdiğinizi ve yolda yürüdüğünüzü hayal edin.....

Gözlerinizi kapatın, kendinizi tamamen bu durumun içinde hissetmeye odaklanın ve bu durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri açık bir biçimde aşağıya yazınız.

EK – 21: Araştırma Sonu Bilgilendirme Formu

Araştırmaya katılım belgesi ve kupondan elinizde kalan miktar ile çekilişe katılmak isterseniz e-mail adresinizi aşağıya yazabilirsiniz (Katılım belgesi ve çekilişe katılım talebiniz yoksa bu kısmı geçebilirsiniz)

Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederiz. Gönder butonuna basarak araştırmayı tamamlayabilirsiniz. Bu araştırmada bağış yapma davranışınız ile ilgili duygu ve düşüncelerinizi belirttiniz. Yapılan araştırmalar söz konusu konularda psikolojik bir rahatsızlık yaşanmadığını göstermektedir. Sizi olumsuz etkileyebilecek herhangi bir durum olmayacaktır. Verilen konu ile ilgili istenilen duygu ve düşünceler gündelik hayatta karşılaşılan duygulanım ve düşünce yumağından farklı değildir. Anket doldurmak ve bu tür bilimsel çalışmalara katılmak pek çok kişinin eğlenceli bulduğı bir etkinliktir. Araştırmada grup sonuçlarıyla ilgilenilmektedir. Bu nedenle isminiz alınmamıştır. Sizin yazdığınız formları sizden başka tanımlayacak kişi bulunmamaktadır. Araştırmaya katıldığınız için çok teşekkürler. Bu araştırmada kazandığınız kupondan elinizde kalan miktar ile -verdiğiniz bilgiler dahilinde- çekilişe katılım sağılanacak ve teşekkür belgesi iletilecektir. Sizden bir ricamız var; lütfen araştırma hakkında katılmayan kişilere 2 hafta boyunca ayrıntılı bilgi vermeyiniz.

Araştırma ile ilgili sorularınız için; gamzeuykucu@gmail.com

EK – 22: Sosyal Adalet Manipölasyon Yönergeleri

ADALET KOŞULU

Bir şirkette iş arkadaşınızla birlikte aynı bölümde çalışıyorsunuz. İş arkadaşınızla, işe yönelik katkınız ve sergilediğiniz çaba aynı düzeyde ve çalıştığınız bölüme toplamda 500 TL prim veriliyor. Prim zarfları size verildiğinde; elinizdeki zarfta 250 TL olduğunu, iş arkadaşınızın da zarfında 250 TL olduğunu düşünün. Yani, arkadaşınızla primden eşit pay **alıyorsunuz**. Lütfen bu durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri açık bir biçimde aşağıya yazınız.

ADALET YOK KOŞULU

Bir şirkette iş arkadaşınızla birlikte aynı bölümde çalışıyorsunuz. İş arkadaşınızla, işe yönelik katkınız ve sergilediğiniz çaba aynı düzeyde ve çalıştığınız bölüme toplamda 500 TL prim veriliyor. Prim zarfları size verildiğinde; elinizdeki zarfta 100 TL olduğunu ve iş arkadaşınızın da zarfında 400 TL olduğunu düşünün. Yani, arkadaşınızla primden eşit pay **almıyorsunuz**. Lütfen bu durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri açık bir biçimde aşağıya yazınız.

EK – 23: Sosyal Adalet Manipölasyon Kontrol Anketi

Ŗu andaki duygularınızı aŖağıda değerlendiriniz. Size göre uygun her duyguya ait sayıyı iŖaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur, samimi bir Ŗekilde cevaplandırmaya çalıŖınız.

MANİPÖLASYON KONTROL ANKETİ

Yapılan prim dağılımını ne kadar adaletli buldunuz?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiç					Orta					Çok Fazla

Yapılan prim dağılımından ne kadar memnun kaldınız?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiç					Orta					Çok Fazla

Yapılan prim dağılımını size ne kadar iyi hissettirdi?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiç					Orta					Çok Fazla

Sosyal olarak adaletli bir dağılımın yapılması sizce ne kadar önemlidir?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiç					Orta					Çok Fazla

EK – 24: Sosyal Sorumluluk Manipölasyon Yönergeleri

SOSYAL SORUMLULUK KOŞULU

Çok yakın bir arkadaşınızın evinde **büyük** bir yangın çıktığını ve evinin kullanılamaz durumda olduğunu, arkadaşınızın kötü günler geçirdiğini ve arkadaşınızın hesabında temel ihtiyaçları, okul ihtiyaçları ve diğer ihtiyaçları için ayırabileceği yeterli bütçenin de olmadığını düşünün. Arkadaşınızın durumunu değerlendirin ve bu durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri açık bir biçimde aşağıya yazınız.

SOSYAL SORUMLULUK YOK KOŞULU

Çok yakın bir arkadaşınızın evinde **küçük** bir yangın çıktığını ve evinin hasar almadığını ve arkadaşınızın hesabında temel ihtiyaçları, okul ihtiyaçları ve diğer ihtiyaçları için ayırabileceği yeterli bütçenin olduğunu düşünün. Arkadaşınızın durumunu değerlendirin ve bu durumun sizde yarattığı duygu ve düşünceleri açık bir biçimde aşağıya yazınız.

EK – 25: Sosyal Sorumluluk Manipölasyon Kontrol Anketi

SOSYAL SORUMLULUK MANİPÖLASYON KONTROL ANKETİ

Arkadaşınız için kendinizi ne kadar sorumlu hissettiniz?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Hiç Orta Çok Fazla

Arkadaşınızın durumuna ne kadar müdahale etme yükümlülüğü hissettiniz?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Hiç Orta Çok Fazla

Sosyal Sorumluluk sizce ne kadar önemlidir?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Hiç Orta Çok Fazla